KÜLTÜR BAKANLIĞI / 1200
Gençlik ve Halk Kitapları / 51

GÜN BATARKEN

ERCÜMENT EKREM TALÛ

Yayına Hazırlayan
RAHİM TARIM

GÜN BATARKEN

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1200
Gençlik ve Halk Kitapları Dizisi / 51

Ercüment Ekrem TALU

GÜN BATARKEN

Yayına Hazırlayan
Rahîm TARIM

Kapak Düzeni : Nur OKAN

ISBN 975 - 17 - 0674 - 2
© **Kültür Bakanlığı,** 1990

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 22.10.1990 tarih ve YAPKUR 928-2162 sayılı makam onayıyla birinci defa olarak 5.000 adet bastırılmıştır.
Sevinç Matbaası — ANKARA

ÖNSÖZ

Ercüment Ekrem Talu (1888-1956), çizmiş olduğu "Meşhedî" ve "Torik Necmi" tipleriyle, Evliyâ Çelebi üslûbunu taklit etmek suretiyle yazdığı "Evliyâ-yı Cedid" ve "Zeyl-i Evliyâ-yı Cedid" adlı eserleriyle edebiyatımızda şöhret bulmuş bir yazarımızdır.

Edebiyatımızın tanınmış simalarından Recâizâde Mahmut Ekrem'in oğlu olan Ercüment Ekrem Talu'nun, (hayatı boyunca birçok memuriyetlerde bulunmasına rağmen) asıl meslekî formasyonu gazeteciliktir. Eserlerinin de hemen hemen hepsi gazetelerde tefrika edilmek suretiyle yayınlanmıştır. Ancak Ercüment Ekrem de bu mesleği sayesinde içinde yaşadığı devrin olaylarına yakından şahit olmuş ve bunları eserlerinde aksettirmeğe çalışmıştır.

"Gün Batarken" ile "Kan ve İman" adlı romanları da yazarın Millî Mücadele yıllarını ele aldığı ve birbirinin devamı niteliğinde olan iki eseridir. Ercüment Ekrem Talu, "Gün Batarken"de cephe gerisini, "Kan ve İman" da ise hem cephe hem de cephe gerisini ele almıştır. İşte, daha çok gazetecilik mesleğinden gelen ve büyük ölçüde müşahedeye, tecrübeye dayanan bu eserler, yazarın bizzat içinde yaşadığı olayların romanlarıdır, diyebiliriz.

Çağdaşı birçok yazar gibi devrin tamamen olumsuz şartları Ercüment Ekrem Talu'yu da zaman zaman ümitsizliğe sürükler. Fakat "Gün Batarken" adlı bu eserini oğluna ithaf ettiğini önsözünde de belirttiği gibi, o, bu şartlar altında dahi "yeni bir gün doğacağına" inanır ve iman eder.

Ercüment Ekrem Talu, devri sadece eserlerinde aksettirmekle de kalmaz, devrin elverişsiz şartları altında üzerine düşeni de yapmağa çalışır. Mütareke yıllarına rastlayan "Hariciye Nezareti Matbuat Müdürlüğü" görevi sırasında, işgal ordularının kurmuş oldukları sansür kuruluna girerek Süleyman Nazif'in meşhur "Fırak-ı Irak" adlı eserinin el altından dağıtımını sağlar(1). *Yine Süleyman Nazif'in "Kara Bir Gün" adlı makalesini sansür kurulundan geçirttiği için Fransız Divan-ı Harbi'nce ölüme mahkûm edilen Yüzbaşı Aziz Hüdai'yi ölümden kurtarır*(2). *Bu arada milliyetçi gazetelerin yayınına izin verdiğinden dolayı Arapyan Hanı'nda bir süre hapsolunur*(3). *Daha sonraki yıllarda da Aka Gündüz ile birlikte, "Alay" adlı mizahî bir dergi çıkararak işgal kuvvetlerinin kuklası durumundaki Damat Ferit Kabinesi'yle alay etme cesaretini gösterirler.*

Millî Mücadele yıllarında yurdumuza gelen Claude Farére'in mihmandarlığını da yapan Ercüment Ekrem, 25 Nisan - 9 Mayıs 1924 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Riyâset-i Cumhur Başkâtipliği(4) *görevini de yerine getirir.*

31 Mayıs - 21 Haziran 1336/1920 tarihleri arasında "İleri" gazetesinde tefrika olunan "Gün Batarken", aynı yıl kitap halinde yayınlanır(5). *1922 yılında ikinci baskısını yapan eserin*

(1) Fikret Âdil, "Acı Bir Kayıp Daha : Ercüment Ekrem Talu", **Yeni İstanbul,** nu: 2546, 18 Aralık 1956.

(2) Server İskit, **Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Matbuat Politikaları,** s. 182.

(3) Server İskit, a.g.y.

(4) Server İskit, a.g.y.

(5) Gün Batarken, Millî Hikâye, Muharriri: Ercüment Ekrem-Diken-İnce neşriyatından, 1336 (Fuat Köprülü'nün aynı adlı makalesinden: **Dersaadet,** nu: 22, 29 Temmuz 1336/1920, s. 2, 3).

üçüncü baskısı 1926 yılına rastlar. Eser 1939 yılında yeni harflerle dördüncü kez basılıp "üçüncü tab'ı" olarak sunulursa da bunda bir yanlışlık olması gerekir[6]

"Gün Batarken", tarih itibariyle Balkan Harbi öncesinden, Mütareke'nin imzalanmasına kadar olan bir dönemi kapsar. Bu yüzden esere çöküş devrini ele alan bir roman gözüyle bakmak mümkündür. Zira romanın kahramanı Hulki Bey'in manevi sükûtu, binlerce benzeri gibi, sosyal değerlerin altüst olduğu bir dönemde toplumun her kesiminde görülen bir çöküşün izlerini taşır. Üstelik Hulki Bey'in subay oluşu da tesadüfi değildir. Çünkü, asil bir Türk subayının manevi düşüşü, bu sosyal çöküntünün ne derece etkili olduğunu gösterir.

Yıllarca aç, susuz, cephanesiz türlü mahrumiyetler içinde Balkanlar'da eşkıya peşinde koşan; II. Meşrutiyet'in ilânından sonra "devirdikleri paşaların yerine geçen" arkadaşlarının cazip tekliflerine sırt çevirerek eski mütevazı yaşantısına ve Balkanlar'daki görevine dönen bu namuslu ve idealist Türk subayı nasıl günün birinde bir harp vurguncusu, bir harp zengini oluyor?

Balkan Harbi'nde yüzbaşılığa yükselen Hulki Bey, I. Dünya Savaşı yıllarında iktidardaki eski arkadaşları tarafından, kendilerine ayak bağı olur düşüncesiyle Nevşehir Askere Alma Dairesi Başkanlığı gibi pasif bir görevle İstanbul'dan uzaklaştırılır.

İşte üstüste gelen bütün bu hayal kırıklıkları ve çeşitli zaruretler Hulki Bey'in sükûtuna bir zemin teşkil eder.

Yazar, böylesine karışık dönemde, Hulki Bey'in şahsında, memleketin içine düştüğü bu buhranda büyük pay sahibi olan azınlıklara da eserinde yer verir. Çünkü, bütün piyasa onların elindedir ve karaborsayı onlar idare etmektedirler.

---

(6) Ercüment Ekrem Talu, ***Gün Batarken,*** Gayret Kitabevi, 3. ve yeni basılış, İstanbul-1939.

"Gün Batarken" romanında Hulki Bey'i rüşvet almaya teşvik eden ve aracılık yapan Prodromos adlı yerli bir Rum'dur. Prodromos, bu parayı yine kendisi gibi yerli azınlıktan Çemenoğlu Yordan adlı bir Rum'dan almıştır. Daha sonraki yıllarda, İstanbul'a gelip ticaretle atıldıklarında ise Hulki Bey, ticaretten anlamadığı için, işlerin idaresini tamamen bıraktığı Prodromos sâyesinde kısa zamanda büyük paralar vurarak bir harp zengini olup çıkar.

Hulki Bey, yeni işi dolayısıyla yeni bir çevreye de girmeyi başarmıştır. Bu çevre, başta Prodromos tarafından bulunarak Hulki Bey'in başına musallat edilen konsomatris bir Rum kadını olan İzmaru'dan başlayarak, menfaatleri uğruna karısını dahi kullanmaktan çekinmeyen Rum bir banker, yine başka bir bankanın nüfuz sahibi kişilerinden Rum Pandelâki ve İstanbul piyasanını ellerinde tutan karaborsacı azınlıklardan müteşekkildir.

Yazar, bu çevre ile İstanbul'un o yıllarda içinde bulunduğu durumu gözler önüne serer. Milletin açlık ve sefalet içinde kıvrandığı bir sırada müsrifçe paralar harcayan bu gibi harp vurguncusu ve karaborsacı çevrelere lânetler yağdıran yazar, fakir İstanbul halkının nefretini de dile getirir.

Açlık ve gıdasızlıktan ölen insanları kefenlemek için bez dahi bulunamaz. Ölüm daha çok çocuklar arasında yaygındır. Çocuğunu kaybeden çâresiz annelerden biri de roman kahramanlarından Gülsüm'dür. Savaşın ve vurgunculuğun fakir halka yansımasını romanda kocası asker olan Gülsüm temsil eder. Gülsüm sâyesinde yazar, İstanbul'da fakir halkın çektiklerine âdeta tercüman olur.

Ercüment Ekrem, gerek "Gün Batarken" adlı bu eserinde, gerekse yine Millî Mücadele'yi ele aldığı ve "Gün Batarken" romanının devamı olan "Kan ve İman" adlı romanında İstanbullu bir yazar olarak İstanbul'a büyük yer verir. Yazar, İstanbul'un sadece çektiklerini dile getirmekle kalmaz, bazı ihanet odaklarından dolayı İstanbul'un toptan suçlanamayacağını söyler.

Ona göre bu yıllarda İstanbul ikiye ayrılmış bir vaziyettedir: Fatih (Estekzade) ve Beyoğlu.. Diğer bir deyişle Galata Köprüsü'nün değişik iki yakası...

Romanda farklı yaşantı biçimlerinin âdeta sembolü olan bu iki mekân arasındaki tezat romanın önemli unsurlarından birini teşkil eder. Romanımızın kahramanı Hulki bey, bu iki mekân arasında sürekli gidip gelecek, sonunda ait olduğu yere dönecektir.

Galata Köprüsü de eserde birbirine taban tabana zıt bu iki mekânı birbirine bağlaması, birleştirmesi bakımından bilinçli olarak seçilmiş bir mekân unsuru olarak karşımıza çıkar. Hulki Bey'in Estekzade mahallesine dönmeye karar vermesinde Köprü üzerindeki düşüncelerinin önemli bir yeri vardır. Hulki Bey'in bu düşünceleri yazara bu iki mekân arasında mukayese yapma imkânı verir. Bu mukayesenin sonucu ise Estekzade mahallesinin lehine, Beyoğlu yakasının ise aleyhine olduğu açıktır. Tabii, devrin ağır şartları altında yazarın Beyoğlu'na bakışı haklı olarak, subjektif ve kötümserdir.

Yazar, ayrıca Mütareke'nin Beyoğlu'ndaki yerli azınlıklar tarafından nasıl sevinçle karşılandığını da romanda canlı bir şekilde tasvir eder.

"Gün Batarken", romanın aslî kahramanı Hulki Bey'in gerçekleri görmesiyle son bulur. Bu yönüyle Hulki Bey, içine düştüğü gaflet uykusundan yavaş yavaş uyanan, gerçeklerin farkına vararak içinde bulunduğu duruma çözüm aramaya başlayan Türkiye'yi temsil eder. Ancak, bir imamın oğlu ve her şeyden önce bir asker olarak, dinî ve millî bütün özellikleri kendisinde toplaması gereken Hulki Bey, ancak Mütareke'den sonra gerçeklerin farkına varacaktır.

Ercüment Ekrem Talu, "Gün Batarken" adlı bu eserinde, eserin adından da anlaşılacağı üzere devrin her bakımdan ümitsiz olan şartlarını gözler önüne serer. Roman, bin bir pişmanlıkla

Fatih'teki evine dönen Hulki Bey'in annesi Sadberk Hanım'ın gelecek için ümit verici sözleri ile son bulur: Bu gün batıyorsa, yarın daha güzeli doğacaktır.

Bu açıdan, roman ile yazarın oğlu Muvakkar'a ithafen yazdığı önsöz arasında bir münasebet olduğu şüphesizdir. Ercüment Ekrem Talu, bu önsözde II. Meşrutiyet öncesinden Mütareke yıllarına kadar geçen zamanın kısa bir panoramasını çizer. Ona göre geçmişte hata yapılabilir ancak o gün için önemli olan içinde yaşanılan şartlardır. Yazar, tasvir ettiği bu kara tabloya rağmen ümitsiz değildir. Tıpkı romanın kahramanı Sadberk Hanım gibi yeni bir gün doğacağına, oğlunun da bu günleri göreceğine imanı olduğunu söyler.

Son olarak "Gün Batarken" hakkında tarih sırasıyla, ilki Köprülüzâde Mehmed Fuad'a diğer ikisi Süleyman Nazif'e ait, üç makaleye işaret etmeden geçemeyeceğiz.

Köprülüzâde Mehmed Fuad, Dersaadet gazetesinde(7) *"Gün Batarken" hakkında ele almış olduğu tanıtma yazısında eser için şunları söylemektedir :*

"Ercüment Ekrem Bey'in bir timsâlî isim altında yazmış olduğu hikâye, bilhassa, mevzuunun hayattan alınmış olması itibariyle nazar-ı dikkati celbe şâyândır. Başka edebiyatlarda herhangi bir hikâye mevzuunun millî hayat ile alâkadar olması, şüphesiz, mühim bir hâdise sayılamaz; lâkin "Edebiyat-ı Cedîde'nin o ekseriyetle sahte, hayatımızla alâkadan mahrum hikâyelerinden başlayarak bugüne kadar edebiyatımızda kendimizi görmekten o kadar mahrumuz ki, bu ihtiyaç bizlerde derin bir iştiyâk halini alıyor. İşte Ercüment Ekrem Bey'in "Gün Batarken"i bu iştiyâkı az çok teskin edebilen nâdir eserlerdendir."

(...)(8)

(7) Köprülüzâde Mehmed Fuad; Gün Batarken, **Dersaadet**, nu: 22, 29 Temmuz 1336/1920, s. 2, 3.

(8) Köprülüzâde Mehmed Fuad, bu bölümde eserin kısa bir özetini vermektedir.

"İnsan kitabı kaparken, tıpkı Hulki gibi gözyaşlarını zor zaptedebiliyor. Netice o kadar muvaffakiyetlidir, esasen başından sonuna kadar bu eserde kendi hayatımızla, yaralarımızla karşılaşıyoruz. Hulki, Cingözoğlu, İzmaru, harp senelerinde emsaline çok tesadüf ettiğimiz simalardır. Sonra Hulki'nin manevi sükûtu ve o sükûta rağmen meselâ askere vereceği unu altmış bin liralık bir kârı istihkar ederek vermesi gibi yüksek hareketleri, sonra baba ocağına avdeti gayet güzel ve canlı bir surette tasvir olunmuştur. Hele Sadberk Hanımla gelininin Eyüp'te Perçemli Bakıcı'ya gitmeleri gibi İslâm-Türk hayatının hususiyetlerine âit sahnelerde büyük bir muvaffakiyet vardır. "Gün Batarken" Harb-i Umumî dediğimiz maddi ve manevi bozgunumuzu bütün heyet-i mecmuasıyla canlandırarak umumî levhalar halinde yaşatarak değil, fakat bir âile hayatının köşesinden, basit ve sade bir surette —ve şüphesiz muvaffakiyetle— göstermektedir. İfadeye itina edilemeyerek bazı basmakalıp cümle ve tabirlerin sıkça kullanılması, bir iki yerde lüzumsuz bazı tafsilâta girişilerek tahkiye cereyanının ihlâl edilmesi gibi ufak kusurlarına rağmen, bu hikâye, edebiyatımızın şu son seneler zarfında vücuda getirebileceği pek nadir kıymetli mahsullerden biridir. Çünkü muharriri yalnız tahkiye sanatını değil, Türk ruhunu ve Türk hayatının hususiyetlerini de pek iyi biliyor."

Süleyman Nazif ise "elvâh-ı millîyemizin en güzellerinden" olarak tavsif ettiği "Gün Batarken" için Peyâm-ı Sabah gazetesinde(9) *birkaç gün ara ile ele aldığı aynı başlıklı iki yazısında eser hakkında düşüncelerini şöyle dile getirmektedir :*

"Gün Batarken hikâyesini Ercüment Ekrem Bey, "Sabir Efendinin Gelini"nden evvel yazıp neşretmişken ben burada evvelâ sonuncusunu mütalâa etmek isterim. Her ikisinin de mevzu ve üslûbu mühim ve güzel olmakla beraber, "Gün Batarken"i ibdâ

(9) Süleyman Nazif, Bir Hayrü'l-halef I-II; **Peyâm-ı Sabah,** nu: 1160, 1164; 25 Şubat 1338, 1 Mart 1338/1922; s. 1-2.

ederken müellif daha ziyâde duymuş ve sahifelerin çoğunda âdeta coşmuştur. Heyecan demlerinde de kaleme ve üslûba istediği kadar hükmedebilen kudret ve irâde nâdir bulunur. İşte Ercüment Ekrem o nevâdirden biridir.

İstihzâdan feryâda, gülünç lehçeleri taklitten mersiyeye intikâl ederken bile, kalemin dizginleri elinde. Yüzü teessürden kızarıp sararır ve gözleri yaşarırken bile bu el hiç titremiyor. Hiç... Ama hiç romantik değil.

Tasvir ettiği eşhâs ve menazır her gün her yerde gördüğümüz adam ve manzaraların aynı. Ercüment, o eşhâs ve menazırın fakat bize görünmek istemeyen ruhunu o kadar nüfuz-ı nazar ve maharetle rü'yet ve irâe ediyor ki insan kendini âdeta yani yeni bir âlem karşısında zân ile behtten yavaş yavaş heyecana düşüyor."

(...)[10]

"Ercüment Bey, bu 144 sahifelik kitabıyla bir hikâye değil, Harb-i Umûmî'deki İstanbul'un mânâ-yı mufassal ve müdellel tarihini yazmıştır. Her aileyi, her hâneyi, her sokağı, her dâireyi birer birer görüyorsunuz."

(...)[11]

"Baba ile oğul Beyoğlu'nu elli sene fasıla ile tarif ediyorlar. Ekrem Bey yarım asır evvel "Beyoğlu Avrupa'nın modeli ve İstanbul'un bir çârsû-yı bîbedelidir" demişti. Ercüment Bey pâyitahtımızın zâhiren en mamur olan bu mahallesini ahlâkın, maneviyâtın, ideâlin bir izmihlâlgâhı suretinde teşhir ediyor. Teessüf olunur ki haksız olan oğul değildir. Evet, bazı ebniyenin cepheleri Avrupa'nın menabisine benzer. Ve elli sene evvel İstan-

(10) Bu bölümde Süleyman Nazif, Ercüment Ekrem'in "Sabir Efendinin Gelini" adlı romanını özetlemektedir.

(11) Süleyman Nazif, burada da eserin başında Ercüment Ekrem'in oğluna ithafen yazmış olduğu önsözü aynen aktarmaktadır. Bu önsözü eserin başında verdiğimizden tekrardan kaçındık. R.T.

bul'un modaya ait eşyası münhasıran bu çarşıda satılırdı. Fakat iç tarafı... Ve fakat şimdi..

'Beyoğlu Hulki Bey'i de avlamıştı' dedikten sonra Ercüment Bey bir realist dikkati ve kemâl-i muvaffakıyetle macerayı tasvirde devam ediyor.

'Beyoğlu Hulki Bey'i de avlamıştı.' Bu beş kelime lâ-akall beş yüz bin Türk ve Müslüman ailesinin elli senelik sergüzeşt-i felâketini takrir eder. İstanbul, Üsküdar, bütün Anadolu, bütün Irak, bütün Filistin fakr içinde, ihtiyaç içinde, sefalet ve hastalık içinde kıvranır ve ölürken Beyoğlu her gün bir parça daha artan ve taşan çılgınlıklarla meşgûl zevk ü safa idi. Ve hâlâ öyle. Hulki Bey'in sukutundan sonraki salonu o muhteşem girdaplardan birinin enmüzecidir.

Kitap okunurken, müellifinin hissiyat ve zevahire asla kapılmayarak hattâ hafızasına da itimat etmeyerek meşhûdât-ı ruzmerresini birer birer dikkatle cüzdanına kaydetmiş olduğu zannedilir. Mazbutatına gönlünün teessüratıyla vicdanının nefrinlerini katre katre karıştırarak kitabı bu suretle vücuda getirmiştir.

Beyoğlu'nun o mahşer-i mefasidi önünde bir de İstanbul'daki Estekzade mahallesini temaşa ediniz. İşte o zaman Pierre Loti'yi Türk'e âşık eden... Pierre Loti'yi müslüman eden esbâb ve avâmili derhal keşfedersiniz. Hulki Bey'in validesi Sadberk Hanım, haremi Hediye Hanım, aşçısı zenci Zerâfet Bacı tevekkülün, tahammülün, metânet-i ahlâkın birer kırılmaz ve eksilmez timsali. Bunlar safvet-i aslîyesini kaybetmemiş olan Türk'ün şöhret ve ismetini bihakkın tevsîk ve idame ediyorlar. Avrupa yalnız bizim zur-bâzûmuzu görmüş, 'Bir Türk gibi kuvvetli' darb-ı meselini isâga etmişti.

Pierre Loti kuvvetten daha başka ve daha güzel şeylerimizi sezdi. Ve bize ait her eseri intişâr ettikçe Avrupa evvela red, bilâhare tereddüd, en sonra da tasdik etti. Türk'ün davayı ma-

sumiyet ve dava-yı necabetine bir hüccet de işte Ercüment Ekrem yazıyor.

Ahvâl ve âdât-ı milliyemizi musavvir ve yine millî hikâyelerimiz az değildir. Ve bazısı edebiyat-ı cihan arasında bile ihraz-ı mevki edebilir.

'Gün Batarken'e vicdanımı en ziyade cezb ü rabt eden şey, doğru ve tam gören bir nazarla ifrat ve tefrite kapılmaksızın kalb-i kâri'e kadar intikal eden bir heyecanın mahsülü olmasıdır. Tekrar ederim ki 144 sahifede bir devir icmal edilmiş. Hem ne devir!... Hâlin enîn-i sefaletini ahlâf bir kere de Ercüment Ekrem'in kaleminden dinleyecek.

Kitap neşrolunurken ben burada değildim. Efkâr-ı umumiyenin nasıl telakki etmiş olduğunu bilmiyorum. Ercüment Ekrem ellerinin birinde kutu kutu Havana sigar ve Cercle d'Orient ve Yenice sigaraları, birinde keşkül, diyar diyar, sokak sokak, kapı kapı takriz ahz ü itâsı ile iştigal eden ağniya-yı ketebeden bir şeyda-yı iştihar değildir.

Kimbilir, 'Gün Batarken' belki ufkundan sessiz kaybolan bir yıldız gibi ve belki hiç görünmeksizin geçip gitti. Böyle ise müellifi tebrik ederim. Avâmı memnun eden şeyler âmiyâne mamulât-ı kalemiyedir.

Gerek yeni, gerek eski Yunanistan'ın en doğru gören ve düşünen ferdi bence "Phocion" idi. Ve Phocion avâmı memnun görünce pek ziyade korkardı. Payidar olmağa namzet eserler şöhret arkasında koşmaz, şöhreti arkalarında sürükler. Cenab Şahabeddin, Halid Ziya, Abdülhak Hâmid, Fuzulî, Mehmed Âkif tahkirlerin kademelerine basa basa tevkîrlerin en yüksek pâyelerine çıktılar. Ve ancak bu suretle çıkabildiler.

Recâizâde Ekrem Bey bizim üstadımız, mürşidimiz, mürebbi-i istidâdımız olmuştu. Oğlu Ercüment Bey'in de oğluma üstad,

mürşid, mürebbi-i istidâd olmasını temenni ederim. O, meğer oğluma ihdâ edeceği feyzden babasına da bir hisse ayırmak necabetinde bulunmak istemiş. "Evliyâ-yı Cedîd"ten "Gün Batarken"e kadar her eserinden fikren mütelezziz ve müstefid olduğum üstadzâdemi üstad lakabıyla tebcil ederken şükranım iftihar ediyor."

Tefrika edilip yayınlandığı günlerde böylesine ilgi ve heyecan uyandırmış olan eserin, yazarın "Kan ve İman" adlı romanıyla da bir devamlılık arzettiği gözönünde bulundurulursa, bugün artık tarih olmuş bir devreye ışık tutacağını ve hâlâ aynı ilgi ile okunacağını ümit ediyorum.

Rahîm TARIM

Oğlum Muvakkar Ekrem'e :

Sen doğduğun vakit oğlum, sicill-i nüfusunda mukayyed bulunmakla mübahi olduğun bu Devlet-i Muazzama'nın hudutları Adriyatik denizinden Basra Körfezi'ne uzanıyor, Yemen, Trablus-ı Garp, Cezair-i Bahr-i Sefîd, Haremeyn-i Muhteremeyn, kalemrev-i Saltanat-ı Seniyye'ye dahil bulunuyordu.

Şarkta Ravza-i Mutahhara-i Resulullah'a, garpta Meşhed-i Hüdâvendigâr'a Türk neferleri nigehban idiler!

Bir gün.. Nasıl ve niçin olduğunu tarihlerde okursun... Meşrutiyet ilân ettik.

Yine bir gün, âlemi kana boyayan, ateşe yakan, yaman bir muharebeye, beşeriyyeti zebun düşüren meş'um bir mukateleye sürüklendik...

Bu harekâtımızın birincisi ile sonuncusu arasında altı senelik bir fasıla vardı. Bu müddet zarfında su-i tali'imiz bize rahat yüzü göstermedi.

Mütemadi idbarımız ahlâkımızı bozmuştu. Harb-i Umumî'de birçoklarımız cinayetler irtikâp ettik. Bu itiraf, elîm olmakla beraber bir hakikattir.

Ancak esbab-ı muhaffefeden olarak şunu da ilâve edeyim ki: millet, mübarek, halûk, âlicenap Türk milleti, dermansız omuzlarına cebren yükletilmiş olan bu cinayetlerden beriü'z-zimmedir. Ve ileride, kinler, ihtiraslar durulduğu zaman, tarihin hükmü elbette bu yolda lâhik olacaktır.

Bu hükme yardım etmek üzere, maalesef bazı kuyûd altında, fakat vukuât-ı sahîheye müsteniden yazmış olduğum şu nâçiz eser, tezgâh-ı tab'a verildiği zaman, feza-yı beşeriyette altı buçuk asırdan beri neşr-i envâr eden bir şems-i tâbân-ı ihtişâm ve azâmet, bir neyyir-i kudsî-i fazilet gurûb ediyordu.

Bî-ihtiyar, seni, sizleri düşündüm.. Fakat neden bilmem?. Kalbim pek o kadar sızlamadı..

Allah azîmü'ş-şandır!.. Yine parlak bir gün doğacağına ve senin o günleri göreceğine imânım var oğlum!

Ercüment EKREM

İstanbul, 18 Ramazan 1338(1)

(1) Tarih kitabın eski harfli üçüncü baskısında 388 olarak yanlış basılmıştır. R.T.

I

Estekzâde imamı merhum Âşir Efendi'nin haremi Sadberk Hanım, biricik oğlu Hulki Bey'in ısrarıyla, doğup büyüdüğü mahalleyi, dört odalı evini terkedip de Ayaspaşa'daki bu apartmana taşındı taşınalı çok rahatsız oluyordu. Hukuk-ı kadîmeye riâyetle tâ İstanbul'un en kenar mahallelerinden ziyaretine gelen eski konu komşu arasında küçüklüğünden beri hep aynı samimiyetle görüştüğü muhtarın Vesile Hanım'la, mümeyyizin İfakat Hanım bile, elli dört ayak merdiveni tırmanmaktan bıkarak artık pek seyrek gelmeye başlamışlardı. Sadberk Hanım ise, kendini bu bir kattan ibaret dapdaracık mesken içinde, kafese hapsedilmiş bir kuş gibi mahsur görüyor, pencereden baksa başı dönüyor, sokağa çıksa dönüşte minareye çıkar gibi o bitmez tükenmez merdivenden ürküyordu. Binâenaleyh bütün ömrü ne kendisinin ne de gelini Hediye'nin bir türlü ısınamadıkları kasvetli meskenin içinde geçiyordu.

Bu menhus yere taşınmak, Hulki'nin nereden aklına gelmişti? İstanbul'daki evin darlığını, havasızlığını, köhneliğini bahane edip de buraya nakletmeyi teklif ettiği zaman Sadberk Hanım, âhir ömründe böyle Frenkler arasında gidip yaşayamayacağını, hiç olmazsa Sarıyer'e, Göztepe'ye gidilse yüreği yanmıyacağını oğluna anlatmak istemiş fakat tebdil-i fikir ettirmeğe muvaffak olamayınca çarnaçar gitmeye katlanmıştı.

Sadberk ve gelini Hediye Hanım'ları, apartmandan nefret ettiren başka sebepler de vardı. Buradan âdetâ teşe'üm ediyorlardı. Burası bir kere, Beyoğlu demekti. Beyoğlu ise bütün erkekleri baştan çıkaran, nice ocakları söndüren mülevves bir fısk u fücur muhitiydi. Diğer taraftan bir gün sabah namazına kalkan Sad-

berk Hanım pencerenin önünde kahvesini içerken karşıki apartmanda genç bir kokonanın, göğsü, kolları, bacakları açık olduğu halde saçlarını taradığını görmüştü. Perdesini indirmeğe lüzum görmeden böyle arz-ı mahremiyet eden bu haspayı Hulki görse, ne kadar olsa erkekliği galeyana gelmez miydi? Bu ne biçim mahalleydi? Allah vermesin, ne tarafa dönsek yarı beline kadar çıplak kokonalar görüyorduk; bunların biri, günün birinde Hulkiciğinin gönlünü çalıverse iş nerelere varırdı? Zira Sadberk Hanım, âdet hilâfına olarak gelinini sever ve ona acırdı. Hediye'yi tâ küçüklüğünden beri tanımış, on üç yaşına basar basmaz oğluna alıvermişti. Bunlar gelin kaynana değil, âdetâ ana kız idiler. Vâkıa Hediye de fevkalâde mutî, kadın, eli her işe yakışır ve sakindi. Gerek zevcinin ve gerek kaynanasının etrafında pervane gibi döner, her ikisini de memnun etmeğe çalışırdı. İşte bundan dolayı Sadberk Hanım, oğlunun bir münasebetsizlik etmesinden, bu murdar muhitte şeytana uymasından pek ziyade korkuyordu.

Bu endişelerini bir müddet ketmettikten sonra dayanamadı; Hediye'ye de açtı. Artık, akşamları Hulki Bey eve gelmekte biraz gecikti mi, kaynana gelin birbirlerinin yüzüne bakıyorlar ve yekdiğerlerinin nazarlarında aynı elemli suâli okuyorlardı. Acaba?..

Mamâfih buraya geleli dört ay olduğu halde, Hulkî Bey eski etvar ve harekâtından inhiraf etmemişti. Her sabah evinden çıkarken zevcesini, validesini birer suretle tatyip ediyor, akşamları da dışarıda bir iki kadeh atıştırıp muntazaman eve döndüğü zaman tatlı sözlerle anasını, karısını, hatta aşçı Zerafet Bacı'yı okşamakta devam ediyordu.

Buna rağmen Sadberk Hanım muttasıl okuyup üflüyor yakın bir âtide muhakkak bir felâket olacağını hissediyormuş gibi mütemadiyen çarpıntı çekiyordu.

Bir gün kandil münasebetiyle ziyarete gelmiş olan muhtarın Vesile Hanım'la bu hususta dertleşti :

— Vesile Hanımcığım! Bu hınzır, sefertası gibi apartumana girdim gireli, ne yalan söyleyeyim, başımıza bir felâket gelecek diye korkuyorum. Etrafımız, Allah vermesin, tiyatro gibi. Nereye baksak kokonalar. Hem inadına da süsleniyorlar, pudralar, düzgünler sürünüyorlar da, pencerelere öyle çıkıyorlar. Geçen sabah bir tanesi anadan doğma, açık pencerenin önünde durmuş kopası saçlarını tarıyordu.

Sıhhatine iman ettiği bu vak'a Vesile Hanım'ı yerinden oynattı :

— A a! Mart kedisi gibi damlara da çıkacaklar zahir!

— Hiç sorma Vesile Hanımcığım! Hulki bunları görecek de baştan çıkacak diye yüreğim çarpıyor. İnsanlık bu! Oğlan delikanlı. Dini ayrıya falan bakmaz, gönlünü kaptırıverir. Hangi şeytana uyduk da buraya geldik, bilmem ki?

— Vallahi hakkın var, kardeş! Demin merdivenleri çıkarken orta yerde kaskatı yine kalıyordum. Çıkmakla bitmiyor ki...

— Ya. Öyle! Hem bazen düşünüyorum da; Allah gecinden versin.. İnsan ölecek olsa, cenazesi eziyetle inecek. Sonra yıkanacak yeri de yok. Çamaşırlık bahçede, çamaşır asacak yeri damda; ecelacayip bir şey. Hangi bir kusurunu sayıp dökeyim?

Vesile Hanım, sözü yine dedikoduya intikal ettirmek ve Hulki'nin henüz mahallenin kokonalarıyla koklaşıp koklaşmadığını öğrenmek arzusuyla :

— Zahir, dedi; erkekler böyle yerlerden hoşlanıyorlar, ne demeli?

Öyle olmalı. Hulki bu kusurları ben söyledikçe, hoş görüyor. "Alışırsın anne!" diyor.

— Eee! Elbette! Kokonaları o da görüyorsa; çabuk ısınmıştır!

— A! Sus! Görmedi inşallah! Ağzını hayra aç! İşte o vakit korktuğuma uğrarım.

— Vallahi hanımcığım, her halde o buraya durup dururken gelmedi. Mutlaka onu buraya çeken var. Ama yine Cenab-ı Hak hayırlar versin.

Vesile Hanım, Sadberk Hanım'ın içine bu zehri bulaştırdıktan sonra, vaktin geç olduğunu bahane ederek kalktı, gitti. O günden beri zavallı ananın endişeleri de arttıkça arttı. Artık gözüne uyku bile girmez oldu.

II

Hulki Bey, Mekteb-i Harbiye'den çıktıktan sonra mülâzım-ı sânilikle üçüncü orduya sevkolunmuştu. O tarihte Makedonya hâli galeyanda idi. Muhtelif milletler arasında doğmuş bir rekabet yüzünden Sırp, Bulgar, Yunan çeteleri birbirleriyle, Türk takip müfrezeleri de bunların cümlesiyle mütemadiyen çarpışıyorlardı. Hulki'yi bu müfrezelerden birine tayin ettiler; ve orada tamam beş sene, geceli gündüzlü kâh güneşin yakıcı şuaâtı, kâh da fırtınaların yüz kamçılayan soğuğu altında, dağ taş aşarak, genç mülâzım, ezici, bıktırıcı bir hayat sürdü.

Orada gördüğü haksızlıklar, mâruz kaldığı sıkıntılar bu mutî, halûk askerin ruhunu isyana sevkettiriyordu. Evvelâ kadere, su'-i tâlie karşı isyan etti; sonra kendisini bu derece ihmal eden, gönderdiği dağ başlarında yıllarca unutan, döktüğü kana mukabil izzet-i nefsini bile gözetmeyen hükûmete karşı yavaş yavaş bir kin duymağa başladı. Dört yıl mütemadiyen eşkiya peşinde koşan bu mülâzımcık, altı aylığı muntazaman tedahülde kalan mâhiyye üç yüz kuruş maaş ile her türlü mahrumiyetler içinde çırpınıyor, ancak bu kin ile müteselli olabiliyordu.

Mektepte iken, sınıf arkadaşları meyanında paşazâdeler vardı; bunlar daha İdadî sıralarında Hünkâr çavuşu oluyor ale'd-derecât ve süratle kat'-ı meratip ederek, mektep şehadetnâmesi ile birlikte binbaşılık fermanı alıyorlardı. Hulki'nin bunlardan farkı ne idi? İmam oğlu olmak mı?. Halbuki her biri bin türlü siyasât şöhret-şiâr olan o paşaları, Hulki, muhterem, mübarek, mütedeyyin, namuskâr babasıyla kıyas ve onun sönük fakat afîf, temiz mevcudiyetiyle iftihar ediyordu.

Estekzâde imamının yerine falan paşanın sulbünden doğmanın insanı bir imtiyaz-ı mahsus bahşetmesine akıl erdiremiyor, tahammül edemiyordu.

Bir gün Manastır civarında bir Bulgar çetesinin izlerini keşfe uğraşırken; bazı zabitlerin hükûmete karşı kıyam ettiklerini haber aldı. Bu kıyamın sebebini sormadan, anlamadan, silahını aldı ve onları bulup, iltihak etti.

Kendi gibi namuslu, hamiyetli, silah arkadaşlarının eser-i tertibi olan bu kıyamdan maksat ne olduğunu Hulki anlamakta gecikmedi.

Mekteb-i Harbiye'de iken, her türlü tenkıdâd ve tecessüsâta rağmen elden ele dolaşan Kemal, Hâmid, Recâizâde Ekrem ve Murad Beyler gibi hürriyet ve istiklâl pişvarlarının âsârı onların zihnini hürriyet, müsavat, vatan gibi yüksek gâyeler hakkında oldukça teçhiz etmişti. Artık tamamen ve münhasıran bu gâyelere hasr-ı mesai ve fedâ-yı nefs etmeğe azmeyledi.

Bir kaç ay sonra, Meşrutiyet iâdeten ilân edilmiş hak zulme galebe etmişti. Hulki hasbe'l-beşeriye bundan kendine bir hisse-i mefharet ayırdı. Milletin bundan böyle refah ve saadeti biraz da kendi eseri idi. bir müddet vatandaşlarının kâh samimi bazen riyakâr teveccühâtını, tebrikâtını kabul etti. Bundan hazzediyordu. Bu mesti-i gurur hafifleyince Hulki, İstanbul'da boş kalan mevkilere, memuriyetlere koşan, idareyi ellerine almak ve vakit kay-

betmeden ıslahata başlamak emeliyle payitahtta toplanan arkadaşlarından ayrıldı; yine kıtasına, artık vazifesi kalmamış olan müfrezesinin başına avdet etti. Yalnız, oradan silsile-i meratibe riayetle mülâzım-ı evvelliğe terfiini talep etti ki bu da hakkı idi. Arkadaşları şimdi birer birer devirdikleri o paşaların makamlarına geçiyor, konaklarına yerleşiyor, hatta gizliden gizliye kızları ile izdivaç bile ediyorlardı. Aralarında müsekkir, zehirli tadını tattıkça dağ başında kendilerine çizmiş oldukları gâyeleri belli belirsiz ihmale başlıyanlar oluyordu. Hulki'yi de bu sofradan mütenaggim olmaya davet ettiler. Fakat o temiz ve necip asker bunlara tenezzülen cevap bile vermedi.

İnkılabı takip eden beşinci ayda mülâzım-ı evvel Hulki Efendi ile rüfekâ-yı isyanı arasında artık bir rabıta kalmamıştı. Hıdemât-ı sabıkası, mezâyâ-yı ahlâkıyesi kâmilen unutulmuş serkeşlik, geçimsizlik, hatta hodbinlikle mimlenmişti.

Mülâzım-ı evvel Hulki Efendi, ba'de'l-inkılâp, yine üçüncü orduda, yine aç, yine mühmel ve mahrum olarak inkılâptan evvel mülâzım-ı sâni Hulki Efendi'nin yaşadığı hayatı tekrar yaşamaya başladı.

Bu ömür bu defa da yıllarca imtidad etti. Aralıkta Arnavutluk isyanı, Horan, Yemen vukuâtı oldu. Hulki bunlara karşı sevk edilen kuvâ-yı te'dibiyeden hiçbirine iştirak ettirilmedi. O artık Manastır'a yerleşmiş oturuyordu. Babası vefat etmişti. Bir aralık mezunen İstanbul'a geldi. Evini kiraya verdi; evlendi; anasını, zevcesini beraberine alıp Manastır'a döndü. Orada sakin, muntazam bir hayat geçiriyordu. Hediye, zevcini bahtiyar ediyor, küçük bütçeyi idare ettiriyordu.

Derken Balkan Harbi hâdis oldu. Bu defa Hulki Efendi'yi bir piyade bölüğünün başına geçirdiler. O feci, meş'um muharebenin bütün safahatına, tek tük zaferlerine, bir çok bozgunlarına iştirak etti. Nihayet omuzundan aldığı yara ile beraber yüzbaşılık

apoletlerini kazandı. Sulhü müteâkip muâmelat-ı zâtiye emrine verildi. Estekzâde mahallesindeki babasından kalma eve yerleşti.

Şimdi her biri, liva, ferik olmuş, büyük büyük mevkilere irtikâ etmiş olan eski arkadaşlarını artık bütün bütün bırakmıştı.

Arada sırada bunlardan bir tanesinin menkıbesi kulağına kadar geliyor, o zaman Hulki'nin bütün vücudu bir raşe-i hiddetle, Rumeli'nde eşkiya takibinde iken o vakitki hükûmete karşı duyduğu kine pek benzeyen bir hisle titriyor, genç zabit düsturları, ahitleri çok çabuk unutan o heriflere lânetler savuruyordu...

III

Saraybosna'da patlayan bir kurşun Avusturya veliahtının kanından bir parça da İstanbul'a sıçrattı. Senelerden beri beklenilen cihan harbi alevleniyordu. Bu badireye biz de sürüklenecektik. Temmuzda seferberlik ilân edildi.

Bir gün Hulki Efendi de bir emir aldı. Nevşehir ahz-ı asker riyasetine tayin olunmuş, üç gün zarfında mahall-i memuriyetine hareket etmesi iktiza ediyordu.

O bu tayini hüsn-i telakki etti. Kendisini baştan atıyorlardı. Mukadderat-ı milleti ellerinde tutanlar biliyorlardı ki, kendilerinin bî-hadd ü pâyân olan ikbal, i'tilâ, iştihar hususundaki ihtiraslarının başlıca muârızlarından olan bu eski refik-i mesaileri ağzını tutmayacak, henüz pek feci bir muharebeden mecruh ve me'yus çıkmış olan bir kavmi yeni sergüzeştlere karıştırmak isteyenleri tasvip etmiyecekti. İşte bunun içindir ki nisbeten daire-i te'siri mahdut olan ufak bir kazaya teb'id ediyorlardı.

O evvelâ gitmek istemedi. Harbiye nezaretinde yüksek mevkiler işgal eden bazı arkadaşlarına acı serzenişlerde bulundu.

Hepsi sükût ediyorlardı. Fakat bu hususta sâdır olan emrin geriye alınması mümkün olamıyacağı anlaşılıyordu. O vakit is-

tifa etmek istedi. Buna da validesi Sadberk Hanım mâni oldu. Esasen taayyüş hususunda zahmet çekiyorlardı. Belki hep birlikte Anadolu'ya giderlerse, orada daha ucuz yaşıyacaklar, teraküm eden ufak tefek borçlarını ödeyebilmek için ihtimal ki biraz para da biriktireceklerdi.

Hulki me'yus olarak, istemiye istemiye Nevşehir'e gitti. Aradan bir müddet geçtikten sonra, Anadolu'nun bu güzel kasabacığına alışmışlardı. Kenarda, kıra yakın isticar ettikleri ufak evi Hediye kıskıvracık süslemiş, neferin bellediği bahçeye öteberi ekmişti. Birkaç tavuk, bir sütlü inek edindiler. Sadberk Hanım çocukluğundan beridir arzu eylediği bir hayatı sürmeğe başladı.

Sabahleyin erkenden kalkıyor, tavukları kıra salıveriyor, bahçedeki dut ağacının altında kahvesini içiyor, sonra oğluyla gelinini karşısına alarak ineğin halis, nefis sütü ile yine onun evde yapılmış yağı, peyniriyle kahvaltı ediyordu.

Hatta Sadberk Hanım işi daha ileriye vardırarak gizliden gizliye yeni emellere düştü. Muharebe hitama erince, oğlunu ikna edecek, İstanbul'daki evi satacaklar, ya şimdi oturdukları bu evi veyahut bir başkasını alacaklar, fîmâbad buraya yerleşeceklerdi. Silk-i askerîden bu suretle çekilecek olan Hulki de nasıl olsa burada bu küçük aileyi geçindirecek gibi bir iş bulabilecekti.

Mahazâ bu emelini ne oğluna, ne de Hediye'ye açtı. Hep kendi kendine kuruyor, kendi kendine söyleniyordu. Pek coştuğu zaman çocukça bir safiyetle, sarı ineği kendisine muhatap ittihaz ederek, elini mutî hayvanın sırtında şefkatkârâne gezdiriyor kalbinin bütün esrarını ona sayıp döküyordu.

IV

Nevşehir ahz-ı asker muâmelâtı yolunda gidiyordu. Reis yüzbaşı Hulki Bey sert, metîn, doğru bir adam olarak tanınmış, az zaman zarfında kendisini bilâ-tefrik ahâliye sevdirmiş ve saydırmıştı. Vazifesine müteallik işlerde, hatır gönül, tanımaması, firarilere, temaruz edenlere karşı bî-aman davranması halkta kendi hakkında korku ile karışık bir hiss-i hürmet uyandırdı. Kasabada kimden sorulsa Hulki Bey hakkında hüsn-i şehadet eder, onun sert, fakat hakperest bir zabit olduğunu söylerdi.

İstikamet-i tab'ı ise darb-ı mesel hükmüne girmişti. Kasabada hiç kimse ona hediye olarak bir çanak yoğurt yahut bir okka tarhana olsun kabul ettirememişti. Hüsn-i sıytına bu husus da çok yardım ediyordu.

Ahz-ı asker şubesinde gayr-i müsellâh yerli efrad meyanından intihab edilmiş "Cingözoğlu Prodromos" namında bir Rum yazıcısı vardı. Bu genç Türkçeyi o havaliye mahsus şîveyle tekellüm etmekle beraber, iyi okuyor ve pek iyi yazıyordu. Hatta şubenin kapılarında yapışık "Makam-ı Riyaset" "Birinci Bölük" ilh.. gibi yazılar hep Prodromos'un birer nümune-i hüsn-i hattı idi.

Niğde veya Kayseri İdadîlerinin birinde bir parça tahsil görmüş olan bu genci heyet-i sıhhiye, zaaf-ı basar sebebiyle hizmet-i gayr-i müsellâhaya ayırdığı zaman, Hulki Bey ona şubede çalışmayı teklif, o da derhal kabul etmişti.

O günden beri Prodromos mukdimâne çalışarak âmirlerinin hüsn-i teveccühünü kazanmış, bilhassa reisin gözüne girmişti.

Prodromos insana hulûl etmek sanatını iyi biliyordu. Hulki Bey'in ahlâk ve mizacını pek çabuk öğrendikten sonra hep onun suyuna gidiyor, ona imtisalen arkadaşları meyanında ciddiyet, ikdam ve gayret, iffet ve istikamet gibi mezâyâ ile temayüz ediyordu. Adeta Prodromos şubede ikinci bir Hulki Bey olarak tanınmıştı.

Diğer taraftan bu Prodromos'un "Mari" isminde bir de annesi vardı. Bütün Anadolu kadınları gibi işgüzâr, türlü hünerlere sahip olan Mari Hanım az zamanda yüzbaşı beyin ailesine kendisini sevdirdi. Yayık yapmak, peynir, pastırma, pestil, sucuk, erişte, bulgur, nişasta yapmak, sebze meyve kurutmak; cins cins turşular kurmak için sık sık geliyor, günlerce, bazen haftalarca misafir oluyordu. Gündüzleri Sadberk Hanım'la Hediye'ye arz-ı hizmet eden Mari, geceleri de yüzbaşı beyi garip şivesi, tuhaf hikâyeleri, gülünç dedikodularıyla eğlendiriyordu. Kadınla teessüs eden bu samimiyet Hulki Bey'le Prodromos'un arasındaki münasebete de bittabi tesir ediyor yavaş yavaş bunlar da teklifsiz oluyorlardı.

Meselâ akşamüstü şubedeki işler bitince, Hulki Bey daireden Prodromos'la birlikte çıkıyor, evine alacağı öteberiyi daima ona ısmarlıyordu. Bu suretle istifadesi de oluyordu; çünkü oranın yerlisi olmak hasebiyle Prodromos her şeyi herkesden daha ucuz alıyor, emtianın iyisi nerede satılır olduğunu biliyor, ona göre yiyecek içeceğin en nefisini gayet ehven fiyatla tedarik edip reis beyin kapısına kadar götürüp, kendisine : "Oğlum!" diye hitap eden Sadberk Hanım'a teslim ediyordu.

Bu teklifsizliğe rağmen âmir ile memur arasındaki farkı pekâlâ idrak ettiği cihetle, Prodromos her ne zaman bir iş için Hulki Bey'in yanına girse göğsünü iliklemeyi ve vaziyet almayı ihmal etmiyordu. Bu yüzden şube reisinin, yazıcısına karşı muhabbeti, itimadı günden güne artıyordu.

Bir zaman geldi ki işten hâli kaldıkları vakit, hasbihal etmeye bile başladılar.

Prodromos'un pastırmacı olan babası sağlığında epey geçinecek kadar kazanırmış. Her sene bir iki gebe inek satın alır; onları keser; pastırmasını yapar; mevsimi gelince de İstanbul'a gönderir satarmış. Kendisi cahil kaldığı ve cehli yüzünden refah

görmediği için biricik oğlu Prodromos'u okutmak, hâkim yapmak istemiş, mektebe vermiş, kendine göre hayli fedakârlıklar yaparak adam etmeye çalışmıştı. Ne çare ki babasının ömrü vefa etmeyince, Prodromos bir parasız dul kalan validesini geçindirmek için tahsilini yarıda bırakarak Nevşehir'de kendi hemşerilerinden bir tacirin yanına yazıcılıkla girmişti. Kendisine ticarete fıtrî bir kabiliyet ve müstesnâ bir zekâ hisseden o tacir seferberliğin devamı müddetince yazıcısıyla anasına bakmayı deruhte etmiş olduğundan bu cihetten müsterih olan Prodromos geceleri dükkâna gidip muhavereyi temin etmek, defterleri tamamlamak suretiyle şükran borcunu ödüyordu.

Nevşehir'in en ileri gelen zenginlerinden olan ve "Çemenoğlu Yordan" Efendi tesmiye edilen bu taciri de Prodromos bir vesile ile Hulki Bey'e tanıştırmış, zabitle ahbap etmişti.

Bazen, pazar akşamları Hulki Bey, evvelce Prodromos ile haber göndererek, Yordan Efendi'nin evine misafir gidiyor, orada bir iki kadeh rakı içip biraz sohbet ediyordu. Esasen bütün kasabada, biribirleriyle tesis-i münasebet etmeleri tabii bulunan memurîn-i hükûmetten mâdâ, Hulki Bey bir bu zât ile ahbap olmuş, sağdan soldan kendine arzedilen dostluklara ehemmiyet vermemişti.

Böylece, ahz-ı asker reisi, vazifesi ailesi ve Yordan Efendi'nin dostluğu arasında, sade ve rahat bir ömür geçiriyordu...

Bir gün İstanbul'dan bir mektup aldı. Estekzâde mahallesi muhtarı ve babasının kadim dostu Kadri Efendi'den gelen bu mektup can sıkacak haberleri ihtiva ediyordu.

Bir sene kadar evvel, Hediye bir zatürre geçirmiş ve bilâhare bunu uzun bir nekahat devresi takip eylemişti. O zaman hekime ve ilaca, gıdaya, Heybeli'de tebdil-i havaya verecek parası olmayan Hulki, babadan kalma evini yüz elli lira mukabilinde,

Bayezıd'da sarraf Artin ağaya terhin etmiş, bir sene vade ile bir de senet imzalamıştı.

Şimdi vade tamam olmuş, Artin de parasını istiyordu. Hulki'yi ikametgâhında arayıp da bulamayınca, kahvede mahalle muhtarı sıfatıyla Kadri Efendi'ye meseleyi açmış, ikame-i dava edeceğini söylemiş, ancak Kadri Efendi'nin Hulki'yi haberdar edip davaya mahal kalmadan işi bitireceğine dair verdiği söze itimaden yeniden bir ay mühlet vermişti. Muhtar mektubunda bu tafsilatı verdikten sonra bir çok da nasihatlerde bulunuyordu. Böyle ev elden çıkarılmamalı; bu borç, ne yapılıp yapılmalı, her halde ödenmeliydi. Yoksa ev, yok pahasına icra marifetiyle satılacak olursa merhum Âşir Efendi'nin ruhu cennette muazzep olacaktı. Bahusus ki içerisindeki kiracı, Allah için, temiz bakıyordu. Bahçe şimdi görülecek şeydi. Kuyunun yanında merhumun diktiği kayısı ağacı bu yıl pıtrak gibi meyva vermiş, müstecir okka okka satmakla bitirememişti. Yan pencereleri saran hanımellerinin kokusundan bitişik komşunun âdetâ başı dönüyordu.

Hulki Bey'in yüreği "cız!" etti. Doğduğu, büyüdüğü ev, o heyetiyle gözünün önüne geldi, çocukluğu, gençliği, mektepliliği, perşembeleri eve gelişi; beyaz sakalı, mavi gözleri, nuranî çehresiyle kendisini karşılayan babası cuma günleri namazdan sonra birlikte oturmaya çıktıkları çardaklı, asmalı, gece sefalı küçük kahve; sessiz, ıssız, kaldırımları yamru yumru daracık sokaklar yüzbaşının dalgın nazarları önünde resm-i geçitler yaptılar.

Şimdi ya borcu ödemeli veyahut bu munis levhanın üzerine bir perde çekip artık ebediyen unutmalıydı.

Dimağını bir humma istilâ etti, şakakları mengene ile sıkılır gibi oluyordu. Düşündü. Borcu ödemek... Fakat nasıl?. Ne ile?. Aldığı maaşa, evinin altı mecidiyeden ibaret bedel-i îcarını da zammederek ancak geçinebiliyordu. Anasının, zevcesinin de ayrıca mal denecek, para edecek, hiçbir şeyleri yoktu.

O vakit çaresiz ev satılacaktı. Bunu düşündükçe tahammül edemiyor, isyan ediyordu. Böylece, bulunması müstebed bir çare-i hal ararken, içeriye elinde bir tomar evrakla Prodromos girdi. Zabitini düşünceli, dalgın görünce, teklifsizce sordu :

— Ne düşünüyon, reiz beğ?. Efkarın mı var? Neyin var?.

Hulki: 'Hiç!'' dedi. Prodromos ısrar etti.

— Heç olur mu? Bayağı irengin bozulmuş.. (Mektubu görerek) Gara haber mi var? Yoğ işallah!

Hulki, bu son suâle cevap vermedi. Evrakı tetkik ediyordu. Fakat tetkik ederken gözleri dalıyor ve bu hali kurnaz yazıcının nazar-ı dikkatinden kaçmıyordu. Herhalde zabitin ruhunda bir buhran, bir züntü vardı. Kâğıtlar havale edildikten sonra, çıkarken yine laubali, şu sözleri fırlattı :

— İnsanoğlu kedersiz olmaz. Sen goynünü geniş dut, yonsa!

Hulki yine düşüncelerine daldı. Akşama kadar zihnini yordu; bir türlü çare bulamadı. Akşam, daire tatil olduktan sonra, eve yalnız döndü. Yolda şakakları hızlı hızlı atıyor, başı fena halde ağrıyor, ayakları titriyordu.

O gece, ne annesine ne de zevcesine bir şey açmadan yattı. Fakat gözüne uyku girmedi. Tabesabah fikri, hayalatı, hep İstanbul'un Estekzâde mahallesinde dolaştı durdu. Düşüncesini bir türlü oradan, o munis, sevimli evden ayıramıyordu. Ah! Keşke cephe-i harpte olsaydı da, o mukaddes yurdun yabancı ellere geçtiğini duymadan, bilmeden vurulup gitseydi!...

Hummalı bir gece geçirdi. Sabahleyin her vakitkinden erken şubeye gittiği zaman Prodromos'u daha erken gelmiş buldu. Kalemler boş, başka kimse yoktu. Yazıcıyı selâmladıktan sonra odasına girdi. Aradan iki dakika geçmeden Prodromos yine elinde kâğıtlarla karşısına dikildi :

— Benden sahlıyon yüzbaşım amma, inan ki senin bi kederin var, dedi.

Bir gecelik uykusuzluk Hulki'nin asabını gevşetmişti. sırrını daha fazla saklayamadı.

— Evet, dedi. Çok büyük kederim var.

— Hayır olsun! Nedir ki?.

Zabit meseleyi tamamen anlattı. Sonunda :

— Acaba sen bana bu parayı bulamaz mısın? Bir kimseden ödünç alsak, aydan aya öderim? dedi.

— Ben nereden bulurum? Yüz elli lira bu!

— Şu senin Yordan çorbacı veremez mi? Zengindir o!

Kurnaz yazıcının, çoktan beridir beklemekte olduğu fırsat kendiliğinden gelivermişti. Onun gizli emelleri, tatlı hulyaları vardı. Sevincinden çıldıracak gibi oldu. Fakat hissiyatına hâkim olarak, işi hüsn-i idare etmeyi düşündü. Omuzunu kaldırıp şu cevabı verdi :

— Onun zenginliği ne olacak? Hep mal. Nakit parası yohtur, çoh dardadır. Amma isterisen bi yol baharım.

Hulki, adeta yalvarır gibi :

— Haydi, Prodromos, oğlum: Şimdi git bak da, bana haber getir; dedi.

V

Çemenoğlu Yordan'ın iki tane yetişmiş oğlu vardı. Bunlardan biri bir sene evvel Tıbbiye-i Mülkiye'den neş'et etmiş, babasının sağa sola başvurması sayesinde Nevşehir'e belediye hekimi olmuştu. Seferberlik ilân edilince bunu yüzbaşılıkla orduya Kaf-

kasya cephesinde bir hastahaneye sevketmişlerdi. Küçük oğluna gelince, Kayseri avukatlarından birinin öğrettiği akıl üzerine daha bidayette Meclis İdare-i vilayetçe sinni bir sene tenzil edilmiş ve bunun için de şuna buna epeyce para yedirilmişti. Fakat Prodromos'un iddiası hilafına olarak Yordan'da para çoktu..

Kendisi ile eskiden beri tanışanlar, iki, üç yüz bin liradan bahsediyorlardı. Bu meblağ yedirmekle bitmezdi.

Yordan'ın tahmini boşa çıkmış, harp bir senede hitam bulmamıştı; şimdi pek yakında küçük oğlunu da silah altına davet edeceklerdi. Onu kurtarmak işten bile değildi. Fakat şube reisi bu hususta çöp atlamaz, aksi, dikine doğru bir adamdı. Ve Yordan Çorbacı bu pek sevdiği oğlunu askere yollamamak için çok büyük fedakârlıklarda bulunacaktı. Fakat bu cihetleri Hulki Bey'e açmaktan korkuyordu. Yalnız bir kaç ay evvel derdini Prodromos'a anlatmış, icap ederse bin liraya kadar verebileceğini apaçık söylemişti. Ancak Prodromos da âmirinin böyle işlerdeki taassubunu bildiği için, suret-i tesviyenin adem-i imkânını, yüreği sızlaya sızlaya, ustasına bildirmişti. Âh! Hulki Bey rüşvet alsa, kendisi de sebeplenecek, terhis edilinceye kadar az çok bir sermaye sahibi olacaktı.

Uzun müddet, günlerce, Prodromos bu tatlı hulyaları kurdu. Geceleri yatakta çareler, hileler, entrikalar düşündü. Yüzbaşıya tebdil-i ahlâk ettirebilecek hiç bir şey bulamadı. Artık kat'-ı ümit etmişti.

Birdenbire, şimdi, bir fırsat zuhur ediyordu. Hulki bey'le aralarında geçen muhavereyi müteakip, Prodromos şubeden yıldırım gibi fırladı, sevincinden bir tüy hafifliğiyle adeta uçar gibi koşarak, soluğu Tuz Pazarı'ndaki Çemenoğlu'nun dükkanında aldı.

Usta Yordan tezgâh başında oturmuş düşünüyordu. Oğlunun da dahil bulunduğu esnan-ı erbabının şubeye daveti zımnında bir

gece evvel çıkan davulun gümbürtüsü hâlâ beyninde akisler yapıyordu.

Yazıcı dükkâna girer girmez, nefes almadan :

— Usta Yordan, müjdemi isterin, dedi.

Çemenoğlu, başını kaldırdı ve sordu :

— Ne var ki Prodromos, reiz mi denişiyor?

— Yoh, yine o emme, sana lafım var.

Hulki ile aralarında geçen muhavereyi, zabitin sıkıntısını, para bulmak hususundaki isticâlini anlattıktan sonra ilave etti :

— Fırsat bu fırsat usta! Senin işini bitiriverirsem bana ne veriyon!

Yordan'ın Karamanlı damarı tutmuştu.

— Ne vereyim ki; bende para ne gezer? Hepsini mala yatırdım. Mal da düştü.

Muhatabının da kendi gibi Karamanlı olduğunu birdenbire hatıra getirmemişti. Prodromos pek tabii ve lakayt bir tavırla cevap verdi.

— Ne bileyim? Geçende sen bana demiştin de.. Ondan ötürü geldim.. Adiyö!

— Oragali!*

Fakat kapıdan çıkarken, kurnaz yazıcı durup ilave etti :

— Yarın oğlanı mayeneye erken yolla, ceza gormesin he mi?..

Bu sözler Yordan'ın kalbine ok gibi saplandı. Bu oyunda Prodromos galip gelmişti.

Şubeye avdet edince, tehalükle bekleyen Hulki Bey'e :

— Usta tükkanda yoğimiş, habar ettim, beni gelip gorecek; dedi.

(*) İyi Günler! R.T.

Zira Yordan'ın behemehal geleceğinden emindi. Dükkandan çıkarken fırlattığı son cümlenin derece-i tesirini iyi biliyordu.

Filhakika, aradan bir saat geçmeden kalem odasının aralığından görünen Karamanlı'nın başı Prodromos'u dışarıya davet etti, birlikte şubeden çıkıp dükkana doğru yollandılar. Vâsıl olunca Usta Yordan yazıcıya bir iskemle bir de sigara uzattı. Bir vakfe-i sükutu müteakip söze başlayan usta oldu :

— Ne diyon, Prodromos; bizim oğlanı kurtaracağın mı?

— Nene gerek?. Bu işi aklım kesmese sana açar mıyım usta?.

— Yüzbaşıya işi açtın mı?.

Prodromos burada yalan söylemeye lüzum gördü :

— Yarı ağız açtım.. Beni o gonderdi!

— Gaç para istiyor?.

— Onun istediği golay! Sen bana ne gomisyon vereceğin?.

Burada yine Yordan'ın hisset-i tab'ı gıcıklandı :

— Yüzde bir mi, iki mi istiin?

— Usta, bu fasulye, nohut alışverişi değil! Bana da ayrıca yüz lira veriyon mu? Yoğsa bu iş olmaz. Ben bak gaç gündür mefkimi (mevkiimi) tehlükeye godum. Yüzbaşıyı gandırıncayadın dalagım ağzıma galdi. Senin hatıran olmasa inan ki bu işe savaşmazdım. Hulku (Hulki) Begin ne çeşit adam olduğunu sen de biliyon.

— Pek gozel, Prodromos! Sana yüz lirayı virem, reiz ne isteyor.

— Beş yüz!

— Çoh degil mi oğul?

— Neresi çoh? Sen bana evvelisi gun bin lira viririm diyordun!

— Şimdiki vahıtlar, o zamanki ile bir mi?

— Sana doğru bir laf diyeyim mi usta? Sen ayagına gelen nimeti bayağı depiyon.. Esasen yüzbaşının aradığı bu parayı Demircioğlu Bodos, ben viririm didi.

Kendisine bir rakip gösterildiği için Yordan'ın gözleri parladı :

— Viriyor ha?! diye sordu.

Prodromos katiyetle cevap verdi :

— Temin, buradan çıharken rastladım, işi anlattım, gabul ider gibi oldu. Onun da bir işi var da..

— Nasıl iş?

— Didi emme, sana nasıl söyleyeyim? Sır...

Yordan yazıcının kurmuş olduğu bu iptidai tuzağa gözü kapalı düştü.

— Heydi, get yüzbaşıya söyle, para yarın zabah hazır, dedi.

Prodromos, iş hususundaki maharet ve kabiliyetini bu hususta izhar ederek, kendine mev'ud komisyonunun nısfını, nısf-ı diğeri iş bittikten sonra alınmak üzere, bervech-i peşin saydırdı. Cüzdanına yerleştirip, dükkandan çıktı.

Şimdi, mesele Hulki Bey'i tuzağa düşürmekte idi. Fakat Cingözoğlu isnan sarraflığını tâ küçücükten tahsil etmişti. Bazı ahval karşısında, metanet-i ahlâkiyenin beş para etmiyeceğini biliyordu. Bunun içindir ki, girişdiği bu çetin işi hüsn-i neticeye îsal edeceğinden tamamen ümitvâr olarak şubeye avdet etti.

Merdivenleri çıkıp riyaset odasına girdiği vakit, Hulki Bey'i, yine eli şakağında düşünüyor buldu. Zabit, yazıcısını bir nazra-i sual ile istikbal etti. Prodromos, burada da pek büyük bir maharet

ibraz etmek lâzım geleceğine kâni idi. Zaten buna, yolda gelirken hazırlanmıştı. Yorgun ve ümitsiz bir tavır takınarak :

— Gısmetimiz yoğimiş, dedi. Yordan bu zabah irkenden İstanbul'a dört bin lira gondermiş. Yemin etti, başha parası yoğimiş. Dünden habarımız olaydı...

Zabit, yazıcısı avdet edinceye kadar kurmuş olduğu hulyaların böyle birdenbire inhidamıyla me'yus oldu.

— Hiç ümidimiz kalmadı, demek... diye mırıldandı.

Ye'si çehresinde ıyân idi. Âdeta gözleri yaşarıyordu. Karamanlı fırsatı ganimet bildi. Teklifsizce :

— Gabahat sende yüzbaşım, dedi. Millet para gazanıyor. İstesen değil evi irehinden gurtarmak, yanına beş altı dane daha yaparsın. Söz temsili..

Namuskâr asker, kırbaç darbesi yemiş gibi yerinden fırladı.

— Ne diyorsun? diye haykırdı.

Prodromos artık başlamış olduğu işi yarıda bırakmamağa azmetmişti. Bu galeyan-ı istikamet onu lakayt bıraktı. Yine sözüne devam etti :

— Oyle ya, yüzbaşım; dedi. Herkes senden başha değil ye?..

— Ben herkesin ne halt ettiğini bilmem! Ben namuslu adamım. Hulki rüşvet yemez anladın mı?

Bu bir fırtınaydı, nasıl olsa geçerdi. Prodromos sükût etti. Fakat yerinden kımıldamadı. Hulki devam etti :

— Ben bu memleketten rüşvet kalksın diye dağa çıktım, aylarca dolaştım. kanımı canımı feda ettim, her türlü mahrumiyetlere katlandım.

— Eyi ya!.. Bugün arhadaşların altun içerisinde yüzüyor, sen borcunu nasıl ödeyeceğini düşünüyon.. Âh yüzbaşım! Bu dünya yoh mu iş bilenedir..

Hulki Bey'in hiddeti geçiyordu.

— Yok Prodromos! dedi. Ben bu işi o kadar yapamam ki yapacak olsam da yüzüme gözüme bulaştırırım.

— Senin neyine gerek.

— Nasıl neme gerek.. Dünyada bundan büyük namussuzluk tasavvur edemem.

— Sen de doğru diyon.. Ne yapayım..

Prodromos şimdilik muvaffak olamamıştı. Fakat ümidini kesmedi. Müstesna zekâsı ona, böyle işlerde teenni ve basiretle hareket etmek lüzûmunu hissettiriyordu. Bu kadarcık olsun meseleyi açmıştı ya! Bu bile Hulki Bey'in istikamet hususundaki taassubuna karşı oldukça büyük bir muvaffakiyetti. Elbette zaman, ona bugün değilse, yarın yardım edecek bir fırsat doğuracaktı.

O akşamı ve geceyi yazıcı memnun, şube reisi kederli ve endişeli geçirdiler. Ertesi sabah, daireye gelen Hulki Bey'e nöbetçi nefer bir telgraf tutuşturdu.

"Nevşehir Ahz-ı Asker Reisi Yüzbaşı Hulki Bey'e

Evin bedelini telgraf havalesi olarak gönderiniz. Mühlet yarın bitiyor. Kadri

Bu telgrafı okur okumaz duyduğu sadmeyi, Hulki Bey bir de Balkan Harbi'nde kendisini mecruh eden şarapnelin, tepesinde infilak ettiği zaman duymuştu.

Odasına girdi ve iskemlesine yığıldı.

Cingözoğlu, kalem odasının bilâ-iltizam açık bıraktığı kapısından bu hadiseyi gözetlemiş, işi çakmıştı. Bu defa da menfi bir vaziyet almayı münasip görerek, sabredip yüzbaşının yanına gitmedi.

Öğleye kadar beklediği davet henüz vukû bulmamıştı. Hulki Bey ber-mutad evine yemek yemeğe giderken tesadüfen merdivenlerde Prodromos şöyle bir gözüktü. Hulki Bey sordu :

— Neredeydin? Sabahtan beri görünmedin.

— Üç yüz yedi tevellütlüler bastırdılar da rahat olmadı.

— Birazdan gel, söyleyeceğim var.

Yazıcı bu davetin tazammun ettiği haber-i beşareti beklemekle beraber, büyük bir sevinç duydu. Sinesinde, göğsünü delecekmiş gibi çarpan kalbinin darabanını eliyle durdurmağa çalıştı. yanakları tuğyan-ı demle kızardı. Meserretini adeta bağırarak ilân etmek istiyordu. Artık istikbal onundu. El değmemiş işlenmemiş bir altın madeni keşfetmişti. Ondan azami istifade edecekti.

Yemek tatili münasebetiyle boş kalem odasında Prodromos Cingözoğlu kendini zaptedemeyerek çocuk gibi hora tepti...

Öğleden sonra, evinden avdet eden Hulki Bey biraz asabi görünüyordu. Yazıcıyı yanına çağırdı. Münakaşadan içtinap ederek sadece emretti :

— Haydi git parayı bul da nasıl bulursan bul!

Anlayışlı olan Prodromos, yalnız :

— Başüstüne!

demekle iktifa ederek doğru Çemenoğlu'nun dükkânına koştu...

Ertesi sabah, telgraf havalesiyle giden yüz elli liradan mâdâ Hulki Bey'in cebine yüz elli lira daha girmişti. Prodromos üç yüz lira kazanmış; Usta Yordan'ın oğluna da bir sene tebdil-i hava verilmişti.

Ancak, zaruret, ihtiyaç, sefalet yüzünden —vâkıâ hayli mücadeleden sonra— bir insan daha sukut etmiş, bir vicdan daha ufûl etmişti.

Çorbacı'nın saydığı kirli banknotları Hulki Bey tesellüm ederken yalnız dudaklarından şu sözler, bir düstur-ı hakikat gibi dökülmüştü.

— Fazileti takdir etmeyen bir muhite lâyık olan budur!

VI

Artık Nevşehirli efrattan mezuniyet alanlar, tecil edilenler, tebdil-i havaya nâil olanlar, çürüğe ayrılanların haddi, hesabı yoktu. Reisin vasıta-ı irtişâsı olduğu halkça meçhul olmayan Prodromos bu muhtelif suver-i istisnaiye için ayrı tarifeler yapmış, bittabi en büyük hisseyi de kendine ayırmıştı.

İlk zamanlar, arada sırada ve tedricen tahaffüf eden bir vicdan azabı duyan yüzbaşı mahrem ve şeriki Prodromos'a :

— Artık yeter! Bu yaptığımız devlete ve millete karşı hıyanettir! Buna ne dünyada insanlar ne de ahirette Cenab-ı Hak razı olur!

diye izhar-ı tereddüt ve nedamet ettikçe, fîmabad âmirini kendi taht-ı tesirinde bilen yazıcı :

— Bunun biri de bir, beşi de, beş yüzü de bir! Sen keyfine bah yüzbaşım! Böyle zamanda gısmetin varimiş de buraya gelmişsin, gısmet didiğin de Allahın vergisidir, ayağ ile depilmez,

yollu cevaplar vererek, ıslah-ı hal etmesine mâni olmuştu. Evinde ailesinin yanında da, iptida bu haram servetten adeta utanır gibi olan Hulki, sonraları Sadberk Hanım'ın suali ihtiva eden mânidar bakışlarına :

— Adam sen de anne, üzümünü ye bağını sorma;

demekle iktifa etmişti. Şimdi şube reisinin de, yazıcısının da ceplerinde yüzer liralık kaimeler destelerle birikiyordu.

Bir cuma günü Prodromos Hulki Bey'in evine geldi. Oda kapısından kimsenin dinleyip dinlemediğini iyice anladıktan sonra yüzbaşının tâ yanına yaklaşarak, gizli bir teklifte bulundu.

Son zamanlarda Nevşehir'de altın piyasası fırlamıştı. Bir altın, kâğıt para ile altı yüz yirmi kuruş ediyordu. Halbuki Prodromos evvelisi gün İstanbul'dan bir mektup almış, orada altının dört yüz elli kuruşa satıldığını istihbar etmişti.

Diğer taraftan şubede şimdilik hemen hemen iş yok gibiydi. Tek tük bakaya efrat ile uğraşıyorlardı. Binaenaleyh Prodromos mezunen veyahut mümkün olduğu takdirde —ki bu herhalde müreccahti— memuren İstanbul'a gidecek, oradan beherini dört yüz elliye tedarik ettiği altınları getirip burada altı yüz yirmiye satacaktı. Her lira başına yüz yetmiş kuruştan, bin altın lirada bin yedi yüz lira kâr vardı. Yazıcı şimendifere kadar askerî araba ile bilâ-ücret, şimendiferde de tesviye ile seyahat edeceğinden ihtiyar olunacak masraf dahi lâ-şey hükmünde idi.

Sonra muhtelif vesilelerle bu seyahatlerin tekrarı da mümkün olacağından bu işteki istifade pek büyüktü.

Cingözoğlu, bu yolda yarım saatten fazla dil döktü, nihayet yazıcının ertesi günü gitmesine karar verildi...

Aradan dört aylık bir zaman geçmişti ki Hulki Bey'le Prodromos on beşer bin liralık adam olmuşlardı. Servetin bahşettiği cesaretle, Cingözoğlu, yüzbaşıyla laubali olmuş, onu bütün bütün avucunun içine almıştı.

Her gün birer vesile ile telkinatta bulunuyor, asker ocağından, Nevşehir'in dar muhitinden sıyrılmağa teşvik ediyordu. İstanbul'a gidip geldikçe orada ticarî ne büyük dalaveralar döndüğünü, ne ehemmiyetsiz vesilelerle yüze bin, bin beş yüz kazanıldığını kendinden daha az kurnazların, oturdukları yerde milyonlarla oynadıklarını görmüştü.

Hele, yalnız pey vermek sureti ile bütün mevcut malı kapatıp, bütün İstanbul'u kırk sekiz saat etsiz bırakan ve bu suretle bir tahtada yüz elli bin lira vuran bir hemşehrisinin bu eser-i dirayetini hikaye ettikleri zaman hasetten Prodromos'un kan başına çıkmış, yüreği kopacak gibi sarsılmıştı.

Şimdi o, her akşam, artık işlerine eskisi gibi ehemmiyet vermediği daireden Hulki Bey ile birlikte çıktıkça, bilâiltizam yolu uzatıyor ve saatlerce onu iknâa uğraşıyordu. Vazifenin kudsiyeti hakkında hisler, her şeye rağmen henüz mefkûresinden tamamen silinmemiş olan zabit, el'an tereddüt ediyor, böyle orta yerde işi terkedip çekilmenin pek de temiz bir hareket olmıyacağını ileri sürüyordu. Buna karşı da Prodromos diyordu ki :

— Yüzbaşım! Bura muharebe meydanı degil. Düşman önünden gaçacağın degil ki.. Aksasker (Ahz-ı asker) işleri fantazi iştir, bırağırsan kimse bir şey dimez.

Sonra İstanbul'a giderlerse orada nasıl teşrik-i mesai edeceklerini Hulki Bey'in yalnız yazıhanede oturup hiç bir işe karışmadan münhasıran yazıcısının himmeti ile günde lâ-akall dört, beş yüz lira kâr etmesi mümkün olduğunu, hiç kimseyi ızrar (?) etmeyecek olan bu kesbü kârdan müteneffi olmamanın adeta talihe karşı güfran-ı nimet ve hatta ebleh âne bir hareket olacağını dûr ü dıraz izah ediyordu.

Nihayet zabitin tereddütlerini izaleye muvaffak oldu. Bir gün Hulki Bey, omuzundaki yaranın sık sık ıztırap vermekte olduğundan bahisle, Harbiye Nezareti'ne, tarik-i resmiyi takiben bir istidâ vererek tekaüde sevk olunmasını, ve bu mümkün olamadığı takdirde berâ-yı tedavi altı ay tebdil-i hava itâsını talep etti. İstidayı devair-i âidesi nezdinde takip ve bir a evvel istihsal-i netice zımnında yazıcıyı da İstanbul'a gönderdi.

Trende giderken Cingözoğlu Prodromos, belde-i tayyibeyi istilâdan kurtarmağa koşan bir ehl-i salibin duyacağı iştiyakı hissediyordu.

Haydarpaşa'ya vasıl olduğu zaman akşam olmuştu. Gurûb eden güneşin altında kubbelerin yaldızlanan, câbecâ morluklar, pembelikler, hafif sarı renklerle binbir gece masallarındaki muhayyel beldeleri andıran şehre, Karamanlı meftun nazarlarla baktı, baktı.. Ve sonra yavaş yavaş hayalata dalarak İstanbul'u bir yığın altınla örtülü gördü, kendi de bu yığının içerisinde mest ü mahzuz yüzüyordu.

VII

"Estekzâde Hulki ve Şurekâsı"nın yazıhanesi Galata'da İstikamet Hanı'nın tekmil üçüncü katını işgal ediyordu. Müceddiden alınan mefruşat bu kabil yazıhane mefruşatının en ağırı, es süslüsü idi.

Hulki'nin odası bir Amerikan perdeli yazı masası, kan renginde maroken oda takımı, koyu kırmızı perdeler, bir de yekpare, kırmızı zeminli Acem halısı ile döşenmiş; güya Hulki'yi rahatsız etmemek, fakat hakikatte onu dalaveralarına âgâh kılmamak üzre ayrıca bir oda talep eden Cingözoğlu Efendi'nin hücrei mesaisi ise lüks hususunda daha basit olmakla beraber yine oldukça müzeyyendi. Diğer iki odadan birisi Prodromos'un getirdiği Rum kâtibe tahsis olunmuş, sonuncusu da Karamanlının manidar surette göz kırparak ve öksürerek îma eylediği mahrem (!) işlere ayrılmıştı. İstanbul'a geldiklerinin haftasında, senevî bin iki yüz lira bedel ile bu yazıhaneyi tutmuşlardı. Bu parayı birdenbire Hulki Bey istiksar etmişse de, büyük işler görmek için evvelemirde böyle zengin, süslü bir yazıhaneye ihtiyaç olduğunu Prodromos, şuradan buradan misal getirerek izah edince kanmakta gecikmemiş, mukaveleyi yapmıştı.

Çok geçmeden para kazanmağa başladılar. Karamanlılara has olan ve yalnız ticarete inhisar eden nüfus-ı nazarla, Prodromos ne gibi işlerden, ne vakit fazla kâr edilebileceğini evvelinden

kestirerek girişiyor ve şâyân-ı hayret bir katiyetle daima o işte tahmini veçhile neticeleniyordu.

Ancak Hulki Bey'e, kendisinin de, fazla değilse bile müsavi derecede para sahibi bulunduğunu sezdirmek istemediğinden, hemen her defasında ortaklaşa fakat zahiren Hulki Bey namına yaptığı muamelât için yüzde iki, üç, her ne ise bir komisyon alıyordu. Ve şayet soran olsa :

— Bende sermaye yok. Para Hulgu Begin. Eyiliğini gördüğüm için yanında çalışıyordum. Allah bin bereket versin, aldığım gomisyon da beni geçindiriyor, diyordu.

Ve buna, başında sabık yüzbaşı olmak üzere herkes inanıyordu. Hesaba, kitaba aklı ermeyen Hulki Bey, ne alınıp ne satıldığını, depolara ne girip ne çıktığını bilmiyor, yalnız iki bin lira tevdi edip de üç beş gün sonra üç veya dört bin lira aldı mı, memnun oluyor, paraları bankadaki günden güne matlub-ı hanesi kabaran hesab-ı cârisine yatırdığı akşam biraz daha fazla neşe ile evine dönüyordu.

Henüz çok kimselerle temas etmemiş olan Hulki'nin âşinası hemen hiç yok gibiydi. Fakat Prodromos Cingözoğlu Efendi, İstanbul piyasasında oldukça mühim bir şahsiyet addolunuyordu. O geldiği vakit, büyük tüccarlar, komisyoncular başka işlerini bırakıp onunla meşgul oluyorlar, banka direktörleri Prodromos Efendi'yi kapıdan karşılıyorlardı. Kimi falan veya falan iş hakkında re'yini istimzaç ediyor, bir diğeri ithal veya ihraç edeceği emtia için makamât-ı âliye nezdinde himaye ve şefaatini rica eyliyordu. Zira Karamanlı az zamanda, alem-i ticarette olduğu gibi devâir-i resmiyede dahi bir mevki-i mümtaz sahibi olmuş, tâ mukayyidinden başlıyarak müsteşarına kadar hulûl etmiş, kendisini sevdirmişti. Meselâ maliyede, iâşede, ihracat komisyonunda rüsumâtta, hulasa tüccar ile münasebetdar olan kâffe-i mahâlif-i resmiyede bir dediği iki olmuyor, onun bir kartvizitini derecât-ı

muhakimden geçmiş bir ilam kadar kat'i-ül-icra bir vesika addolunuyordu.

Rum, Musevî, Tatlısufrenklerinden ibaret olan Beyoğlu mahafil-i medeniyesine gelince, burada verilen bir müsamere, bir çay veya yemek ziyafeti yoktu ki onda Prodromos med'uv bulunmasın. Ve her birinde beyhude vakt-i ziyâatı nefsince züll addeden Karamanlı mutlaka neticede Hulki Bey'le kendisine birkaç bin lira kazandıracak bir iş bitiriyordu.

Yavaş yavaş, sabık ahz-ı asker reisini de bu cemiyetlere alıştırdı. Bazı muamelât oluyordu ki, bunların bir neticeye îsali eski askerin himmetine muhtaç idi.

Hulki, evvelleri kerhen gittiği bu eğlencelerde yabancı durmamak için poker de öğrendi. Alelekser yeşil çuhalı masanın başında muhtelif meslek ve milliyetten dört beş zât toplanıp bu zavallı acemi oyuncuyu soyuyorlar; fakat yutulmak hususundaki hüsn-i niyetine mükafaten suver-i muhtelife ile taltif ediyorlardı. Bu suretle ve daima Prodromos'un telkınatıyla meselâ Maliye erkanından biri kaç defa Hulki'nin böyle kumarda aldığı bir iki yüz lirasına mukabil hazinedeki bir iki bin liralık matlubatını tesviye ettirivermişti.

Bu sayede "Estekzâde ve Şürekâsı" ticarethanesinin hiç bir yerde beş para alacağı kalmadığı gibi, komisyonu Karamanlı'ya ait olmak üzere, şunun bunun alacağı da tahsil ediliyordu.

Sabık yüzbaşı yalnız karılarla bağdaşamamıştı. Onlara karşı nasıl muamele edeceğini bilemiyor ve Prodromos da, bu hususta kendisi kadar acemi olduğu için onu tenvir edemiyordu.

Âh! İçlerinde o kadar güzelleri, öyle şuhları vardı ki!

Hele uzun boylu, sarışın, az şişmanca bir tanesi vardı; hususî bir bankayı idare eden kocasının gözü önünde herkesle şakalaşıyordu; daima neşeli, keyifli, mültefit, cilvekâr bir kadındı.

Her nereye davet edilse Hulki o kadını behemehal o kadını orada görüyordu.

Bir gün, bu kadının kim olduğunu Prodromos'tan gizlice sormuş, o kara yağız, kısa boylu, meymenetsiz bankerin zevcesi ve ..... sefirinin metresi olduğunu haber almıştı.

Hulki her defasında bu kadına yakın oturarak nîm-üryân vücudundan tereşşuh eden bûy-ı latîfi teneffüs ederek mest oluyor ve gönlünde gayr-ı muayyen, müteredditarzular olduğu halde, yalnız bulunduğu arabanın içinde bazı çocuk gibi sebepsiz ağlayarak, Estekzâde mahallesindeki evine dönüyor, yatakta kendini bekleyen Hediye'nin kolları arasına bîtap atılıveriyordu.

Sadberk Hanım'la gelini de Hulki'nin bu halini yorgunluğa hamlederek, gizli gizli acıyorlar ve gıyabında duâlar ediyorlardı.

VIII

— Baksana Zerafet, Büyükhanım'ı çağırıver.

Arap, getirdiği kahveyi, odanın orta yerindeki masanın üzerine bırakarak, cevap vermeden çıktı.

Hulki bu sabah asabî görünüyordu. Bütün gece uyumadığı, vechindeki renksizlikten, vesâir yorgunluk alâiminden belliydi. Mâhazâ Hediye'ye işi sezdirmemiş ve anasıyla yapacağı hasbihale dâir ona hiçbir şey söylememişti.

Sadberk Hanım odaya girdiği zaman, yatağı toplamakla meşgul olan Hediye, dışarıya çıkmak istedi. Hulki :

— Sen de dur, gitme!

diye mani oldu. Annesinin alelade hatırını sorduktan sonra :

— Anne! dedi. Sizinle bir şey görüşeceğim. Bakalım fikirlerimiz ne dereceye kadar mutabık kalacak.

— Hayırdır inşallah! Söyle evladım.

— Bak anne! Bu ev hem uzak, hem de sıhhata muzır...

Sadberk Hanım işi anlar gibi olmuştu. Daha önceden müdafaa etmek lüzumunu hissetti.

— A a! Neresi muzır, oğlum? Bütün ömrümüz içinde geçti. Cümlemizden ırak, ne hasta olduk, ne bir şey. Hepimiz turp gibiyiz maşallah.

— Öyle deme anne! Hediye'nin dört sene evvel çektiklerini unuttun mu?

— Ne çekti? Elâlemin olduğu gibi o da satılıcan geçirdi. Tazelikte hepimizin başına geldi. Hem hastalandı da ne oldu?

— Neyse.. Orası lâzım değil. Benim buradan yazıhâneye gidip gelmem zor oluyor, önümüz de kış... Karda, çamurda ne yapacağım diye düşünüyorum.

— Herkes ne yaparsa sen de onu yaparsın! Hazine-i hassadaki Naima Efendi'nin canı yok mu? Her gün tâ Beşiktaş'a yayan gidip geliyor... Hem Allah'a çok şükür, paran yok değil, araba ile git gel.

Bu muhavere esnasında Hediye sükut ediyordu. Fakat kalben kaynanasıyla hemfikirdi. Zira o da bu mahallenin kızıydı. Kimsesiz olmakla beraber, bütün konu komşuyu teyze, abla, kardeş bellemiş, bu muhite alışmıştı. Hattâ Sadberk Hanım vaktiyle Anadolu'da yerleşmek heveslerine düştüğünü haber aldığı zaman, bir mani zuhûr eder de İstanbul'a avdet ederlerse "Tezveren Dede"ye iki okka mum, "Miskinler"e de bir süpürge ile bir tencere helva adamıştı. Genç kadın için bu mahalleden ayrılmak, dünyada yegâne sevdiği kocasından ayrılmağa muâdil gibiydi.

Hulki Bey bin dereden su getirerek ısrar ediyordu :

— Mahalle pis, sokaklar karanlık; diyordu.

Her bahaneye bir cevap bulan Sadberk Hanım, buna da mukabele etti :

— Ne olur? Hazır sevaptır. Şuraya iki fener diktiriver de İbadullah'ın duasını al.

Fakat, esasen bu teâti-i kelâm beyhudeydi. Hulki meseleyi hatır için anasından istimzac ediyordu. Cingözoğlu'nun delâletiyle Ayaspaşa'da, elektrikli, telefonlu, nezaretli, müferrih bir apartman tutmuş, iki senelik mukavele bile yapmıştı. Binâenaleyh keyfiyeti bu suretle Sadberk Hanım'a danışır gibi görünmek, mahzen onun gönlünü almaktan ibaretti. Bir de zevcesini tatyip etmek istedi. Ona da tevcih-i hitap ile :

— Sen ne dersin, Hediye? dedi.

Zevce itaatın muktezâ-yı diyânet ve terbiye olduğunu bilen halûk Türk kızı cevap verdi :

— Siz bilirsiniz beyim.

Bunun üzerine Hulki Bey tekrar annesine döndü. Ve okşayarak :

— Haydi anneciğim, dedi. Hatırım için Beyoğlu'na taşınacağız. Siz hazırlana durun, ben kâtibe tenbih ettim, cumaya araba getirecek. Bak bir kere gidelim, bir daha çıkmak istemeyeceksiniz. Deniz böyle tabak gibi ayak altında, rüzgâr püfür püfür... Elektriği, telefonu her şeyi mükemmel.

Daha da bir çok muhassenat-ı gayr-ı mevcude tâdad ederek, kadınları şimdiden ısındırmak istiyordu.

Sadberk Hanım neticede Estekzâde mahallesini terke razı oluyordu. Fakat ya Boğaziçi'ne Sarıyer'e veyahut Kızıltoprak'a taşınmak şartıyla. Hulki, bu yerlerin uzaklığını bahane ederek ona da cevap verdi.

Asıl kızılca kıyamet bu nakl-i havadisi mutfakta Zerafet Bacı'ya intikal edince koptu. Arap evvelâ kendisiyle alay edildiğini zannetti :

— Yakışmış bize Bay oglu! Bu yaştan sonra tango mu olacayız? Sus buyuk hanım Allanı severse!...

Fakat işin ciddi olduğu temin edilince Arap küplere bindi :

— Ayo, bizi kuçuk bey (O, hâlâ Hulki'ye öyle derdi) deli mi oldu? Önümüz ramazan, ezan sesi duymadan insan orada oturabilir mi?

— İşine yakın olsun diye istiyor bacı!

— Ben işi mişi bilmez. Bu yaştan sonra Zerafet gidip de gâvurların ortasında oturmaz. Siz gidin gule gule... Ben de abilasına gider.

Zerafet'in kendilerinden ayrılmak ihtimali Sadberk Hanım ve gelini için en geci bir ihtimaldi. O, bu eve intisap edeli otuz seneden fazla oluyordu. Fenn-i tabahattaki maharet-i fevkaladesinden kat-ı nazar, Arap Sadberk Hanım'ın tutar eli, görür gözüydü. Râbi asırdan fazla bir arada emrar-ı hayat etmiş bulunmak onu bir ecir olmaktan ziyâde ailenin bir cüz-i lâyenfekki yapmıştı. Zerafet'in bırakacağı boşluğu kimse dolduramazdı. Onun için gerek Sadberk Hanım, gerek Hediye bütün belâgatleri sarfederek kendisini kandırmağa çabaladılar. Zavallı sadık Zerafet, tahrik edilen rikkatine mağlup oldu. Mırıldana mırıldana bakırlarını toplamağa başladı.

Ertesi hafta Ayaspaşa'ya yerleşmişlerdi.

IX

İstanbul'da hevaic-i zaruriye fiyatları günden güne yükseliyor, şeker, pirinç, et, yağ, un gibi başlıca gıdalar, baş döndürücü bir süratle ve nispetsiz, kaidesiz, keyfi bir surette pahalanıyordu.

Bu eşya payitahtta yok değildi. Rusya, Romanya'nın, Karadeniz şehirlerinin, İran'ın ve daha ötelerin eşya ardiyeliği vazifesini gören İstanbul'da bir buçuk milyon ahaliyi bol bol beş sene idare edecek erzak bulunduğunu salahiyetdar kimseler iddia ediyorlar, hatta erkam ile ispata kalkışıyorlardı.

Buna rağmen, meselâ günün birinde şeker ortadan yokoluveriyor, iki üç günlük bir yokluktan sonra, iki misli kesb-i kıymet etmiş olarak gizliden gizliye arz-ı vücut ediyordu.

Bu işlere mâni olması lâzım gelen İâşe Nezareti, bilâkis herkesten ziyâde bu ahvâlin müsebbisi olmakla, halkı tarafından itham olunuyordu.

İstanbul ahalisi, pertevsizlik ile büyütülmüş Acıbadem kurabiyesi şeklinde, terkibi meçhul bir ekmekle tegaddi ettiğinden günden güne soluyor, zayıf düşüyor, dermansız kalıyordu.

Bilhassa çocuklar arasında vefayât şâyân-ı hayret bir raddedeydi. Halbuki her köşebaşında açılan lâ-yüadd tatlıcı dükkânları, aç, hasta ahâliye şekerin de unun da, yağın da memlekette mebzuliyetini gösteriyor ve bu dükkanları yaşatan, onların teksirine sebep olan mahlukatın kimler olduğunu düşünüyordu.

Yavaş yavaş birkaç isim işitilmeye başladı : Her biri "bilmemnezâde" diye, ismin baş tarafında bir ünvan-ı asalet (!) ilâve eden bu türedilerin çoğu harpten evvel avamın da havâsın da meçhulü; diğerleri ise züğürtlük, sefillik, bayağılıkla maruf kimselerdi.

Bunlar halkın giriftar olduğu ihtiyaç ve sefaletle alenen istihza eder gibi, çirkin, galiz bir surette israfatta bulunuyorlar Avrupa'nın en âdi, en müstekreh fahişelerine meselâ banknottan yorgan örtüyorlardı.

İâşenin bin müşkilât ile kendilerine vereceği mısır koçanından mamûl ekmeği fırınların önünde alelekser saatlerce bekleyen ka-

dın, çocuk, ihtiyarlar, lastik tekerlekli konak arabalarıyla yanlarından geçerken kahkahalar savuran ellerinde ceviz kadar pırlanta tek taş yüzükler takmış, altın tel örme el çantaları elmas markalarla bezenmiş, açık saçık süslü hanımlara, açlıktan değilse bile, mahrumiyetten feri kaçmış gözlerini tevcih ederek, histen ziyâde kin ile lânet savuruyorlar, serhatlerde şehit düşen evlâd ü ıyâllerinin dökülen kanlarının hesabını sormak istiyorlardı. Fakat, altından birer zerre ile mücehhez bu insafsızlara ne lânet, ne inkisar, ne de gözyaşı tesir etmiyordu.

Açlıktan ölenler kefensiz gömülürken, bu yeni zenginlerin karıları, kızları her gün esvap yeniliyorlar; yüzlerce çocuklar gıdasızlıktan solup dururken, o efendiler göbek şişiriyorlardı...

Nerede bir melhame, bir kan ve leş ziyafeti olsa, oraya behemehal kargalar üşer. Mezarlıklarda, mezbahalar civarında sürü ile bu meş'um, ölüm ve mâtem kuşlarını görürsünüz... Tabiat bu mahlûkatın rızkını da bu yüzden vermiştir. Onlar için başka suretle taayyüş mümkün değildir. Kan, leş; dâimâ kan ve dâimâ leş isterler.. Dünyada kan akmaktan kesildiği, ölüm nihayet bulduğu gün kargaların nesli de münkariz olur.

Tıpkı bu meş'um hayvanlar gibi her muharebe; insanlar arasında her mukatele, behemehal muhtekirler, harp zenginleri vücuda getirir, beşerin felâketi bunların esas-ı refah ve saadetidir.

Topladıkları altınlara biraz da kan bulaşmış olmasına ehemmiyet vermezler, bilâkis bu kan kokusu o paraya güya bir başka çeşni verir. Bununla sermest olurlar zannedersiniz. Muharebeyi ortadan kaldırın, onları şaşırtırsınız; zira ahvâl-i âdiyede icrâ-yı ticaret şöyle dursun, idâre-i servetten âcizdirler. Harp tâcir-i bir başka mahlûktur. Kan kokusuyla tenebbüh eder bir mar zdir. "Vicdan" denilen cevher-i kıymetdar onun lehçe-i mahsusunda "menfaat" tesmiye edilir; muhtekir, akşam, sofrasında yediği ekmeği gözyaşıyla tuzlar, içtiği sigaranın dumanına yetimlerin âhı karışmasını ister.

Serhatte can veren evlâd-ı vatandan her biri, kendisine birkaç yüz lira kazandırmamış ise, cümlesinin ölümü hebâdır. Zira vatan kelimesi onun için bir efsane, para ise dünyada yegâne hakikattir...

Üçüncü orduda, zulme karşı vaktiyle isyân etmiş olan mülâzımcık da, şimdi hocası Cingözoğlu'nun himmetiyle, artık bir harp zengini olmuştu.

Akşamları geç vakit, yazıhânesinden çıkarken, han kapısının önünde, biri diğerinin üzerine kıvrılmış, mütekabilen nefesleriyle ısınmağa çalışan; açlıktan gözlerinin etrafı matemî birer hâle ile gölgelenen, sıska, marîz, çocukları, altın saplı bastonun ucuyla itip, vaktiyle Fehim Paşa'yı taşımış olmakla mübahi (!) bulunan arabasına kuruluyor, yanında Prodromos olduğu halde, Estekzâde Hulki Beyefendi Beyoğlu'na çıkıyordu.

Ve alelekser, yolda, üst-başları perişan her biri zî-ruh bir korkuluk gibi, yorgun, zayıf, fakat mânen temiz, kendisinden çok daha yüksek, asîl, civanmerd, saf bir asker kafilesine müsadif oluyorlar; o zaman, her halde bir şey söylemek lüzumunu hisseden Karamanlı velinimetine dönüp sadece :

— Dünya! diyordu.

Şerikinin bu mânâsız ve mânâsız olduğu kadar şenî hitabını başıyla tasdik eden Hulki Bey düşünüyordu ki bu dünya bir gün gelir ki tersine döner..

X

Eyüpsultan!... Bu belde-i emvat bir darü's-serâirdir. Onun tarafeyni, mezar taşlarıyla aralanan, alçacık damlı, köhne evlerle muhat daracık sokaklarında, İstanbul'un sâir mahallatı halkından, her hususta tamamen farklı, tamamen başka bir cihan yaşar.

Ölüler arasında otura otura âlem-i gayba, derin bir itikad ile merbut olan ora sekenesinin hissiyatını okşayacak her türlü esbap o dar sokaklar içerisinde mevcuttur. Sıtma bağlayanlar, sarılığa, siğile karşı nefes edenler esrar-ı gaybı keşfeyleyenler, büyü yapanlar, hülâsa sâfiyet-i beşerden müstefid olarak temin-i maişet kılanlar ekseriyetle o semtte mekân tutarlar.

Hazret-i Hâlid'in merkad-ı mübareğini ziyarete gelip, o müşarünileyhin ruhaniyetinden istimdat eden dertliler, bazen de o fâni şifacılara baş vururlar ki bu sebepten müşterileri kesir olur.

Bu mütehassısların en meşhuru, bir vakitler "Perçemli Bakıcı" namıyla maruf bir kadındı.

İstanbul'un hemen her yerinden, Tanrı'nın günü sunuf-ı içtimaiyenin her birine mensup, bir çok erbab-ı hacet gelip bu kadından istikşâf-ı hakikat ediyorlardı. O da müşterinin hâlet-i ruhiyetise ve ettiği mâli fedakârlığa göre kâh bir parça ümit ve kâh da bir miktar zehir veriyor; her halde memnun ediyordu.

Bir yaz günü "Perçemli Bakıcı", evinin kabristana nâzır penceresi önünde oturmuş ziyaretçi bekliyordu. Önünde ateşsiz mangalı, bu mangalın kenarında sıra sıra, muhtelif büyüklükte cezveler, yeşil çanaklar, yanında binlik bir tespih duruyor, yerdeki minderin üzerinde bir siyah kedi uyukluyordu.

Birdenbire, kapısının önünde bir araba durdu. Mutfakta bulaşık yıkamakta olan hizmetçi arap ellerini kurulamadan koştu kapıyı açtı. İçeriye biri siyah çarşaflı, yaşlıca, diğeri kahverengi çarşaflı genç, iki hanım girdiler. Hizmetçi ellerinden şemsiyelerini alırken yaşlısı sordu :

— Hoca hanım evde mi?.

— Evet efendim, buyurunuz.

Hep birlikte, basık merdiveni çıktılar, kendilerine yol veren arabın önünden geçip, odaya dahil oldular.

Müşteri geldiğini, merdivenlerde hasıl olan ayak patırtılarından hisseden bakıcı, oturduğu yerde derhal kendini toplamış, tespihini eline almış, dua ediyor gibi bir tavır takınmış, dudaklarını oynatıyor, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Hiç kımıldanmadı.

Başıyla, zâirlerini selâmladıktan sonra, yine işaretle oturmalarını emretti.

Hoca hanımın duası beş dakika sürdü. Bu müddet zarfında bir iki defa sağına soluna üfledi ve her üfleyişte hanımların ikisini de göz ucuyla süzerek derin bir endişe ile malûl iki ruh karşısında bulunduğunu anladı. Bu kâfiydi. Artık ona göre idare-i kelâm ile söz arasında, kurnazca soracağı bir iki suâle alacağı cevaplardan da istiâne ederek, biçare kadınlara pek kolay izhâr-ı keramet edebilecekti.

Duasını bitirince, tespihini topladı, başındaki namaz bezini düzeltti ve zâirlere hitaben :

— Safa geldiniz hanımefendiler, bir hâcetiniz mi var? diye sordu.

İkisi de sükût ediyorlardı. Bir taraftan havanın boğucu sıkleti, sıcaklığı, diğer taraftan da kendi kendilerine inzimam eden, böyle yerlere gelmeğe alışmamış olmaktan mütevellit sıkıntı Sadberk Hanım'ın da gelininin de —zira bu iki kadın onlardı— dilini tutuyordu.

Nihayet Sadberk Hanım, nefesini zorlayarak, îtâ-yı cevaba cesaret buldu.

— Bir müşkilimiz var Hoca Hanımcığım, danışmağa geldik. Fakat burasını buluncaya kadar çok yorulduk da...

— A! Zararı yok! Oturun dinlenin, burası yabancı yer değil, kendi eviniz. Nereden teşrif buyurulur?

— Tâ Beyoğlu'ndan, Ayaspaşa'dan... Sabahtan beri dolaşıyoruz.

Bu kısa cümle bakıcıya çok şey ifade etti. Bir kere bu hanımların Beyoğlu'ndan, hem de Ayaspaşa gibi kibar yatağı olan bir semtten gelmiş olmaları zengin bir aileye mensup bulunduklarını ifham ediyor, sonra sabahtan beri kendisini aramış olmaları da dertlerinin epeyce mühim bulunduğuna delalet eyliyordu. Bu ehemmiyetli noktaları anladığından dolayı hissettiği memnuniyeti, incecik, renksiz dudaklarında beliren ve tebessüme benzemek isteyen bir işmizâz ile izhar etti. Mâhazâ itidâl-i demini muhafaza ederek :

— Vah, vah! dedi. Salık veren iyi tarif edememiş olacak... Burada "Perçemli Bakıcı" diye kime sorsanız bilir.

— Şöhretiniz maşallah pek büyük.. Zaten bildiğimiz için geldik.

Kemal-i safvetle takrir edilen bu iltifatkâr sözler falcı kadını derecesiz memnun ediyordu. karşısındaki nazarlar bir parça tecrübeli olsaydı, karının yüzündeki işmizazlardan, kalbindeki hiss-i meserreti okurdu.

Bir an evvel işi anlamak sevdasıyla :

— Yalnız, hanımcığım, dedi. Keşke öğleden evvel geleydiniz. Şimdi neredeyse müşteriler basar, size rahat rahat bakamam diye korkuyorum. Ne soracaksınız bakayım?...

Sadberk Hanım, çarşafın eteğini kaldırıp, entarisinin belindeki kuşaktan mendilini çıkardı, koynunu açtı ve göğsünde yarı boşalmış birer yağ tulumu gibi sarkan memelerinin altından sızan teri iyice sildikten, sıcaktan, sıkıntıdan kıpkırmızı olmuş suretini de aynı mendil ile yelpazeledikten sonra Hediye'yi göstererek :

— Soracak ben değilim, bu!. dedi.

Bakıcı karı bu defa, genç kadına tevcih-i kelâm etti :

— Söyle kızım. Hem de o kadar üzülme.. Yazıktır sana civanım! Bak üzüntüden erimişsin. Yanacıkların rengi kaçmış.

Hediye, o vakte kadar susuyordu. Mahkemenin kendi aleyhinde vereceği kararın ağırlığını bilen bir mücrim gibi, saadet-i âtiyesi hakkında bu kadının ağzından çıkacak olan ifşaatı hem bekliyor hem de duymak istemiyordu. Fakat günlerden beri içini kemirmekte olan şüphe ve tereddütler, gönlünde hüküm süren his fırtınası, asabını son derece sarsarak iradesini elinden almıştı. Artık fazla tahammül edemedi. Birdenbire, zapta kâdir olamadığı hıçkırıklar arasında yalnız :

— Kocam... Kocam! diyebildi.

Sadberk Hanım, bütün bütün kızarmış, artık kalaycı körüğü gibi soluyordu :

— Allah rızası için, hoca hanım! dedi. Şu hatunun derdine çare bul. Ne olursa senden olur.. Gördükçe fena oluyorum. Hay oğlana alamaz olaydım!

Bakıcı cevap vermedi. Yerinden kalktı. mangalın altında duran çanaklardan birini aldı, içerisine su koydu. Geçerken kedisinin sırtını okşadı, tekrar yerine avdetle oturdu. Bütün işleri görürken dudakları anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Nihayet tekrar Hediye'ye sordu :

— Bey'in adı ne?

— Hulki.

— Göbek adını soruyorum..

— Mustafa.

— Senin adın?

— Hatice Hediye.

— Maşallah! Adınla yaşa! Bey'in babasının adını söyler misin evlâdım?.

Bu sefer Sadberk Hanım atıldı :

— O mehrum (merhum) oldu. İsmi Mehmet Âşir Efendi'ydi. Rabbim rahmet eylesin. Estekzâde câmisinin baş imamıydı. Âh! Âh!

Bakıcı, mütemadiyen derunî okuyor, arada sırada esniyordu. Yavaş yavaş bu esneme Hediye ile kaynanasına da sirayet etti. Hatta kedi bile, bundan müteessir olarak, yattığı minderin üzerinde doğruldu, gerindi, sırtını kabarttı. Hoca hanım okumasını bitirdikten sonra, eline ufak bir çomak aldı, mangalın külü üzerine bazı hutut çizdi. Sonra yüzünü buruşturdu; kaşlarının birini yukarı kaldırdı, nazarlarını çanağın içindeki suya tespit etti ve bir müddet baktı.

Bu esnada Hediye'nin kalbi, göğsünü delerek dışarıya fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Deminden geçirdiği buhrandan sonra asabı bir parça sükûnet bulmuş olan zavallı kadın, bakıcının ağzından dökülecek sözleri pek büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu.

Üzerine kıvrılıp uykusuna dalmış olan kedinin hırıltısından başka bir şey işitilmiyordu.

Hoca hanım artık çanağının suyunu iyice tetkik etmişti. Başını kaldırmadan sordu :

— Kızım; bu Mustafa Bey senin nen?

— Kocam.

— Bu adam seni çok seviyormuş.. Şimdi de seviyor ama.. Arada bir başka erkek var fesat karıştırıyor. Mustafa Bey'e her şeyde o akıl öğretiyor.. Böyle birisi var mı kızım?

İki kadın birden cevap verdiler :

— Var ya! Cingözoğlu.

— İşte ta kendisi! Bu adam tüccar mı? Esnaf mı? Öyle bir şey.

Artık, cevapları, bakıcının kehanetine hayran olan Hediye veriyor, kadının işini teshil etmekten geri durmuyordu. Sabredemeyip sordu :

— Hoca hanımcığım, kapatması var diyorlar, doğru mu?

Hoca hanım sağ elinin şehâdet parmağını dudaklarına götürerek "sus!" işareti verdi. Yine bir müddet nazarlarını suya dikti. Ve sonra mayıs bir tavırla :

— Var kızım var! dedi.

İnanmak istemediği bir felaketin bu suretle teyidi zavallı Hediye'nin kalbine bir hançer darbesi gibi tesir etti. Başı döndü, gözleri karardı, oturduğu sandalyenin üzerinde muvazenesini kaybederek yere öylece yığılıverdi.

Sadberk Hanım, mebhut, duruyordu. Oğlunun bu denaetine inanmak, hatta ihtimal vermek istemiyordu. gelinine ârız olan bu baygınlık onu büsbütün şaşırttı. Bakıcı kadın yerinden fırladı, Hediye'nin yüzüne bir az su serpti. Biçare genç o derece müteessir olmuştu, sinirleri o kadar bozulmuştu ki kolay kolay ayılamıyordu. Neticede aklını başına toplamak lüzumunu hisseden Sadberk Hanım da davrandı. İkisi birden arap hizmetçiye seslendiler; onun da yardımıyla Hediye'nin göğsünü açtılar, eteğinin belini gevşettiler, sirke ile şakaklarını ovdular, nihayet ayıltabildiler.

Hediye gözlerini açar açmaz tekrar hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Bakıcı karı :

— İyidir hanım! Dokunma. Bırak açılır; diye Sadberk Hanım'ın susturma teşebbüslerine mâni oldu.

Filhakika beş dakika kadar ağladıktan sonra bedbaht kadın kesb-i sükunet etti; mühtez bir seda ile, hoca hanıma tevcih-i hitap ederek :

— Allah aşkına hoca hanım! dedi. Bu işe bir çare bul; dayanamayacağım.

— Bu işin bir çaresi var, yok değil ama.. Körolası karı Mustafa Bey'i iyice kendine celbetmiş. Bizi çok uğraştıracak. Allahtan bulsun!

Sadberk Hanım hâlâ şüphe ediyordu. Çekinerek, istizâh-ı keyfiyet etti :

— Sahi mi hanım?. Bu oğlan bu yapmış mı?.

Bakıcı karı infiâl ile cevap verdi!

— İyisaatteolsunlar, dünyada aldatmazlar. Onların haber verdiğine inanmamak sakattır. Allah vermesin insan çarpılıverir.

Bu sözler kâfi derecede kanaatbahş idi. Kaynana da yalvarmağa başladı :

— Şu tazecik kadını bu dertten kurtar; Hulki'yi o karıdan soğut da, nasıl olursa olsun!

Bakıcı biraz düşündü. Sonra :

— Ben yarın iyisaatteolsunlar'ı davet eder, yapılacak şeyi onlardan sorarım. Onlar ne derlerse, ona göre düşünürüz, dedi.

On beş lirası bervech-i peşin, on beşi sonra verilmek üzere pazarlık ettiler. Yavru Beyle Rüküş Hanım galâ-yı es'ar dolayısıyla ücretlerini çok arttırmışlardı!.

Bundan başka, Hulki Bey'in bir bohça derununda bir kat çamaşırı da getirilecekti.

Üç gün sonra tekrar gelmek üzere, Sadberk Hanım'la gelini, bakıcının evinden çıktılar. Kendilerini Ayaspaşa'ya götüren ara-

banın içinde, Hediye, öksüz kalmış bir çocuk gibi sakin sakin ağlıyordu..

XI

Perçemli Bakıcı, Hulki'nin bir metresi olduğu katiyetle ifade etmekle tamamen aldanmamıştı.

Bir müddetten beri, Hulki Bey'in ailesine karşı, etvar ve harekâtında bir başkalık nümayan oluyordu.

Eskiden her akşam muntazaman yemek vaktinde evine geldiği, ahyanen gelmeyecek olsa evvelce ya validesini veyahut zevcesini haberdar etmeyi itiyad edindiği halde, şimdi, haftada iki, bazen de üç gece gaybubet ediyor sâir vakitlerde, yıkılacak derecede sarhoş dönüyor, ailesinin yüzüne bile bakmıyordu.

Bir gün, oğluna nasihat vermek isteyen Sadberk Hanım ondan şu cevabı almıştı :

— Ben sizin aranızda patlamak için para kazanmadım. Dışarıda eğleniyorum.

Zavallı ana, bu Beyoğlu eğlencelerinin sonu ne elîm felâketlere müncer olabileceğini bildiği cihetle, apartmana ilk taşındıkları günden beri içini yiyen ve Vesile Hanım'a takrir edilen endişeleri bir kat daha artıyordu.

Bu endişeler, hele Zerafet Bacı'nın bir keşif ve ifşâsıyla kanaata mübeddel oldu.

Hulki, bir gece sabaha karşı pek ziyâde sarhoş olarak eve avdet etmişti. Kapıyı kıcasına her zaman bizzat açmak adetini edinmiş olan Hediye, o gün gece yatısına eski semtlerindeki bir akrabalarına gitmiş olduğundan, Bey'i Zerafet karşıladı.

Karşısında karısını görmeyince, sabahleyin azimetine müsaade etmiş olduğunu unutan Hulki, sevk-i tabii ile sordu :

— Hanım nerede?.. Yok mu?..

— Kuçuk Hanım Rabiye Hanım teyzesine gitti. Bugün gelmiyeci; yarın geleci!

— Ya?..

Arabın sözlerini mukabelesiz bırakmamış olmak için, alalâde söylenilmiş olan bu "ya?!" yı Zerafet su-i tefsir ederek Hulki'nin Hediye'ye olan fart-ı muhabbeti yüzünden bu bir gecelik tahassüre tahammül edememekten mütevellit teessürüne atfetti. Makam-ı tesellide :

— Kuçuk beğisi bu gice yalnız yatacı. Vah, vah!

diyecek oldu. Hulki, sarhoşluğun tesiriyle, arabı dert ortağı ittihaz ederek hasbihal etmek arzusunu hissetti :

— Âh Zerafet! Hanım isterse, on gece yüz gece gelmesin! dedi.

Ââ! Nasıl lakırdı o Alla ayırmasın ayo!

— İsterse ayırsın bacı. Hediye artık gözümde yok.

— Neden olmasın!. Öyle bıllık bıllık, mart pilici gibi karıdan bıkılır mı? İnsanı ayıplarlar.

— Gönül ayıp dinler mi bacı?. Sen benim sevdiğim kadını görsen!

— Şeytanları gorsin! Zerafet kuçuk hanımdan başka kadın görmeyi istemez.

— Sarı sırma saçlar.. Tahrirli mavi mavi gözler... Boy, bos. Âh "İzmaru"!

— Sus, sus! Ayıp!. Kimseler duymasın. Vallahi anasının yüreğine iner. Şu bıyıklarından utan... Ben izmarit, palamut bilmez haydi Alla rahatlık versin!

Ve ihtiyar kadın Hulki'nin kapısını çekip gitti, yattı. Fakat sabaha kadar gözüne uyku girmedi. Efendisinin bu gece söylemiş

olduğu sözler alelâde sarhoş lakırdısı değildi. Zavallı sadık arap, kendi öz yurdu addedildiği bu evin üzerinde bir felâket dolaşmakta olduğunu hissediyordu. Bu felâket günün birinde tahakkuk ederse en ziyâde müteessir olacak belki bizzat kendisiydi.

Civarda çalınan bir laterna yatağın içinde dimdik oturan Zerafet'in şüphe ve endişelerini müstehziyâne teyid ve tasdik ediyor gibiydi.

Bütün gece düşündükten sonra, sabahleyin erkenden Sadberk Hanım'a işi açtı. Hulki'nin geceki beyanatını bir bir hakletti. İki kadın yana yakıla dertleştiler, okudular, üflediler, adaklar adadılar. Neticede Hediye'ye bir şey duyurmamağa karar verdiler. Öyle ya? Gençlik bu! Cihanın erkekleri aynı şeyi yaparlar.. Bu geçicidir; kıza duyurup da onu içli etmeğe lüzum yok.

Lâkin bu mesele Sadberk Hanım'ın içine dert olmuştu. Hasbihal etmek, teselli bulmak ihtiyacını hissediyordu. Bütün gün mutfakta emrar-ı hayat eden Zerafet'ten her zaman hayır yoktu. Meyus valide, nihâyet Vesile Hanım'ı dert ortağı ittihaz etti. Tekmil korkularını şüphelerini birer emr-i vâki gibi ve kemâl-i saffetle ona saydı döktü.

Dedikoduyu Allah'ı kadar seven, hasûd mahalle karısı, Sadber Hanım'a ketm-i esrar etmeyi mukaddesatı üzerine kasem ederek ve addeylediği halde, mal bulmuş Mağribî gibi, vakit fevtetmeksizin yedi mahalleyi dolaştı. Hulki Bey'in Beyoğlu'nda bir karı kapattığını, varını yoğunu ona yedirmekte olduğunu, Hediye'nin akşama sabaha tatlik edileceğini, zevcinin çocuk istediğini ve bunun için de yeniden teehhül etmesi ayn-ı isabet olacağını söyledi, hatta biraderi gümrük ketebesinden Necati Efendi'nin kızı Binnaz'ı Hediye'ye halef olmak üzere hazırladı.

Bittabi Estekzâde mahallesinin dar hududunu bir sürat-i berkıye ile aşan bu dedikodular zavallı Hediye'nin kulağına yetişmekte çok gecikmemişti.

Bundan sonra, gelin kaynana baş başa vererek dertleşmişler ve teemmül ettikleri çareler meyanında, bir bakıcıya müracaat ederek istiknah-ı hakikat ettikten sonra büyü yaptırmağa ve bu suretle hoppa zevci betekrar evine, âilesine ısındırmağa karar vermişlerdi.

Birkaç gün üçer beşer gün fasıla ile Eyüpsultan'a taşındılar. Hulki Bey'in çamaşırları tütsülendi, haberi yokken ceplerine muskalar, çörekotları, yarasa kanadı kondu; kapının önüne bilhassa taş yerleştirilip üzerinden atlatıldı.

Fakat anlaşılan, Rüküş Hanım'la Yavru Bey ve şürekâsı bu işi baştan savıyordu. İki safdîl kadından elli lirayı mütecaviz para sızdırıldığı halde, Hulki'nin tashih-i ahlâk eylediğine dâir hiç bir alâmet belirmiyordu.

Artık Perçemli Bakıcı'dan ümidi kestiler. Doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'a sığındılar. Mütevekkilâne, vukuâtın cereyân-ı tabiisini beklemeğe karar verdiler.

XII

Bütün memâlik-i garbiyenin matmah-ı enzârı olan, cihanı kana boyayan muharebâtın onda dokuz gizli veya alenî, yegâne sebebini teşkil eden, emsâlsiz güzel İstanbul şehrinin yakasında, Beyoğlu müstekreh bir leke teşkil eder.

Şarkla garbın bütün çirkinliklerini, fezayihini ve yalnız bunları bir arada cem'eden bu belde-i mülevves ü fesad, yine şark ile o garbın gayr-i meşru münasebetinden doğmuş güyâ bir piçtir.

Kendilerini in'am eden elleri, öperken ısırmak mutâdı olan ekser sekenesine ne şarklılar şarklı, ne de garplılar Avrupalı der. Onların ismi beynelmilel alem olmuş bir tabir ile "Levanten"dir ki, bizler "Tatlısufrengi" diye tercüme ederiz.

Mülga hukuk-ı düvel kitapları "Haymatloz-Vatansız" diye tavsif ettikleri kavim işte bunlar olsa gerek. İçlerinde namuslu, sadık, vefakâr olanı yok değildir. Fakat pek çokları vicdan yerine cüzdan ve kese taşırlar ve bu cüzdanlarının içinde daima iki, bazen üç, hattâ dört muhtelif pasaportları vardır.

Mâbutları para ile kuvvettir. Herhangi bir mücadelede galip geleni en evvel alkışlayan onlar, mağlubu en evvel tekmeleyen yine onlardır. Yaşadıkları muhitten çıkmazlar, ayrılamazlar. Ceplerinde pasaportunu taşıdıkları devletlerden biri onlara, herhangi bir sebepten dolayı arz-ı ihtiyaç etse o pasaportu derhal —fakat, ileride lâzım diye muvakkaten— ketmile diğerini ibraz ederler. Her türlü tekâliften, muâf ve müberradırlar. Cihan harbine her kavim yüz binlerce kurban verdiği halde onların burnu bile kanamadı.

Mümkün mertebe, rahatsız olmadan, sıkılmadan, üzülmeden başkasının sofrasından mütenaggim olmak âdetleridir ve şüphesiz ki bu suretle gayet rahat yaşarlar.

İstanbul'u vakit vakit sarsan ihtilâller, sekenesini kasıp kavuran zulüm devirleri Beyoğlu'nu zerre kadar müteessir etmemiştir.

Beyoğlu!. Mücahidîn-i Fatih'in ahfadından, zamanla ahz-ı sâr etmek üzere Bizans tarafından ankasdin İstanbul'da bırakılmış bir mikroptur. Bu mikrop dahi, dört yüz bu kadar senedir harikulâde bir azim ve sebat ile ifâ-yı vazife ederek bir karha-i âkile suretinde daire-i tahribatını tevsi etmiş ve saadet, servet, kuvvet, sıhhat, hülâsa bir kavmin esbâb-ı azametini tehyie ve teşkil eden eshap ve avâmil namına İstanbul'da ne var, ne yoksa yemiş bitirmiş, bugünkü inhitatı o ihzâr eylemiştir.

Payitahtın o asırlarca iddihâr edilmiş; dillerde destan olmuş; muhteşem; muazzam servetleri; konaklar, yalılar, mücevherler, nadide pırlantalar, tabur bozan yakutlar, kubbeli zümrütler, kangal kangal inciler, hep Beyoğlu'nun doymaz bıkmaz gayya-yı şuhûtunda kaybolup gitmiştir.

Beyoğlu'nun faaliyet-i idlâlkârânesi, devletin başında gavâil-i mühimme bulunduğu zaman tezâyüd eder. Çünkü o vakit kendisine vasiyet edilmiş gâye uğrunda bezl-i gayret ve o nispette çok semere elde etmek için zemin müsaittir.

Öyle zamanlarda vicdanlar daha kolay satın alınabilir ve işe yarar; servetler kolay kazanıldığı için çabuk israf edilir; asap müteheyyic bulunduğu cihetle ahlâk meyyâl-i sukut olur. Beyoğlu bunları bilir ve ona göre ağlarını kurar. Kumarhaneler, fuhuşhaneler, gazinolar, kafeşantanlar, her cinsten sefahat yuvaları yerden bitercesine çoğalır. Bu tuzaklara gâfilâne tutuldunuz mu arz-ı muhabbet eden edenedir. En hususi hizmetlerinizi dostça (!) kabul ederler. Ailelerinin, kadınlarının, kızlarının harîm agûşu size ahbapça (!) küşâdedir fakat!.. Bir kere de düştünüz, bir daha toplanmamak üzere yuvarlandınız mı? Veye size! İsminiz gâsıp, zâlim, düşman-ı ırz ve namus olur ve sizi, ancak yine onlara kıyasen tanımış olan yabancılar bunun bir hakikat olduğuna kânidir. İşte bunun için dâima enzâr-ı beşerde siz kabahatlı olmaktan kurtulamazsınız...

Beyoğlu Hulki Bey'i de avlamıştı.

Bir gün Prodromos yazıhâneye telâşla geldi. Birkaç gün evvel terfie yüz tutan un piyasası tedricen yüksele yüksele yüzde iki yüz raddesinde fark etmişti. Nısfı alelusul Karamanlı'nın malı olmak üzere, ticârethânenin on beş vagon kadar unu mevcuttu. Ancak harikulâde nüfuz-ı nazar sahibi olmakla beraber, Prodromos piyasadaki bu terfi her nasılsa evvelinden kestirememiş ve ellerindeki bu malın Kafkas cephesindeki orduya itasını taahhüt etmişlerdi. Halbuki taahhütü ifâ etmeyecek olsalar, kaybedecekleri üç bin lire depozito akçesine mukabil, altmış bin liralık bir kâr temin ediyorlardı.

Cingözoğlu bu haberi Hulki Bey'e verdiği zaman onun, derhal reyine iştirak edeceğini zannetmişti. Fakat öyle olmamış, sabık asker, soğuk kanla :

— Olmaz! Askeri aç bırakamam.

demekle iktifa etmiş, yazıcısını iskât etmişti.

Prodromos, velinimetinin ne derece inatçı olduğunu ona karşı ısrarın fayda vermediğini biliyordu. Öteden beri kullandığı silaha müracaat etmek istedi. Birkaç defa girdi, çıktı, nihayet bir daha işini kurcaladı :

— Cânım Hulku Beg! Gaybedeceğimiz gaparo, topu uç bin lira, bir de efendime diyem, kârı düşün. Sağlam altmış sekiz bin vururuz. Beni diğne askerin açlığı senin neyne gerek? Topal düşünsün. Amma da ha!

Hulki Bey asabileşmişti. Kafkas Ordusu'ndan fena, elîm haberler geliyordu. Bir iki hafta akdem İstanbul'a memuren gelen bir arkadaşıyla görüşmüş, o cephede askerin perişan bir halde açlıktan, tifüsten, dizanteriden kırılmakta olduğunu istihbar etmiş, ne kadar olsa, eski bir asker olduğu için yüreği sızlamıştı.

Şimdi de kendisine, o askeri aç bırakmayı teklif ediyorlardı. Buna tahammül edemezdi. Haykırdı :

— Olmaz, dedik ya?!.

O zaman Prodromos'un aklına başka bir melânet geldi.

— Darılma yüzbaşım, dedi. Olmaz, olmaz. Bir kire disen elverir. Şimdi senden başha iricam var. Ona da olmaz dimen ya?

— Nedir söyle bakalım?.

— Bu akşam, benim miteramın adının gunidir(*). Gönül alçahlığı it de bize buyur. Mastikayı barabar içelim olmaz mı?

Artık, deminki muâmelenin üzerine bir de bu daveti reddedip kalp kırmanın lüzumu yoktu. Hulki Bey :

— Peki, dedi.

Prodromos evini bir daha tarif etti :

(*) Annemin isim günüdür. R.T.

— Biliyon ya yüzbaşım. Galyoncu golluğu numra gırk dört.

Karamanlı doğruca yazıhâneden çıkıp eve koştu. Anasının yortusu falan, yalandı. Fakat kadıncağıza, işi tamamen anlattı. Mari Hanım, oğlunun dirayetine hayran oldu. Gözlerinde bir lem'a-ı iftihar parladı. Hemen kollarını sıvayıp, akşamın hazırlığını görmek üzere mutfağa inerken, kendi kendine mırıldanıyordu.

— Ne kopoğlu oğlandır şu!.

Prodromos'a gelince, tekrar evden fırlamıştı. Birkaç kapı ötede anasız ve babasız, "İzmaru" nâmında fevkalâde güzel bir kız, ufak, harap bir evin bir odasında teyzesiyle birlikte oturuyordu. Teyze tahta silerek, bekârların çamaşırlarını yıkayarak, yeğenini bu boya getirmişti. Fakat muharebe dolayısıyla hayat tahammülfersâ bir surette pahalılaşınca "İzmaru" da çârnaçâr, hemen bütün arkadaşlarının, akran ve emsalinin yaptığını yaptı. Almanların kucağında dolaşmağa başladı. Mamâfih bu suretle de ancak karnı doyuyordu. Süsüne lâzım olan parayı ise yine aynı süratle dışarıdan kazanıyordu. Karamanlı, kendi tabirince, garıya metelik vermemekle beraber, İzmaru'nun güleç mavi gözlerine, çapkın bir edâ ile az yukarı doğru kıvrılmış burnuna meftun olmuştu. Ve böylece , beynlerinde olan bir âşinalık, gitgide bir ahpaplık peydalanmıştı.

Kız, evvelleri, bu ahpaplığı su-i istimâl etmek, daha ileri vardırarak âşığını yolmak istemişti. Fakat Prodromos, her ümidi temelinden yıkmıştı :

— Benimle hoş geçinmek istiyon mu? Galimera, galimera,(*) galispera, galispera;(**) işte o kadar. Daha başha dürlü heç bana bahma!

İşte Cingözoğlu evden çıkıp bu İzmaru'yu bulmağa gitti. Kız, pencerenin önünde oturmuş bulgur ayıklıyordu. Ahbabının böyle vakitsiz gelmesine taaccüp etti. Sordu :

— Ti habarya kirye Prodromos?(***)

— Heç tipota!(****) Elindekini bırak sana diyeceğim var.

(*) Günaydın, günaydın.
(**) Tünaydın, tünaydın.
(***) Ne haber bay Prodromos.
(****) Hiç bir şey!

— Söyle.

— Bana bah İzmaru! Sana bir eyilik edeceğim. Bir tahtada beş yüz lira gazanmah isten mi?

— Bir tahta bes yüz lira!. Nasıl tahta?

— Galın gafalılığın nüzumu (lüzumu) yoh. İstersen sana ben beş yüz lira gazandıracağım. Almanlarla cilveleşmeden kurtulur, sen de gohona olursun.. He mi?.

— Olur. Ama, ne gibi is yapazayım?

— Bu ahşam bizim eve birisi gelecek, bir Türk tüccar. Bu adam çok zengindir emme bildiğin gibi degil İzmaru! Birkaç yüz bin lirası var. Şimdi beni eyi diğne, bu adamın elinde on beş vagon un var. Kendi başha yere ucuz fiyatla bağlanmış. Bu malda benim de ortaklığım var emme, o bilmiyor. Ben, söz temsili, bu unu, bugune bugün, piyasaya çıharacah olsam bir gaç bin lira, efendime söyleyim, kârım olacah. Herif inatçı, donuz gibi, inandıramadım getti gardaş, ocağına düştüm İzmaru. Bu işi sen bitirirsin. Sana açıhtan beş yüz lira var. Heriften çekeceğin de caba! Haydi, şimdi süslen, nizamlan da bize gel. Seni eksadelfim(*) diye parazante edeceğim.

Aşifte kız, kendisinden ne talep edilmekte olduğunu daha ilk kelimelerde anlamıştı. Fırsattan istifade etmeyi o da biliyordu. Memnuniyetini ketmederek, lâkayd dedi ki :

— O ki sen birkaç bin lira alazaksın, bes yüz lira azdır. Bin verezeksin geliyorum! Karamanlı kendini zaptedemedi, kemâl-i hayretten :

— Ulan kopoğlu! dedi. Sen de madrabaz çıhtın. Bresi! Sermayeden mi gaybedeceğin? Şunun şurasında beş on guruş kâr edeceğiz, onu da sana mı verelim?

— Ben senin ehbab tanamayorum.. Ne bilezeyim nasıl adamdır? Bin lira verezeksin bu isi yaparım... Yoksam yok.

(*) Kuzenim. R.T.

— Vay gozine okuduğum kopoğlunun gızı vay! Emme bashın şey imiş! Ne ise, hedi virdim ulan! Gah!

İzmaru beş dakikada hazır oldu. Zaten hüsn-i füsunkârını takviye için çok süslenmeye ihtiyacı olmadığı gibi, esvâbı da yoktu. Bir zavallı ipekli bluz, bir de etek giydi; sırma gibi sarı, ipek gibi yumuşak, hilkaten kıvırcık saçlarını kabarttı. Bir siyah kadife kurdele ile sıktı, ayağına, kibar müşterilere çıktığı vakit giyindiği ipek çorapları, siyah rugan iskarpinlerini geçirdi. Prodromos'u takiben çıktı.

Mari Hanım; orta kattaki misafir odasına sofrayı kurmuş, mezeleri tertip ve ihzar etmişti.

Gurûba yakın; kapının önünde duran arabadan Hulki Bey indi. Prodromos'la anası kıymetli misafirlerini tâ kapıdan karşıladılar. İzmaru yukarıda odada bekliyordu.

Hulki, Mari Hanım'ı tebrik ile çok yıllara yetişmesini temenni ettikten sonra elinde tuttuğu hediyeyi takdim etti; Üzerine altından bir marka konmuş gümüş bir el çantası.

Sonra, üçü birden üst kata çıkıp, işretgâha girdiler. Prodromos, ayakta bekleyen İzmaru'yu Hulki Bey'e takdim etti :

— Matmazel İzmaru; Hulku Beg!

Kız, hafif bir baş eğmesiyle, beyân-ı memnuniyet eyledi. Cümlesi masanın başında koltuklara yerleştiler. Cingözoğlu, vasıta-ı melânetiyle, velinimetini yan yana oturtmuştu. Bu suretle kafalar biraz dumanlandıktan sonra İzmaru rahat rahat manevralarına başlayabilirdi.

İlk kadehi Mari Hanım'ın izdiyâd-ı ömür ve saadeti temennisiyle nûş ettikten sonra, tektük yuvarlamağa başladılar. Karamanlı mütemadiyen Hulki Bey'i lâkırdıya tutuyor, kadehini dolduruyor, bir an evvel sarhoş etmeğe gayret ediyordu. Kız henüz işvebazlığa başlamamıştı.

Bir aralık, sözü musikiye intikâl ettirdiler. Güzel sesten, iyi okuyanlardan bahsolundu. Prodromos, eksadelfinin(*) bu hususta maharetini söyleyince, Hulki rica etti. Bin naz ve istiğnadan sonra matmazel İzmaru, her türlü usûl ve makama bigâne olmakla beraber halavetli bir sesle :

Nâle-i cangâhı canân duymuyor

Neyleyim tedbire takdir uymuyor

şarkısını ve daha bazı şarkıları, kendine mahsus şive ile terennüm etti.

İçmiş olduğu bir iki kadehin tesiriyle, gözleri mahmurlanmış, yüzüne bir pembelik gelmişti. Biraz neşelendi. Hulki Bey'in sesinin letafetini takdir yollu bezlettiği iltifata zarifâne mukabelede bulundu. Tekrar vukû bulan rica üzerine bir iki hoppa türkü söyledi.

Prodromos :

— Çok guzel oyun da oynar emme sıhılır mı ki acep?. İzmaru! Efendiden sıhılın mı? Hee? diye sordu.

İzmaru, Hulki Bey'i yabancı addetmediği cihetle tabii sıkılmayacağını, ancak saz olmadığı için sadece oyundan bir zevk duyulmayacağını ileri sürerek, nazikâne itizâr etti.

Artık kafalar epeyce dumanlanmıştı. İzmaru'nun el'an taarruza başladığını görmekte Cingözoğlu sabırsızlanıyordu. Göz ucuyla kıza bir işaret geçti, kendisi de kalktı ve bir şey bahane ederek, anasını dışarıya çağırdı.

Hulki ile İzmaru odada, baş başa kalmışlardı. Deminden beri aşiftenin her haline meftun olup, fakat Prodromos'un akrabasıdır diye kem gözle bakmağa cesaret edemeyen Hulki Bey, şimdi oda tenha kalınca, biraz daha serbest, temaşa-yı cemal edebiliyordu. İzmaru gözleri bütün bütün süzülmüş, sofranın üzerinden almış

(*) Kuzeninin. R.T.

olduğu sarı bir gülü dişleri arasına kıstırmış, güzel başını arkaya doğru eğmiş nazarlarını Hulki'nin nazarlarından ayırmayarak yavaş yavaş mırıldanıyordu :

Beni baştan çıkaran
Beyoğlu'nun beyleri!..

Hulki galiba hesapsız yuvarlamıştı. Başı ağrıyor, şakakları atıyordu. Kanının, damarlarında başka türlü cereyan ettiğini âdeta hissediyordu. Acaba bu genç, güzel kızla böyle zânubezânu, hatta nefes nefese oturmak nefsaniyetini mi tahrik eyliyordu? Her halde bir şey söylemek, yabancı ve acemi durmamak lüzumunu hissetti. İzmaru ile aralarında şu mükâleme açıldı :

— Ağzınızdaki bu güle gıpta ediyorum matmazel!

— Öyle mi fem?

— Evet, matmazel!.. Çiçek sizin latif çehrenize dokunduk, âdeta kıskanıyorum.

— Aman fem... Estâfirulya (Estağfurullah)!

— Yok matmazel, siz pek güzelsiniz! Ciddî söylüyorum.

— Size öyle geliyor beyefendi. Benim neresi güzel?.

— Nereniz güzel değil matmazel?. Siz bir çiçeksiniz.

— Yok. Hem beni matmazel çağırmayınız; ben madamım.

Bu itiraf Hulki'ye bir ufk-ı ümit açtı.

Cingözoğlu ile anası galiba pek meşguldüler; henüz avdete niyetleri yok gibiydi. Biçâre Hulki, her ikisinin de münavebeten kapının anahtar deliğinden, odada cereyan eden veya edecek olan sahneyi kemal-i merak ile takip ettiklerini görmüyordu.

Musahabelerine devam ettiler :

— Kocanız ne iş yapar madam?.

— Tüccar imis; ölmüs, ben sindi "hira".. nasın söylerler?..

— Dul.

— Eevet! Ah kaymeni![*].

— Vah, vah madam! Kocanız öleli çok oldu mu?

— Var bir sene..

İzmaru, işin böyle beylik mükâlemelerle uzamasını istemiyordu. Hulki'yi teşvik için, sofranın üzerinden rakı sürahisini aldı ve muhatabının kadehini doldurarak :

— Niçin içmiyorsun? dedi.

Hulki'nin beyninde ateş yanıyordu. Bu güzel mahlûkla baş başa kalıp birlikte işret ettikten sonra bu vaziyetten bi'l-istifade bir azıcık olsun teskin-i hırs etmeğe ne mâni vardı? Sürahiyi tutan nermin, pembe eli yakaladı, rakıdan, şehvetten, kurumuş, titreyen dudaklarına götürüp koklaya koklaya, doya doya öptü. İzmaru, neden sonra, elini geriye çekerek :

— Bah! dedi. Ne yapıyorsunuz?..

— O kadar şuhsunuz, o kadar güzelsiniz ki dayanamadım. Affedin.

— Bir sey değil. Ma Prodromos görürsan bana fena yapazak.

— Sizde el öpmek ayıp değildir ki! Ben salonlarda ne madamlar gördüm... Herkese el öptürüyorlardı.

— Salon baska.. Em siz ne vakit ki öptü ben çok fena oldu.

— Neden?.

İzmaru eliyle kalpgâhını işaret ederek ·

— Bilmem, dedi. Burda çok fena oldu.

Acaba kız, daha doğrusu kadın da kendisine karşı âni bir temayül mü hissediyordu? Öyle olmasa dudaklarının eline teması,

(*) Zavallı!. R.T.

kendisini ne için müteessir etsin? Hulki bu ciheti anlamak istedi :

— Demek ki kalbiniz gıcıklandı.. Memnun oldunuz.. madam?

İzmaru yalnız bir :

— Eevet! diyebildi. Gözleri kapandı.. Sendeleyerek yerinden kalkıp, köşede duran kanepenin üzerine baygın, yığıldı. Hulki telaşla ayağa kalktı, yardıma şitab etti. Kapıdan gözetleyen Prodromos, o dakikada içeriye girdi.

— Canım, nerdesin?.

diye, mütelâşiyâne irad-ı suâl eden Hulki'ye :

— Gardaş, bu bizim melmeketin garıları içki nedir bilmezler ki.. İrahı başına vurdu. Sen kasavet itme, şincik ayıltırız.

deyip, kadının yanına yaklaştı. Yüzüne biraz su serpti. Şakaklarını eliyle ıslattı. Bu tedabire rağmen hâlâ göz açmayan İzmaru'nun, mermerden beyaz, billur kadar şeffaf mütenasip göğsünü küşâde kıldıktan sonra, kolonya getirmek bahanesiyle tekrar dışarıya çıktı ve kapıdaki tarassutgâhına geçti.

Hulki, karşısındaki emsâlsiz manzarayı, meftun, çılgın nazarlarla temaşa etti.. Âdeta gözleri kamaşıyordu. Hediye'nin zavallı sıska göğsünü hatırladı. Zihninde bir mukayese yaptı. O, alelâde bir sîne, bu ise bedia-yı hilkatte. Eğildi, şehvâni bir teheyyüçle lerzan olan dudaklarını, İzmaru'nun ten-i üryanı üzerine yapıştırdı...

Kadın, baygın gözlerini nîm açtı; aldığı buse ile akl ü fikri tarümar olan Hulki'ye atf-ı nigâh edip, gizli arzular ifade eden bir sesle, sadece :

— Çapkın! Hepsini sen yaptın! dedi.

Elinde kolonya şişesiyle tekrar oğaya giren Karamanlı'nın yüzünde, pek güç zaptedilebilen bir tebessüsün işmizazı vardı.

Matmazel İzmaru rolünü hakikaten üstadâne îfa etmişti.

XIII

Güzel Rum kızının hayali Estekzâde'nin gönlünde yer etmişti. Hemen her gece bir bahane bulup onu görmek istiyordu. Kâh Prodromos'un evinde, kâh teyze hanımın biricik odasında, hattâ bazen de Beyoğlu birahânelerinin hususî odalarında buluşuyorlardı.

İzmaru da Hulkî Bey'e karşı lâkayd görünmüyordu. İlk buluştukları akşamdan beri —aradan yalnız bir hafta geçmişken— münasebetleri epeyce ilerlemişti, fakat bir türlü, kadın tamamen teslim olmuyordu. Hulki'nin ısrarlarına cevâben :

— Beni nikâhla al, öyle... diyordu.

Çünkü Prodromos'un plânı akîm kalmıştı. Sâbık ahz-ı asker reisi, unların orduya teslimini ta'cil etmiş, gönlünü İzmaru'ya iyice kaptırmadan bu işi bitirmişti. Karamanlı âdeta hasta olacak derecede üzüldü. Kızı fena halde payladı. Beceriksizliğine lânet etti. Fakat İzmaru, onun zannettiğinden daha kurnaz, Cingözoğlu'ndan daha cingözdü.

Unların, Harbiye Nezareti'ne verilmeyip piyasada satılmasından hâsıl olacak kârdan, kendine verilecek olan bin liranın yerine, şimdi, doğrudan doğruya Hulki'nin bütün servetine sahip olmayı düşünüyordu.

Bazen sabaha kadar beraber kalıyorlar, eğleniyorlar, ân-ı visâl takarrüb edince, İzmaru Hulki'nin âgûş-ı muhterisinden silkinip kaçıyordu. Ve zavallı Hulki her gün biraz daha meftun, her gün biraz daha bedbaht ve bîçare Ayaspaşa'ya avdet ediyordu.

İşte, Zerafet'e keşf-i râz ettiği gece, yine böyle bir hâlet-i ruhiye ile, mâşukasının yanından avdet etmişti.

Günler geçtikçe, gönlünü yakıp kavuran arzû-yı visal teşeddüd ediyordu; başkasıyla meşgûl olmaya, başka iş düşünmeye mahâl bırakmıyordu.

Zerafet'in huzurunda ağzından çıkan : "Âh İzmaru!" nidâyı tahassürü dilinden düşmüyor, kızın hayâl-i latîfi kendisini her yerde takip ederek, bir divâne gibi sürüklüyordu.

Hulki, behemehâl, serveti, hânümanı, istirahatı, ikbali pahasına olsa, ne yapıp yapacak İzmaru'nun nâil-i visâli olacak, o vûcud-ı nefisi saatlerce kolları arasında tutup, kitab-ı aşkı birlikte hatmedecekti.

Her lâhza-ı hayatı bu kararı, zihninde takviye ile geçiyordu. Bunu hisseden kadın da hücumlarını tezyid ediyor, âşığının son tereddütlerini izâleye sâî oluyordu.

Bir akşam, teyzenin odasında yine yalnız idiler. Hulki âteş-i sevda ile yanan avuçlarında genç kadının dest-i nerminini tutmuş muhafaza-i sükût ediyor, dalgın nazarları vicdanında yine bir mücâdelenin vukuunu ihsas eyliyordu. Bir müddet böyle durdular.

İzmaru birdenbire elini çekti :

— Begimu! Seni ile bir parça konusazayım. Dinle bana!

— Söyle ruhum!

— Bugün doktor "Palavrapulos" gittim. Beni çok hasta bulmus... (Göğsünü işâretle) Burda söylemis ki çok zayıf.

— Kendine iyi bak İzmarucuğum. Sana ben bakayım.

— Bakmak kolay ama beni çok hasta yapıyorsun.

— Niçin gülüm?.. Sana ne fenalık ediyorum?

— Fenalık yok sevda var.

— Âh İzmarucuğum! Seni sevdimse, birbirimizi sevdikçe bunda benden ziyade talihin kabahati var. Sen beni sevmekten hasta isen, beni de senin aşkın kavuruyor, bitiriyor. Harap ediyor.. Ruhumun bu illetini tedavi etmek senin elinde iken istemiyorsun. Beni reddediyorsun ve her reddettikçe bir kat daha hasta

oluyorum.. Âh merhamet etsen!.. Bilsen ki, yekdiğerimizi istediğimiz, birbirimizi böyle çıldırasıya sevdiğimiz halde, ruhlarımız gibi, gönüllerimiz gibi vücutlarımızı da birleştirmemek ne kadar mühliktir!

— Sen beni sevmiyorsun Hulki!

— Ben mi seni sevmiyorum?.. Âh! Hiç olmazsa bunu söyleme.

— Evet sevmiyorsun! Sevmiş olaydın, bana bu kadar zaman böyle bırakmaz idin..

— Ne yapmalıydım?

— Bana nikâh yapazakdın.

— Metresim ol İzmaru. Nikâhlıdan ne farkın olur? Kendim, malım, mülküm, gönlüm, yine hep senin olsun.

— Yok! Ben nâmuzlu karı. Beni metres olazayım, bir sene, iki sene sonra bırakazaksın. Mahala (mahalle) içeride kepaze olazayım. Niçin nikâh yapmazsın?

— Âh İzmaru! Evliyim, onun için.. Bekâr olsaydım bir lâhza tereddüt etmezdim.

— Ne zarar? Sen Osmanlı.. Siz alıyor üç dört karı.. Hem de sizin karı bırakmak çok kolaylık var.

— Bunu düşünürüm ruhum, olmaz mı?

— Senin karı güzel çok?.

— Hayır onun için değil.

— E niçin ya? Ne düsünezeksin? Yap, yap yapamazaksın bir daha burada gelme. Bana da yazık.

İzmaru güzel başını iki elleri arasına alarak ağlamaya başladı. Hulki bu manzara karşısında ahmak ahmak bakakalmıştı. En cüz'i irâdesini bile kaybetti. Perişan aklında bir fırtına koptu. Müspet

hiçbir şey düşünemiyordu. Ber sevk-i tabii ile ayağa kalktı. Sendeliye sendeliye evden çıktı. Beyoğlu'na doğru, karanlıkta yokuşu tırmanırken, beş altı defa karar değiştirdi. İzmaru'yu çıldırasıya seviyor, Hediye'den nefret ediyordu. Fakat on senelik evini barkını dağıtmak, kurulmuş yuvayı bozmak pek de sehil bir iş değildi. Beldi dildâdesini, para ile mücevherle kandırmak mümkün olurdu. Bu hususta her türlü fedakârlığı yapmağa âmâde idi; fakat evini yıkmağa kâil olamıyordu.

İçerisindeki alev, başını, yüzünü de yalıyordu. Hava gayet râkid ve serindi. Taksim'e gelince, Pangaltı'ya doğru yürümek, nefes almak istedi. Birkaç adım gitti, ayakları dolaşıyordu. Orada duran peykelerden birine oturdu. Bir müddet deryâ-yı hayâlata daldı. Gecenin ayazı yüzünü kamçılıyordu. Kalktı, ağır ağır, Ayazpaşa'ya doğru saptı.. Eve girerken kapıyı açan Hediye'nin solmuş yüzüne, ağlamadan şişmiş gözlerine dikkat etmeden, odasına çıkıp yattı.

Ertesi akşam yazıhâneden çıkınca, evvelâ Beyoğlu'nda Doğruyol'daki en zengin kuyumculardan birine uğradı, bey yüz elli liraya bir bilezik intihab edip, satın aldı. Cebinde hediyesi, gönlünde ümit, Kalyoncu Kolluğu'na gitti.

İzmaru evde yoktu. Teyzenin ifadesinden Taksim Bahçesi'ne gezmeğe gitmiş olduğunu, fakat neredeyse geleceğini anladı. Kalbi endişe ile atıyordu. cebinden çıkardığı yirmi beş liralık bir kâğıdı ihtiyar kokonaya verdi, ber-mutâd içki, meze, yiyecek ısmarladı. Kadın evâmirini infaz etmek üzere evden çıkınca, odada yalnız kalan Hulki, vakit geçirmek için konsolun üzerinde duran bir kartpostal albümünü, hummalı parmaklarıyla karıştırmağa başladı.

Orada, İzmaru'nun yanında bir Alman bahriyelisi ile çekilmiş kötü bir fotoğrafisi vardı. Evvelâ, onu parça parça edip pencereden attı. Sonra, yalnız alınmış bir diğer resmini buldu. Bunda genç kadın, kısa kollu yazlık bir elbise giymiş, omuzlarının ve

göğsünün mütenasip, bînazar güzelliğini üryan arzediyordu. Âşık-ı bîçâre bu resmi de yerinden çıkardı, fakat iştiyâk-ı temellükle yanan dudaklarına götürüp, tatlı bir zehir içer gibi sevgilisinin hayaliyle dolu gözlerini de kapayarak, öptü... öptü.

O esnâda, İzmaru, gezintisinden avdet ediyordu. Eve birkaç adım yaklaştığı zaman, elinde paketlerle bakkaldan çıkan teyzesini gördü ve —zaten ümit ettiği gibi— Hulki'nin evde kendisi beklemekte olduğunu haber aldı.

Binâenaleyh odaya girince, yalandan müteaccip bir tavır takınarak :

— Vay Hulkı Bey! dedi. Hos geldiniz hangı uruzgâr attı sizi?.

Elindeki resmi saklamaya vakit bulamayan Hulki, birdenbire şaşırmıştı. Henüz vereceği cevabı düşünürken, İzmaru tekrar sordu:

— Beni fotografya bakıyordunuz?

— Evet, sizi beklerken, bir türlü vakit geçmiyordu da.

— Beni resmini bakarak beklediniz.

— Pek doğru söylüyorsunuz. Bir an aklımdan çıkmayan güzel hayalinizi şu resimdeki gölgenizle mukayese adiyordum. Her ikisi de birbirinden latif.

— Mersi. Kompliman yapıyorsunuz. Fakat o ki geldiniz. Çok fena yaptınız.

— Niçin İzmaru?.

— Çünkü bu mahala karılar fena ağız var. Beni namuz dokanıyorlar.

— Lâkin, insana misafir gelmez mi?

— Biliyorlar siz musafir değil.

— Ya?.

— Beni sevdalı biliyorlar.

— Yalan mı İzmarucuğum?

— Yok ma? Ben fukara bir karı; sonra ben isteyerek koca varmaya, kimse almayazak. Yazık değil bana?..

— Ben seni bırakır mıyım?

— O ki bırakmayazaksın, niçin nikâh yapmazsın?. Yok, sen eğlence istiyorsun, ma böyle olmayazak. Ben de aldanıyorum. Sevezeyim, sonra maf (mahv) olazayım. İyisi ben yarın kaçazayım. Uzak.

Hulki, bu lakırdı kalabalığını dinlerken her kelimesi gönlünü kurşun gibi deliyordu. İhzar ettiği hediyeyi, cebinden çıkarmağa bile cesaret edemedi. Kadın muhafaza-i ismet etmekte musırdı. İffet-i mücesseme (?) olan bu kadında sukuta meyil olsaydı, çoktan teslim olurdu.

Fakat, o da Hulki'yi sevdiği, ve bu sevgisini izhâr ve itiraf eylediği halde, hissiyâtına hâkim olarak, gayr-i meşru surette hembezm-i visâl olmak istemiyordu. Bir kadın için bu en tabii mülâhazayı nihâyet Hulki Bey de doğru gördü. Artık bu bahsi açmaktan ihtiraz ederek, biraz da havaî şeyler görüştükten, bir iki kadeh çakıştırdıktan sonra, âşık ve maşuk veda edip ayrıldılar.

Kapıdan çıkarken, Hulki, bileziği muhtevi olan mahfazayı İzmaru'ya uzatarak :

— Size lâyık değil ama, bir bergüzâr olur; dedi. Bu göz kamaştırıcı, giranbaha hediye kurnaz İzmaru'yu lâkayd bıraktı. Gayet kibar bir tavır ile :

— Ne için zahmet yaptınız? Tesekür ederim deyip kabul etti.

Hulki sokakta, evine doğru yürürken, artık kat'i kararını veriyordu. Rum karısının nezaketi, kibarlığı, afifeliği, kendisini ikna etmişti. Onu taht-ı nikâhına alacaktı.

O gece kendi odasına gitmeden, doğru Sadberk Hanım'ın yanına girdi. Büyük hanım henüz yatmamış, köşe minderinin üzerinde oturmuş tülbent bohçasını yerleştiriyordu. Oğlunun hilâf-ı mutâd, ayık olarak böyle vakitsiz yanına gelmesini hayra yoğurmadı. Mamafih temkinini bozmayarak memnuniyetle karşıladı :

— Safa geldin oğlum!.

Hulki, sıkıntılı görünüyordu. Yarım ağızla bir "safa bulduk" dedikten sonra, minderin bir ucuna da kendi yerleşti.

Bir müddet odada derin matemî bir sükûn ve sükût hükümferma oldu. Nihayet Hulki, geveleyerek söze başladı :

— Anne! dedi. Ben artık Hediye ile yaşayamayacağım. Ayrılmak mecburiyetindeyim.

Sadberk Hanım'ın yüzüne ani bir kızartı geldi. Fakat zabt-ı nefs etti. Hiç cevap vermedi. Hulki, anasının bu sükûtunu, itidâl-i demini muhafaza etmesini gayr-i tabii buldu. Lâkin söze bir kere başlamış bulunuyordu; devam etti.

— Yarın sabah, yahut akşam, ne vakit isterse buradan çıksın gitsin. Ben ona beğendiği yerde bir ev tutayım. İnşallah bir kısmeti çıkıp da münasip bir kocaya varıncaya kadar ben kendisine bakarım. Nikâhı bin kuruştur, fakat ben insafsız bir adam değilim, bugün bin kuruş para değildir. Ben ona bin lira vereyim. Ne yapayım? Kısmet bu kadarmış... Bir şey söylemiyorsun anne!

Sadberk Hanım, şimdi sessiz sessiz ağlıyordu. gözlerinden sükûnetle çıkan yaşlar yumuşacık, pembe, buruşuk yanaklarından yuvarlanarak göğsüne, kucağına damlıyor, lekeler yapıyordu. Müteheyyic, titrek, yavaş bir sesle cevap verdi :

— Peki oğlum. Almak da hak, ayrılmak da. Biz yarın sabah Hediye ile gideriz. Allah sayesinde ev de buluruz, geçinecek de.

Sen üzülme, burada güle güle otur. Zaten ben burada kendimi yabancı hissediyor, âdeta gurbette zannediyordum. Senin ekmeğin, bugünkü ekmeğin de boğazımdan rahat geçmiyordu.

— Sana ne oluyor anne?. Sen de mi gidiyorsun?

— A! Elbette!.. Bakalım buraya gelecek kadınla ben âhir vaktimde uğraşabilir miyim?. Sen bugün Hediye'yi boşuyorsun, tabii başkasıyla evlenmek için olacak.

— Evet!

— Eh işte pekâlâ! Allah dirlik düzenlik versin! Mübarek olsun belki ben engel olurum. İyisi mi? Bırak ben de gideyim. Hem o zavallı yavrucağın da kimseciği yok. Yalnız bir başına sokağa atamam... Allah'tan korkarım.

Hulki Bey, pek sevdiği annesinin iftirakına dayanamayacaktı. Ondan ayrılmak korkusuyla ne söyleyeceğini bilemedi.

— Dur bakalım anne; dedi. Acele etmeyelim.

Sadberk Hanım'ın ağlaması dinmişti. Kemâl-i metanetle, şimdi de o ısrar ediyordu :

— Yok oğlum, yok! Bu yaptığını yapacağın besbelliydi. Buraya geldiğimiz günden beri içerimde bu korku ile yaşadım. Bugün olmazsa yarın mutlaka olacak. Bırak bizi mahallemize gidelim. Sen de rahat et, ben de. Maâzallah burada bana bir hâl olacak olsa, imânsız öleceğim gibi geliyor. Senin bu gidişatına elâlemin ne dediğini sen duymuyorsun ama, ben anayım kulağıma geliyor. Bu yaşıma kadar harama el sürmedim. Beni söyletme oğlum.

Hulki, bu sözleri zehir yutar gibi dinliyordu. Bu acı, fakat doğru sitemler, anasının ağzından çıktığı için ona daha ziyade tesir ediyor; susuyordu. Adeta yaptığına nedamet getirmek üzereydi. Nazarında her vakit muhterem, her vakit büyük olan anası şimdi bir kat daha iktisab-ı ulviyet etmiş, şâyân-ı hürmet olmuştu.

Onun, çocukluğunda yaptığı gibi kucağına kapanmak, ellerini öpmek, ağlayarak istiğfar etmek istedi. Fakat ana ile oğlunun arasına İzmaru'nun hayal-i füsunkârı giriyor, bu galeyan samimiyetine hâil oluyordu. Ve Hulki'nin nemli nazarlarında, genç kadının, sarı saçlarla, zerrin bir hâle ile muhat gibi görünen güzel çehresi, güleç mavi gözleri, koyu kırmızı dudakları, pembe kulakları, ufacık burnu ile mütemadiyen duruyordu.

Yerinden kalktı; ve dûçar olduğu felâketten agâh olunca bir tufan-ı bükâ içerisinde kaynanasının yanına iltica etmiş olan Hediye'nin boş bıraktığı yatağına uzanıp yattı.

Yakazalı, kâbuslu bir gece geçirdikten sonra, ancak sabaha karşı uyuyabilmiş olan Hulki, saat ona doğru gözlerini açtığı zaman evin içerisini boş buldu.

Sadberk Hanım'la Hediye, "Kuçuk begisine" lânetler savuran Zerafet'le birlikte erkenden çıkıp gitmişlerdi...

O akşam, İzmaru ile âşığı apartmana yerleştiler, Beyoğlu'nun en meşhur lokantasından getirttikleri yemekler, şaraplar yenip içildi.

Gece olunca da, henüz zavallı Hediye'nin şekil-i vücudunu muhafaza eden döşeğin içerisinde, Hulki sermest-i aşk, çılgın ve haris, İzmaru'nun üzerine atılarak, nihâyet nâil-i murad oldu.

XIV

Hulki Bey'le madamı, bir aydan beri yeni bir hayat yaşıyorlardı. Sabık asker, öteden beri başkalarının evinde görüp de gıpta ettiği âlemleri şimdi kendi ikametgâhında yapabilmekle bahtiyardı.

Ayaspaşa'daki apartmanda her iki üç günde bir tertip olunan, çay, yemek ziyafetleri, müsamereler, en büyük müessesât-ı ma-

liye ve ticariyenin bi'l-cümle erkânını hep oraya topluyordu.

İzmaru'nun becerikli elleriyle baştan başa değişen, Garp zevk-i selimine muvafık bir surette tanzim edilen salonlarda, temiz, yeknesak siyah elbiseli, beyaz önlüklü Rum hizmetçilerin elinden çay, kahve, şerbet alan misafirlerinin arasında, güzel kadın, bir kraliçe vaz-ı tavrıyla dolaştıkça, herkesin dudaklarından samimi bir nidâ-yı takdir ve hayret yükseliyordu.

Bütün bu gıpta-âver tezahürat karşısında ise, Hulki Bey, giranbaha bir mâlın sahibinin duyduğu hiss-i gurur ile, memnun gülümsüyordu. Bu karı kocanın davetlerine en ziyâde icabet edenler, ailenin samimi dostu Prodromos Cingözoğlu efendiden başka, evvelâ; bir büyük bankanın sâbıka-ı zî-nüfuz erkânından olup bilâhare İttihadçıların ısrarıyla köşe-i inzivaya çekilmişken, bu muharebede yine her nasılsa sivrilmiş olan "Pandelâki Bey, ile âşıkâne maceraları dillerde destan olan zevcesi; sonra karısını bütün sefaretler erkânına peşkeş çekerek, kendisine o suretle temin-i mevki ve menâfi eden ve bu aralık maliye nâzırıyla aralarından su sızmayacak kadar samimiyeti mütevatir olan Rum banker; Beyoğlu'nun kibar âlemlerinde güzellikleri bihakkın şöhretgîr olan ve devr-i esbakda zengin bir müteahhidin kızları bulunan üç hemşireden birinin zevci ve ecnebî bir müessese-i maliyenin müdürü bulunan bir Musevî; cümlesi Estekzâde'nin tevessül ettiği çarelere az çok benzeyen tedabir ile bugün aşağı yukarı onun kadar zengin olan sabık mebuslar, zabitler, memurlarla harbiye ve bahriye nazırlarının meddahlığını edip çöplenen ve fırak-ı muhalifeye bilâ-tereddüt geçmek için, onların sukutunu bekleyerek rahat yaşamasını bilen ahlâk düşkünü bazı erbâb-ı kalemden ibâretti.

Bunların hepsi Hulki ile karısının bir davetini kaçırmadan oraya, apartmana şitaban oluyorlar ve bir taraftan kumar oynuyor, diğer taraftan, İstanbul'u, Türkiye'yi aç bırakarak, ihtiyaç içerisinde kıvrandırarak para kazanmak, daha kazanmak, her vakit kazanmak çarelerini düşünüyorlardı.

Ve sabahlara kadar süren bu içtimalar esnasında, apartmanın pür-şa'şaa yanan elektrik lâmbaları, semâda nurdan bir sis vücuda getirirken, Haliç'in öte tarafında, mütevekkil, saf, hamûl, sessiz, temiz İstanbul, zulmet içerisinde uyuyordu.

Yine böyle bir gece sabahlamışlardı. Kumar masalarının başında, kâğıtları tutan, fişleri karıştıran eller, artık gevşemiş, tütün dumanı ve nefesten odanın içerisini ağır bir hava istilâ etmişti. Pokerde bin üç yüz lira vermiş olan Hulki, karısını oynatıp da kendi iştirak etmeyen Pandelâki Bey ile beraber balkon kapısına doğru gitti, başı ağrıyor, taze ve temiz hava teneffüs etmek ihtiyacını hissediyordu. Kapıyı açtı, yüzünü tatlı bir serinlik okşadı. İkisi de birlikte balkona çıktılar.

Berrak, güzel bir gün doğuyordu. Zulmet-i leyl sıyrılıyor, yerine yavaş yavaş pembeye meyleden bir sarılık kaim oluyordu. Uzakta Sarayburnu ile Selimiye arasındaki boğazın sularına altın karıştırılmış gibiydi. Derken bir ezan sesi duyuldu. Karşıdaki minarelerden birinde muharrik sesli bir müezzin salâ veriyordu...

Tedricen ortalık büsbütün ağardı. Şehrin kubbeleri câbecâ yaldızlanmağa başladı.

Pandelâki Bey kendini zaptedemedi :

— Oh, monşer bey, dedi. Ne güzel şehir!.. Yazık ki siz Türkler kadrini bilemediniz aah! Yabancıların eline düşse, cennet olurdu!..

Hulki, hararetli temenniler ifade eden bu cümleye cevap bile vermedi. Bin üç yüz lira kaybetmiş, başı da çok ağrıyordu...

XV

— Gülsümcüğüm, bugün nasıl çocuk?.

— Vallahi, Hediye hanımcığım, bilmem ki?. Dün yine daireye hekime götürdüm, yeni ilaç verdi. Meccânen yaptırmak için Almanlara gittim. Kapının önü o kadar kalabalıktı ki giremedim bile... Neyse Allah razı olsun muhtar yaptırıverdi.

— Sen o yavrucuğa iyi bakamıyorsun.

— Ne yapayım hanımcığım?. Bizimkinden bir haber alamıyorum. Öldü mü? Kaldı mı?.. İkimize verdikleri altmış kuruş aylık mâh bile demiyor. Çamaşıra, tahtaya gitmesem, evin kirasını veremiyeceğim, ev sahibi sokağa atacak. Gidersem çocuğa bakılmıyor. Ne yapacağımı şaşırdım. Allah canımı alsın da kurtulayım.

— Vah Gülsüm vah!

Gülsüm, Estekzâde camii kayyumu iken vefat eden Hacı Mehmet Efendi'nin biricik kızıydı. On bir yaşında öksüz kalmış, Âşir Efendi merhumun cenah-ı himâyesinde ve onun evinde büyütülmüş on dört yaşına gelince mümkün mertebe çeyizi de yapılarak Evkaf ketebesinden Necmi isminde, kimsesiz, halûk, terbiyeli bir çocuğa tezvic olunmuştu.

Muharebe ilân edilinceye kadar, genç aile mesut yaşadı. Necmi'nin sekiz yüz küsur kuruş tutan aylığı, Gülsüm'ün kadınlığı, iktisada riayeti sayesinde herşeylerine kifayet ediyordu.Her sene doğup doğup ölen çocuklarından nihayet en son dünyaya gelen biricik yavruları inayet-i Hak ile yaşamış, tombul tombul bir melek olmuştu.

Fakat günün birinde Necmi, nefer olarak taht-ı silâha davet edilmiş, çoluğunu çocuğunu yüz üstü bırakıp vazife-i vataniyesini ifaya koşmuştu.

O vakitten beridir hayat ve mematına dâir bir haber alamayan bîçâre zevcesi elîm bir yoksulluk içinde yaşıyor, gül gibi ciğerpâresinin, hekimlerin tabirince "sefalet-i fizyolojikiya"dan günden güne zayıfladığını, diğer kardeşlerinin bulunduğu cennete doğru yollandığını dehşetle görüyordu.

Bi'l-cümle asker ailelerine verildiği gibi ona da nüfus başına otuz kuruş aylık bağlanmış, güya bu suretle idame-i hayat ve taay-

yüş temin edilmişti. Fakat Gülhane fırınından kendileri için has ekmek pişirtip, halka mısır koçanı yedirmekten haya etmeyen erkân-ı hükümet bu para ile iki zavallının ölümden kurtulamayacağını düşünmüyorlardı. Ve vazifeleri?

Koca bedesten bir bit pazarı halini almıştı. Elmaslar, gümüş evani çoktan bitmiş, şimdi akşamki süpürge ekmeğinin muharriş lokmalarını boğazdan geçirebilecek katığın tedariki için sırttan çıkarılan gömlek, çocuğun arkasından alınan kundak satılıyordu.

Gülsüm, bunların hepsini satmış, bitirmişti. yalnız bir ırzı duruyordu. Onu da satmağa mecbur olmamak için zavallı kadın çabalıyor şunun bunun evinde tahta siliyor, çamaşır yıkıyordu.

Ancak bu kadar yorulduğu halde, sarfettiği kuvveti telâfi edecek gıdayı almadığı cihetle hem bir taraftan kendisi sıhhatten düşüyor hem de yavrusu, ciğerpâresi bakımsızlıktan hastalanmış, ölüyordu.

Bundan akdem, evvelâ Evkaf'ın, kocasının âmirlerine müracaat etmiş, ağlamış, yalvarmış, muavenet talep etmişti. Orada kerli ferli bir efendi, galiba bir mümeyyiz haşin bir tavır ile :

— Vazife görmeyen adama devlet aylık vermez, diye onu kovmuştu. Bir alay muamelât-ı kırtasiye ile İbadullahın işini ta'vik etmekten başka bir işe yaramayan o âkil-i beytü'l-mâl, vazifeşinâs mümeyyiz efendi, vatanı uğruna kan dökmeğe gitmiş olan zavallı Necmi'nin ifâ-yı vazife ettiğine zahir kani olamıyordu!

Sonra, kendi gibi bîkes, garip kadınların çirkâb-ı fuhşa sukut etmelerine mani olmak maksadıyla teessüs etmiş olması lâzım gelen, ünvanı da o yüksek maksadı ihsas eden bir cemiyete müracaat ederek, iş istedi. Cemiyetin müdürü, mal getirip burada satarak, cemiyet sandığına güya büyük bir menfaat temin etmek bahanesiyle üç ay evvel, metresiyle birlikte Berlin'e gitmişti. Mer-

kezde hiç kimseyi bulamadı. Birkaç defa gidip geldikten sonra, nihayet bir adam peyda oldu, kendisine yedi buçuk kuruş yevmiye ile iplik bükmeyi teklif etti. Bu da devletin verdiği otuz kuruş maaşa benziyordu. Gülsüm yine tahta silmeye; çamaşır yıkamaya katlandı.

Hergün biraz daha eriyen, gittikçe zayıflayan çocuk artık kafayı yere vurmuştu. Ona bakmak, muntazam saatlerde ilacını vermek mecburiyetinde olan Gülsüm, ciğerpâresinin yanından ayrılamıyor, ancak arada sırada evde görebileceği, dikiş gibi, oya gibi işler arayıp bulmak için bir lâhza sokağa çıkabiliyordu. O kısa müddet zarfında bazen Estekzâde mahallesine kadar uzanıyor, Hulki Bey'den ayrıldıktan sonra, kaynanasıyla eski evlerine yerleşmiş olan Hediye'yi şöylece ayak üstünde ziyaret ediyordu...

Gitgide çocuk ağırlaşmıştı. Zavallı mini mini ellerini anacığına kaldıracak kadar da mecâli kalmamış, güzel mavi gözlerini ecel gölgeleri bürümüşü. Muttasıl dalgın yatıyordu. Samatya'da tren yolu üzerinde oturdukları, iki odalı harabenin önünden geçen katarların gürültüsüyle bazen uyanan yavrucağın yetim nazarları anasınınkilerle karşılaştığı zaman, genç kadının kalbi, tanımadığı, bilmediği, fakat mevcudiyetlerini hissettiği birtakım insanlara karşı lânetlerle doluyordu.

Bin rica ve ibram ile eve gelmeye razı olan belediye hekimi bir validenin agûş-ı muhabbet ve şefkatinden yavrusunu almakta olan bu derdin ne olduğunu soran bîçâreye :

— Gıdasızlık, demişti. Bu çocuğa çok şeyler yedirmeli hanım! demişti.

O gün çılgın gibi sokağa uğrayan Gülsüm, elindeki yırtık, kirli, yirmi kuruşluk kâğıda mukabil dört parça şeker alıncaya kadar bakkal bakkal dolaşmıştı. Filhakika "Estekzâde ve Şürekâsı" ile bir iki başka tüccardan müteşekkil bir grup, Bulgaristan'a sevk

için, o gün piyasadaki bütün şekerleri toplayarak bu kıymetli metaın okkasını dört yüz kuruşa fırlatmışlar, kendilerine üç yüz bin lira birden kâr temin etmişlerdi.

Bîçâre ana, avucunda getirdiği bu şeker parçalarının, yavrusunu kurtaracağına emin olarak eve avdet ettiği vakit, onu büsbütün dalgın buldu. Uyuyor zannıyla, ses çıkarmadı. yalnız uyanınca sevinmesi için şekerleri başı ucuna bıraktı; bekledi.

Çocuk hâlet-i nezide idi. Kendini yakan hummaya artık mukavemet edemeyen mini mini, zavallı kadîd vücudu, yer yer soğumaya bile başlamış, bî-hareket serili yatıyor, renksiz dudaklarında her çocuk cenazesinde görülen melekî tebessüm beliriyordu.

Göz kapaklarını araladı :

— Anne!

— A canım?.

Çocuk bir şey ilâve etmedi. Fakat dışarıdan, büyük gürültülerle geçen katar, bu hafif sadayı anaya duyurmadı. Gülsüm, biraz bekledi. Yekdiğerini takip eden vagonların arkası kesiliyordu. Evlâdının üzerine doğru eğildi... Dürttü... Çağırdı... Ses almadı.

Onun ruh-ı masumu, dışarıda geçen gürültülü tren, Estekzâde grubunun şekerlerini Bulgaristan'a doğru götürürken buradaki gibi, çocukların babasını öldüren, gıdalarını çalan, analarını ağlatan, fena insanlarla değil, analar kadar rahîm ve şefik meleklerle meskûn cennetlere uçmuştu.

XVI

Bu şeker vurgununu müteakip, artık harbiye müteahhitlerinden olduğu cihetle, kendisi için asker olmak korkusu da bertaraf olan Prodromos, bütün akıl ve fikrini; ömrünü, varını yoğunu, İzmaru'ya hasr ve tahsis eden Hulki Bey'den ayrılarak kendi başına iş görmek, serbest kalmak arzusuna düştü.

Esasen fikr-i melunu başka hayaller de besliyordu. Birkaç defa Hulki Bey yokken apartmana gitmiş, İzmaru ile yapayalnız, saatlerce oturmuştu. Bu baş başa musahabeler esnasında genç kadının kendisine karşı pek de lâkayd olmadığı, istediği dakikada onu huzuzât-ı nefsâniyesinin tatminine pek kolay hizmet ettireceğini kestirmişti. Şimdi Estekzâde'nin ortaklığından kurtulduktan sonra, yarın öbür gün, İzmaru'nun âgûş-ı şehvetinde ona halef olmak işten bile değildi. Çünkü Hulki, bir sürat-ı berkıye ile iflâsa doğru koşuyordu. Elinde, avucunda beş para kalmayınca, elbette İzmaru kendisini defedecek, başka şikâr arayacaktı.

Prodromos'a gelince, son zamanlarda kazanmış olduğu cesîm servet, kadınlar hakkındaki fikr-i istihkârını hayliden hayliye tebdil etmiş, cins-i latife karşı onda bir hiss-i iştiyâk uyandırmıştı. Bunun için, er veya geç Hulki'den bıkacak olan İzmaru'ya daha şimdiden göz dikmiş bulunuyordu.

Maksatlarını istihsal etmek için yine tatlılıkla hareket etti. Velinimetini tedricen bu menâfie alıştırmak üzere, hafiften şikâyete başladı. Bin dereden su getirdi. Haline acındırmağa uğraştı.

— Hulku Beğciğim, sen benim eyiliğimi helbette istersin! Bah, bu gune dek senin gapunda hızmat ittim. Gayrı ben de seyende bi iş sahabısı olayım. Bağa da tüccar deyi ihtibar etseler fena mı? diye diller döktü. Ve nihayet mukavelât muharrirliği huzurunda hesaplarını temizleyip, biribiriyle alâkayı kestiler. Mamafih Karamanlı, eşyasını taşıyıp, veda ederken sâbık şerikine :

— Dostluğumuz yine dostluk, ticaretimiz sade ayrı, degil mi, yüzbaşım? dedi.

Her dem mütezayid-i aşk ve ibtilâsıyla, Hulki, bu iftirakın nerelere varabileceğini kestiremiyordu. Cingözoğlu'nun saye-i mel'anetinde kazanmış olduğu bir milyon liraya karîb serveti hiçbir suretle, hiçbir zaman tükenmez zannediyor, ve bu servet-i cesimeyi hep kendi zekâsıyla hüsn-i talihin eseri elâkki eyliyordu.

Halbuki ticaretten asla haberdar olmayan, mevcuda ilâve etmek yollarını bilmeyen, erkamın ifade ettiği mânâyı anlamaktan âciz bulunan Estekzâde, Cingözoğlu'ndan ayrılır ayrılmaz, birtakım yeni yeni iş adamlarının eline düştü.

Esasen, dildâdesinin etrafında pervane gibi dolaşmaktan büyük mikyasta muamelât-ı ticariyeye girişmeği ne düşünebiliyor, ne de böyle şeylerle uğraşacak vakit buluyordu. Bunun için kendine kolay kazanç temin edecek olan borsa oyunlarına başladı, bunu da yine bizzat yapmıyor, bilmediği, tanımadığı simsarlara havâle-i umûr ediyordu. Bu suretle kâr etse de etmese de gösterilen karışık hesaplardan bir şey anlamadığı cihetle, ehemmiyet vermiyordu. Onun nazarında yalnız bir şey haiz-i ehemmiyetti : "İzmaru"

Kadının bir dediği iki olmuyor, ezvak-ı visâli dirhem dirhem satmayı pek iyi bilen bu âşifte-i rüzgârın her istediği yapılıyordu. Öyle ki bir iki ay zarfında Pangaltı'daki Estekzâde Han'ı tebdil-i nâm ederek "İzmaragda Hanı" olmuş, Hulki'nin bütün gayr-i menkûl emvâli madamın uhde-i tasarrufuna intikal etmişti. Kezâlik Viyana'dan getirilen en son moda melbusat ile en ağır mücevherat herkesten evvel İzmaru'nun üzerinde görülüyordu.

Yaz gelince Büyükada'ya gittiler. Hulki Bey orada bir ev tutmayı teklif ettiği zaman, zevcesi dudağını bükerek :

— Aman Hulki! demişti. Ne tuhaf söylersin! Bakkallar ev tutarlar. Kibar insanlar hepsi otelde gidiyorlar. Ben bana rezil yapazayım?!

Ve, sevgilisinin ağzından çıktığı için elbette muhık olan bu itiraz üzerine Yat Kulüp'te bir dâire isticar edildi.

Artık vur patlasın yaşıyorlardı. İtiyad edindiği için devam etmekte bulunduğu İstanbul'daki yazıhanesine gidip gelmek üzere, Hulki, âhâd-ı nâsın bindiği vapura rakip olmaktan hazzetmeyerek hususî bir istimbot kiralamıştı. Her sabah Ada halkı, ya sa-

hilden veyahut vapurdan Estekzâde'nin bu istimbotunun içerisinde, kendini hiss-i hasedle temaşa eden bîçâregân-ı ümmete bir nazra-i istihrarla bakarak dalkavuklarıyla birlikte şehre indiğini görüyorlardı.

O yaz Ada'da zevk ü safa ve israf ile geçti.

Teşrinler gelip de, Marmara'nın lodosları, istimbotun seyrine mâni olmaya başlayınca tekrar Ayaspaşa'ya taşındılar. Fakat son zamanlarda Hulki'ye bir durgunluk ârız olmuştu.

Zafer-i nihaî ümitleri, bezgin gönüllerden silinmeye başlamış, ufk-ı istikbâli karanlık bulutlar kaplanmıştı. Adû ordularının memleketin ta göbeklerine kadar takarrübü, malî ve ticarî piyasayı şaşırtmış, nukûd ve tahvilât kuvvetleri bir cereyân-ı elektrikiyeye marûz bırakılan pusula ibresi gibi her gün her lâhza mütelâşi bir tahavvül arzediyordu.

Bu suretle Estekzâde, bir ay zarfında üst üste birkaç defa mühim zararlara uğradı. Altın faizine tamâ ederek külliyetli miktarda istikraz-ı dahilî tahvilatı da fî-i ihracı olan yüz liradan birdenbire yetmiş beş, seksen liraya düştü. Bu yüzden elli altmış bin lira kadar zarar-dîde oldu.

Biçâre Hulki'nin kaybı bundan ibaret olsaydı, ihtimâl ki ileride, bakıye-i servetinin hüsn-i idaresiyle telâfi-i mâfât mümkün olabilirdi. Fakat İzmaru'nun arzularına bir türlü nihayet gelmiyordu.

Ada'da kibar ahalinin otellerde oturduğunu ve ev tutmanın münhasıran esnafa mahsus olduğunu ileri süren genç kadın, bir müddet sonra bu iddiasını bizzat cerh edip, Nizam caddesinde, otuz bin liraya bir köşk satın aldırarak kendi namına ferağını icra ettirmişti. Böylece Hulki'nin nesi var nesi yoksa harîs hatunun uhde-i tasarrufuna geçiyordu. Hulki'ye gelince bu soygundan zerrece müteessir olmuyor âti için hiçbir şey istişmam etmiyor, bilâkis, kendisini ikaz etmek isteyen bir dostuna :

— Hakkı var; diyordu. O henüz pek genç, ben ise kırkı çoktan geçtim. Bana bir hâl olursa zavallı kadın meydanda mı kalsın?..

Düşünmüyor ve görmüyordu ki Prodromos, velinimetine fart-ı sadakat ve fedakârîsi icabından olarak, onun metrukesini daha şimdiden kimsesiz bırakmamaya hazırlanıyordu.

Filhakika, Hulki Bey dev adımlarıyla faciâ-yı iflâsa takarrüp ettikçe, Karamanlı'nın Ayaspaşa ziyaretleri sıklaşıyordu. Artık İstanbul'un en muteber tüccarı meyanında zî-şöhret olan Prodromos'ta büyük büyük ihtiraslar uyanıyordu. Bunlardan hele iki tanesi nâ-kâbil-i teskin birer ateş gibi herifi kasıp kavuruyordu. Biri Nevşehir'den mebus intihap olunmak, diğeri İzmaru'nun âgûş-ı muhabbetinde Hulki'ye halef olmak. Birincisi zamana ve uğraşmaya mütevakkıftı. Fakat sonraki hem sehil hem de karîbü'l-icra idi. Binaenaleyh her iki günde bir sebepli sebepsiz apartmana geliyor, zemin ihzarına uğraşıyordu.

Bir akşam İzmaru'yu evde yalnız buldu. Hulki gezmeğe gitmişti. Prodromos, kendi ırkına has olan incelikle kadına bezl-i iltifat etmeğe başladı :

— İzmaru! Gayrı bayağı guzelleşiyon, heeh! Efendime deyim, keklik gibi eyle geliştin ki yiyesim geldi. Kopoğlunun garısı!.

İzmaru'nun da neşesi vardı. Karamanlının bu yolda izhar-ı hissiyat etmesi hoşuna gitti.

— O kadar güzelim, mösyö Prodromos?.

— Guzel de laf mı ki gardaş?. Ben garıdan ağnamam emme, töbe olsun daha senin gibisini gormedim. Ulan, bizim yüzbaşının ne de parlak gaderi varmış ya!

— Bana hosuna gidiyor?. İstersin benim gibi karı?

— Ah, ağzını öpeyim İzmaru, efendime söyleyim! Gunün birinde seni alacağım. Estekzâde'de paralar bitiyor.

— Para bitiyor? Hulki para bitiyor?..

Cingözoğlu yine fırsatı yakalamıştı. Ber-mutad ondan istifadeye şitaben oldu. İzmaru'nun yeis-âver bir merakla vârid olan bu suâline lâkaydâne mukabele etti.

— He ya!

— Nasın bitezek?

— Bayağı tükanıyor. Para dediğin, efendime deyim Bosporos'un suları degil ki evlât! Yerine gomazsan gunün birinde paydos!

— Ma Hulki çok zengin :

— Bizim memleketin masalları gibi efendime deyim bir iki ay sonra: Bir varmış bir yoğmuş!

— Yoksam baska karı var?

Karamanlı bu son suâle çok güldü. Cins-i latife karşı hüsn-i teveccühü (!) yine galebe ederek cevap verdi :

— Bi danesi bir erkeği gurutmak için çoh bile. Garı milletini sen bağa sor, İzmaru! Rahmetlik babam : "Oğlum Prodromos! derdi; garı kısmısı şeytanla bir olup, efendime deyim, insanın Allah'la arasını bozar." Yüzbaşıyı yidin bitirdin de başha garıyı ne deyi arayorsun?.. Ah, gaşını seveyim İzmaru!

Kadın, muhatabının çenesine doğru uzanan dest-i tecavüzkârını huşûnetle itti :

— Of!. Aman! Kako hrono na ehi![*]

Aldığı haber-i meş'um, neşesini kaçırmıştı. Çehresini buruşturmuş, düşünüyordu. karamanlı veda için ayağa kalktığı vakit, İzmaru bundan dahi haberdar olmadı. Yalnız herifin giderken içini çekerek fırlattığı, şu :

(*) "Allah belânı versin!" R.T.

— Kopoğlunun gızı, ağnayorum, Cingözoğlu'nu da yiyeceğin!

cümlesi, bir peyâm-ı beşâret gibi, mini mini pembe kulaklarında tanîn-endaz oldu.

Prodromos, Hulki'nin muâmelat-ı ticariye ve masrafiyesini günü gününe takip ediyordu. Sabık şerikinin her gün biraz daha iflâsa takarrübü, onu âdeta memnun bırakıyordu. İstihdaf ettiği gaye İzmaru'nun vuslatından ziyade, onun zevk-i selimiyle süslenmiş apartmana konmaktı. Kalyoncu Kolluğu'nda, miterasının bir türlü bir şeye benzetemediği o ma'hud ev, Karamanlı'nın hırs-ı ikbâl ve iştiharına hizmet edemiyor, meselâ Hulki'nin evinde toplanan mihre-i tüccar ve mâliyûnu oraya davet mümkün olamıyordu. Şimdi, eğer, Hulki'nin bir milyona karîb servetini ekl ü bel ile gözü de doymuş olmak lâzım gelen İzmaru'yu apartmanla beraber alacak olursa, âmâlin büyük bir kısmına nâil olacak, o kalabalığı, Estekzâde gibi yalnız yedirmek için değil, tezyid-i servetine hizmet ettirmek üzere toplayacaktı.

Hele İzmaru'nun hüsn-i füsunkârı, erbabının elinde bî-paha bir madendi. Yazık ki Hulki bunu da işletememişti! Prodromos, hemşerisi olan o kara suratlı bankerin, karısının güzelliği sayesinde ne dolaplar çevirdiğini biliyordu da kendi kendine :

— Ah! Bi de İzmaru'yu ortaya çıkarayım da görsünler! Sağlam ben de milyoner olurum, diye söyleniyordu. İzmaru ile görüştükleri o gün de Hulki altın üzerine yapmış olduğu muamelede iki bin liraya yakın zarar etmişti. Bu suretle bir buçuk aydan beridir uğradığı ziyan aşağı yukarı yüz yirmi, yüz otuz bin lirayı bulmuş, bankadan gelen bir mektupta kredisini tecavüz ettiği ihbar olunmuştu. Bazı tahvilât satıp bu borcu da ödedi.

Akşam eve avdetinde İzmaru'yu çok değişik buldu. Kadın, Cingözoğlu'nun müfarekatından sonra saatlerce düşünmüştü. Karamanlı'nın ifşâsı pek mühimdi. Eğer hakikaten Hulki bey'de

paralar suyunu çekiyor idiyse, şimdiden bir çare düşünmek ve bulmak lâzımdı.. Artık alışmış olduğu tarz-ı hayattan sarf-ı nazar eylemek, bu âlemlere veda etmek, İzmaru için ölmekle müsavi olacaktı. Vakıa, o, bugün birkaç yüz bin liralık bir servet sahibesiydi, lâkin kendi başına kalacak olursa, bu serveti belki hüsn-i idare edemeyeceği gibi, bu genç yaşında yalnız kalmak da pek hatarnâk idi. Diğer taraftan malını daha iki, belki üç kat tezyid etmek için nefsinde iştiha ve istidat hissediyordu. Buna yazık değil miydi?

Prodromos'un kendisine karşı hazır meyli olduğunu düşündü. Gerçi, bu, Hulki gibi, kolay yutulur bir şikâr değildi; fakat ne olursa olsun!. Hiç değilse, daha münasip bir diğerini buluncaya kadar, Karamanlı'dan bir şey koparamasa dahi, mevcut malını muhafaza edecek, pek sevdiği yeni zengin hayatından da ayrılmamış olacaktı.

Sonra, kendine Allah için güveniyordu. Estekzâde'yi delirten, divâneye çeviren işve ve cilveleri, Prodromos'u hiç olmazsa biraz da mı müteessir etmezdi?

Bu âna kadar, en çetin meseleleri yatakta hall ü fasl etmeyi öğrenen İzmaru, yine firâş-ı visâlde elbette Cingözoğlu'nu da herşeye ikna edebilirdi. Bu mülâhazalar, genç kızı istikbâlden ümitvar edebiliyordu. Artık hayatını başka bir gayeye tevcih etmeğe karar verdi.

Hulki, apartman kapısından içeriye girer girmez, her vakit kendisini pür-neşe, hattâ alelekser boynuna atılarak karşılayan İzmaru'nun yerinde, soğuk, lâkayd bir diğer İzmaru buldu. Sevgilisindeki bu tahavvülün erbabını zihnen araştırırken, pencerenin önündeki sedirde oturup, yüzü de sokağa müteveccih bulunan İzmaru, kocasından birdenbire sordu :

— Bu saatte nereden geliyorsunuz?

Hulki, hiç şimdiye kadar marûz kalmamış olduğu bu suâle karşı evvelâ bir müddet mütehayyirâne sükût etti. Sonra cevap verdi :

— Saat o kadar geç değil her vakitki saatte geldim güzelim!

— Ben demiyorum ki her zamanki saat değil! Nereden geldiniz sordum.

— İşimden gücümden. Başka nereden gelirim?

— Siz baska karılar gidiyorsunuz.

Bu itham-ı sarîh zavallı adamı büsbütün şaşırttı. Kendisinin aklına bile getirmemiş olduğu bir ihtimali, İzmaru hem de birdenbire nasıl, ne münasebetle derpiş ediyordu? Kendini müdafaa kalkıştı :

— İzmarucuğum! Ruhum! Bu şüpheleri nereden hasıl ediyorsun?. Mümkün müdür ki ben sana hıyanet edeyim; senin üzerine başka bir kadın sevebileyim?

— Eski karısı üstünde nasıl ki bana sevdi; beni üstünde de baskası seversin.

Bu mantıkî cevap, Hulki'nin üzerinde başka bir tesir yaptı. Hediye'nin yâdı kalbini sızlatmıştı. Ayrıldıkları günden beridir, henüz böyle bir fırsat zuhur edip de gönlünü yoklamamıştı. Birden gözlerinin önüne, bugünkü hummalı hayata bedel, mazinin ilk evânında geçen, temiz, sakin, samimi hayatı geldi.

Ve ilk defa olmak üzere o mazi için nâkabil-i izah derin bir tahassür duydu.

Zevcinin cevap vermediğini gören İzmaru, sükûtun ikrardan geldiği zann-ı bâtılıyla, pür-hiddet yerinden kalktı ve :

— Yazık zana Hulki Bey!

feryadıyla gidip yatak odasına kapandı.

XVII

İzmaru'nun kıskançlığı tahammülfersa bir şekle girmiş devam ediyordu. Estekzâde'yi esasen hiçbir vakit sevmemiş olan bu kadında bu kıskançlık muayyen bir gayeye vasıl olmak için ittihaz edilmiş bir çareden ibaretti.

Bu suretle, kendisine fart-ı merbutiyetini bildiği Hulki'yi bîzar edip soğutmak ve etrafıyla yaptığı tahkikattan hakikaten iflâsa takarrübü anlaşılan kocasından ayrılmak istiyordu.

Müellifîn-i Garp'tan biri, bir eserinde : "Kıskançlık aşkın mezarıdır!" demiştir ki bu pek büyük bir hakikattir.

Bazı kadınlar, bu hakikati müdrik olmayarak, ekseriya ortada sebep yokken, sevdiklerini, muttasıl ve marazî bir itiyad ile kıskanır, dünyayı kendilerine de, etrafındakilere de zindan ederler. Kıskançlık, bu zehirli yılan o biçârelerin arzu ettikleri tesirin hemen daima aksini tevlid eder. Fakat ihtiyarları haricinde olan bu hisse mukavemet edemezler.

Yine bazı kadınlar vardır ki bu hakikate tamamen vakıftırlar. Bunların elinde kıskançlık bir perdedir. Bununla kendi hissiyat-ı mefsedetkârânelerini örterler. Erkeği kıskanarak, onu meşgul etmek ona göz açtırmamak, kendilerinden bıktırmak ve ümit ettikleri gayeye vâsıl olunca da bütün kabahati o erkeğe yükletmek isterler. Halk :

— Zavallı! Bak kıskanmakta ne derece haklı imiş! Herif boşayıverdi; diyecek, onlar da memnun olacaklardır.

İşte İzmaru bu son zümre-i nisvandan idi. Ve tamamen de böyle düşünüyordu.

Bu maksatla hücumlarını sıklaştırdı, artırdıkça artırdı. Öyle ki biçâre Hulki her defasında yeni bir hücumdan, yeni bir kavga

zuhurundan ürkerek, akşamları vakit geçirecek yer arıyor, eve mümkün olduğu kadar geç gidiyordu. Bu gecikmeler yüzünden bittabi daha ziyade düçar-ı azap oluyor, üzülüyordu.

Artık ziyafetlerin, müsamerelerin arkası kesilmişti. Fakat Hulki buna kalben memnun oluyordu. Her biri birkaç yüz liraya mâlolan bu eğlencelerin de vaziyet-i maliyesinin bugünkü vahametinde dahl-i küllisi vardı. Elinde avucunda kalan bir iki bin lirayı da oraya sarf edecek olsa iki ay bile idâme-i hayat mümkün olamazdı.

Endişe-i ferda, ilk defa olmak üzere, bu suretle harp zenginin kalbine doğmuş, fakat iş işten geçmişti. Estekzâde, fîmabad, iâde-i servet edemiyeceğini ve refahın da, aşkın da artık birer efsane hükmüne girmekte olduğunu anlıyordu. Fakat ne yapsın?..

Tekrar Prodromos'la ortak olmayı düşündü ve Karamanlı'ya teklif etti :

— Nideceksin yüzbaşım?. Piyasa durgun.. Mâmele yok ki! Ancak mağazanın kirasını çıharıyorum efendime söyleyeyim,

cevabını aldı.

Vagon ticareti de tavsamıştı. Harbiye Nezareti Levazım Şubesi erkânı, harbin netice-i muhtemelesini biraz anlamaya başlamışlar, kendi menfaatlerine hizmet ediyorlar, ileride, başka yerlerde de kendilerine şerik olabilecek yeni yeni adamlar yetiştiriyor, onları zengin ediyorlardı.

Diğer taraftan Hulki Bey'in de maneviyatı, her nasılsa, bozulmuştu. Mütevaliyen şuyû bulan hezimet haberleri sabık ahz-ı asker reisinin vicdanını ikaz etmek gibi gayr-ı muntazır bir tesir gösteriyordu.

Şimdi, geceleri, kocasına arkasını dönüp lâkayd, uykuya dalmayı itiyad edinen İzmaru'nun yanında tabesabah bidar olan Hulki,

şu bir iki senelik mazi-i ömrüne lânet etmeğe kadar varıyor, meselâ Badiyetü'ş-Şam'ın sıcak çöllerinde, yahut Pasin ovasının karları içinde can vermiş olanlara gıpta ediyordu.

Bazen de vazife-i memuriyetini suiistimâl suretiyle irtikâp eylediği hayatı düşünüyor, vicdanı bir azab-ı elîm içerisinde sıkılıyor, sıkılıyordu.

Bu düşüncelerle, dimağı bitâp kalıp uyuduğu zaman da rüyasında ucu bucağı bellisiz, çorak, kıpkızıl kana boyanmış ovalarda, kafatasları, insan kemiklerinden müteşekkil ehramlar üzerinde, Prodromos'ya İzmaru'nun şeytanî rakslar icra ettiklerini ve bizzat kendisinin de, çocuk kıhıfları içerisinde şerbetler içtiğini görüyor, kan ter içinde uyanıyordu.

Böylece sürdüğü hayat, tahammülfersa olmağa başladı; ruhunu mütemadî bir sıkıntı istilâ etti. Her hareketi, her fiili bilâihtiyar idi. Zihninde müspet hiçbir fikir takarrür etmiyor, muhtelif düşünceleri hep birden hücum ediyordu. Saçları ağarmaya, vücudu zayıflamaya başladı. Âdeta omuzları da çökmüştü.

Akşamları, çoktan beridir terketmiş olduğu yazıhanesine bedel, her gün muntazaman devam ettiği Tepebaşı'ndaki kahvehanelerden birinde, kötü mahlut ispirtolarla bünyesini zehirliyor, fikrini uyuşturuyor, sonra evine sallana sallana, yaya avdet ediyordu. İzmaru ile aralarında nikâhtan başka bir rabıta, hiçbir münasebet kalmamıştı. Nadiren birkaç kelime teâti ediyorlar zira mükâlemeyi bir az uzatacak olsalar, behemehal kavga ile neticeleniyordu.

Prodromos, artık apartmandan çıkmıyordu. Vakitli vakitsiz geliyor, saatlerce İzmaru'nun yanında, bazen kadının yatak odasında, bazen salonda oturuyor, ona refakat ediyordu.

Galiba aralarındaki münasebet hayli ilerlemişti. Hulki ahyânen madam hakkında bir suâl soracak olsa; hizmetçilerin dudaklarında istihzakâr tebessümler dolaşıyordu.

Hulâsa, Ayaspaşa'daki apartmanda bir iki ay evvelki hayata bedel bugün tatsız, zevksiz müz'ic bir hayat hüküm sürüyordu.

Bu neşesiz meskenin içerisinde, sabık ahz-ı asker reisi hayvan gibi, müterediddit, gayr-i iradî yaşıyor, vukuâtın inkişâf-ı tabiisini bekliyor gibiydi.

Madam İzmaru'ya gelince, gâyesine vâsıl olmuş, Prodromos'la mercimeği fırına vermiş; Hulki'yi kovmak, yolduğu güvercini azat etmek için fırsat kolluyordu.

Karamanlı ile şerike-i mel'aneti, plânlarını çoktan hazırlamış, hattâ müstakbelde sürecekleri mesut demlere mahsuben birbirlerine bezl-i huzûz etmişlerdi.

XVIII

Bir sabah Mütareke haberi, İstanbul ufuklarında top gibi patladı. Bir müddet evvel, müttefiklerinden ayrılarak hasımlarına müracaat eden Bulgaristan tatil-i muhasemat hususunda cihana peyrev olmuş, kendisini bilâhere biz de takip eylemiştik.

O gün müterediddit eller evvelâ birkaç bayrak astı. Öğleye doğru Beyoğlu, baştan başa gelin gibi donandı.

Gerçi dört buçuk sene devam eden bu harp ve kan kâbusundan kurtulmuş olmak dolayısıyla kalplere umumen bir inşirah geldi. Fakat bu inşirah, ber-mutad, Köprü'nün öte tarafında, heyecana kadar varan bir meserret şeklinde tezahür ediyordu. Beyoğlu coşmuş, mağluplara karşı lânet ve hakaret kusuyordu.

Sabahleyin erkenden ikâmetgâhından fırlamış olan Hulki Bey, sokaklara dökülen bu pür-sürûr kalabalığın arasında kendisini yabancı ve fazla hissetti. Dükkânların, rüesâ-yı galibenin defne dallarıyla çerçevelenmiş resimlerini teşhir eden camekânlarının önünden geçerken ruhunun sıkıldığını duyuyor gibiydi.

Canı bir yâr bulup hasbihal etmek, gönlünden taşan zehirleri birisiyle paylaşmak istedi.

O zaman, bütün tanıdıklarının hayallerini gözleri önünden geçirdi. Dost sıfatına bihakkın müstehak kimseyi hatırlayamadı. Bir Prodromos vardı. Ona pek çok iyilik etmiş olduğu cihetle kendisinden vefa umuyordu. Gidip onu bilmaya karar verdi; tezahürat-ı meserretkârâneyi görmemek için etrafına bakınmadan, hızlı hızlı yürümeğe başladı.

Böylece, dalgın dalgın giderken, kaldırımın üzerinde kemâl-i hararetle görüşmekte olan üç kişilik bir zümreyi görmeyerek, şiddetle çarptı. Başını kaldırıp, itizar etmek istedi; fakat dona kaldı. Karşısında, başında iğreti gibi duran yumuşak bir şapka ile Prodromos Cingözoğlu duruyordu. Karamanlı'nın ceketinin iliğinde de mavili beyazlı bir rozet vardı. Hulki Bey'e zoraki tebessüm ederek :

— Vay, Hulku Beg! dedi.

Hulki, kan başına çıktığını hissetti. Bütün vücudu hiddet ve nefretle titriyordu. Herifin boğazına sarılmak, doğdu doğalı Türklerden yediği nân ve nimeti kusturmak, sonra bütün bir cihan karşısında yüzüne tükürmek istedi. Mamafih fevkalâde bir gayretle kendini zaptetti. Hiç ses çıkarmadan yoluna devam eyledi.

Yeisi son dereceye varmıştı. Gelip geçenlerden, feslilerden, şapkalılardan, çoluk çocuktan, hülâsa kendi de dahil olduğu halde cümle zî-ruhlardan nefret ediyordu.

Evine iltica etmek istedi. Fakat ondan evvel biraz hava almak, insan yüzü görmeden, kendi kendine tenha yollarda dolaşıp avunmak arzusuyla Taksim Bahçesi'ne doğru yürüdü. Bahçeyi biraz geçti. Gazhane caddesinde oradan da Taşkışla önüne saptı; bostanlar arasına indi.

Oh! Burada, hadisat-ı cihana bigâne, tarlasını, toprağını işleyen bahçıvanlardan başka kimse yoktu. Bir kenarda oturdu. Etrafına göz gezdirdi. Derin derin nefes alarak sinesinin içinde yanan ateşi söndürmeğe çalıştı.

Sonra muhasebe-i ömrünü yaptı. Çocukluğunu, Balkanlarda geçen gençliğini tahassürle yâd etti. Sıra Nevşehir'de başlayan fasl-ı hayatına geldiği vakit başı döndü, gönlü bulandı, daha sonra gayr-ı ihtiyari gözlerinden fırlayan iki damla yaş, yerde çimenlerin üzerine yuvarlandı.

Hakaretle kovduğu Hediye'nin arkasından, kemâl-i temkin-i vakar ile evden çıkıp, bir daha avdet etmeyen anasını hatırlamıştı.

Akşama doğru, vücudu yorgun ve kırık, dizleri dermansız, dimağı hasta olarak yerinden kalktı, yine yavaş yavaş geldiği yolu tersine takip ederek Ayaspaşa'ya avdet etti.

İzmaru evde yoktu. Hizmetçinin ifadesinden, biraz evvel gelen mösyö Prodromos ile birlikte gezmeğe gittikleri anlaşılıyordu.

Bir saat kadar bekledi. Nihayet kapının önünde duran bir arabadan İzmaru ile Prodromos inip, merdivenlerden çıkmaya başladılar. Hulki, bilâihtiyar ve bir maksad-ı mahsusa müstenit olmaksızın, apartmanın kapısını açmış, bekliyordu.

Kadınla Karamanlı kendisini görmüyorlardı. Merdivenin orta yerinde durdular. İzmaru hararetli bir ifade ile, birşeyler söyledi. Sonra Hulki, derin bir busenin şapırtısını, işitti. Bu, sabahtan beri tahakkuk eden, Karamanlı'nın ikinci hıyanetiydi. Gözlerini kan bürüdü. İhtiyarı elinden gitti. Ağzı köpürdü. Tam o esnada İzmaru, apartmanın sahanlığına vasıl olmuştu. Hulki bir hamlede kadının başından şapkasını kopardı, saçlarından yakalayıp, gürültüye koşan hizmetçinin müthiş nazarları önünde içeriye sürükledi.

Bu misli gayr-i mesbuk eser-i şiddet üzerine, kadın isyan edip bağırmak, kendini müdafaa etmek istedi. Fakat nazarları Hulki'nin

nazarlarıyla karşılaşınca korktu. Zevcinin gözlerinde kan ve ölüm görmüştü. Düştü, bayıldı.

O zaman Hulki, yerde yatan bu güzel vücuda, uzun uzun atf-ı nigâh ederek, gönlünü yokladı. Orada bir zamanlar İzmaru için yanmakta olan âteş-i aşk sönmüş, o ateşin boş bıraktığı yere kin ve nefret yerleşmişti.

Yerde hâlâ hareketsiz duran kadının, mücadele esnasında aralanmış olan esvabından görünen bedayie bakmadı bile.. Yalnız dudakları mırıldandı :

— Sefil, nankör insanlar!

Ve, fesini giydi, bastonunu aldı, kapıyı vurup çıktı. Gece olmuş, dışarısı karanlıktı.

XIX

Apartmandan bir daha avdet etmemek azmiyle çıkmış, bu yoldaki kararı içine ferah vermişti. Şimdi sebükruh olarak kısa, fakat seri adımlarla yürüyordu.

Ancak nereye gideceği, ne yapacağı henüz muayyen değildi. Doğruyol'u, çılgın bir sevinçle hâlâ çırpınmakta olan ahalisi arasından geçti, Yüksekkaldırım'ı indi. Zihni o kadar çok düşüncelerle meşbu idi ki, yan sokaklarda çalınan lâternalar, atılan naralar, savrulan küfürlerin farkında değildi.

Karaköy meydanını da geçerek kendini Köprü'nün üzerinde buldu. Burada durdu. Bir geldiği cihete bir de karşıda zî-hayat bir heykel-i ıstırap gibi, sâkin ve azametli duran İstanbul'a baktı. Pek bâriz bir tezat teşkil eden bu iki muhtelif manzara yine biçare Türk'ün kalbini yeis ve nevmidî ile doldurdu.

Hulki köprünün parmaklığına dayandı, gözlerini Haliç'in kapkara sularına dikti, düşüncesini, asırlardan beri şehrin çamurlarını, çirkâbını taşıya bitiremeyen bu suların cereyanına kaptırdı.

Bu saatte Köprü tenha olduğundan, bulunduğu yer, tefekküre pek müsaitti. Bu müsaadeden istifade etti. Düşündükçe düşündü, daldıkça daldı.

Birdenbire, kendi nefsinden ve kendi gibilerinden o derece nefret etti ki, parmaklığın üzerinden denize atlamak, suların içerisine gömülmek arzu-yı şedidini duydu.

Fakat nasıl oldu? Gecenin karanlığından mı ürktü? Gayr-i muayyen bir his mi onu ikaz etti? Hulki tebdil-i fikir eyledi. Düşüncelerine nihayet vererek, Eminönü'ne doğru yürümeğe başladı.

İstanbul sokakları sessiz ve tenhaydı. Tek, tük mağazaların kapısında yanan elektrik lâmbalarından dağılan ziya, kaldırımlardaki çukurların içinde birikmiş olan sularda mehtap akisleri yapıyordu.

Muhteriz bir iki yolcu, seri adımlarla ve duvar diplerini takiben, sağa sola bakmadan yürüyorlardı. Bu caddelerde Beyoğlu'nun küstah nümayişlerinden eser görülmüyordu. Hulki gönlünde acılığın bir parça eksildiğini hissetti.

Hiç durmadan yürüyordu. Eminönü'nden Sirkeci'ye vardı. Oradan da Babıâli caddesini tırmandı, yukarıda sağa dönerken Babıâli, muazzam ve şerefli bir mazinin türbesi gibi, ıssız uyuyordu. Cağaloğlu'ndan Divanyolu'na çıktı. Yine sağa tevcih etti. Hakan-ı Adlî'nin; Saltanat-ı Osmaniye'nin en büyük veziri, Köprülüzade'nin merakid-i mübarekleri önünden geçerken, sevk-i tabiî ile başını önüne eğmek ihtiyacını duydu.

Yarım saat kadar böyle yürüdükten sonra kendini Fatih Camii'nin civarında buldu. Çok yorulmuştu. Biraz durup dinlenmek istedi. Gecenin derinliğine kulak verdi. Ebu'l-feth'in türbesinin sakfında bir baykuş haykırdı. Bu feryad-ı meş'um, Hulki'nin beynindeki fırtınayı teşdit etti.

Türbe haziresinin kapısı açıktı. Oradan içeri girdi. Babasının mezarını buldu, üzerine kapanmak, bütün kederlerini, acılarını, azab-ı vicdanîsini giryelerle mezcederek o mübarek toprağa dökmek arzu ediyordu.

Mezarlar arasında, hırsız gibi muhteriz ve korkak, birkaç adım attı. Yüreği korkudan ziyade heyecandan çarpıyordu.

Birdenbire ayakları, kendiliğinden duruverdi. Olduğu yerde mıhlandı kaldı. Asıl türbe-i Fatih'in kapısı önünde bulunuyordu. Bu mübarek makamın önünden geçmek için nefsinde lâzım gelen cesareti bulamadı.

Fart-ı teessür ve teheyyüc, yorgun vücudunu büsbütün harap etmiş, bitirmişti. Her tarafı titriyordu. Biribirine dolaşan ayaklarını türbeye doğru zor sürükledi. Orada yere yığıldı, başını kapının eşiğine dayadı. İçeriden geleceğini zannettiği avaze-i tekdir ve tel'ini işitmemek için elleriyle kulaklarını tıkadı, hakimlerinin merhametini dileyen tıpkı bir mücrim gibi, hıçkıra hıçkıra, boğula boğula ağladı.

Süyul-ı eşki gönlünün fazla-i meraretini yıkamış, ruhunun teessürleri biraz boşalmıştı. Samimiyetle ağlayan bu insan sesini işiten baykuş da, avaze-i matemini başka damlarda haykırmağa gitmiş, koca kabristanın içerisini uhrevî bir sükût kaplamıştı.

Hulki, şimdi iktisab-ı sükûn eden ruhu, biraz kuvvet bulan bacaklarıyla tekrar sokağa çıktı. Daha metîn bir yürüyüşle Estekzade mahallesinin yolunu tuttu.

Mahalleye vardığı zaman gecenin yarısı olmuştu. Bu munis semtin, daha ilk evlerini karanlıkta görür görmez tanıdı. Dört senedir buralara adım atmamış olduğu halde, hiçbir eser-i tebeddül görmüyordu.

İşte sıra ile Hacı Ethem Efendi'nin yeşil kapılı, cumbalı evi... Saraylı Nazperver Hanım'ın bahçesindeki erik ağacıyla meşhur

meskeni; bakkal Toma'nın dükkanı, Hasan Dede'nin kahvehânesi.. İşte küçük, basık tavanlı mahalle mektebi. İşte şişman, kısa minaresiyle Estekzade camii.

Bu evler, mektep, cami, dükkanlar, hep Hulki'yi selâmlıyorlar, onu birbirlerine işaretle gösteriyorlar gibiydi.

Nihayet iki kattan ibaret, aşıboyalı, köhne bir evin önünde durdu ve nazanlarıyla yukarıdan aşağı süzdü. Üst katta, kafesi ve perdeleri sımsıkı kapalı bir odada ışık vardı. Kulak verdi; bir ihtiyarın yanık sesi, yavaş yavaş âdeta inler gibi Kur'an okuyordu.

Hulki kapının demir halkasını, el yordamıyla bulup, bir iki defa vurdu, tilâvet-i Kur'an eden ses kesildi. Üst kattaki ışığın odadan çıkıp merdivenden indiği görüldü. Bir iki saniye sonra kapının arkasından titrek bir ses sordu :

— Kimdir o?.

— Aç! Yabancı değil.

Kol demiri gıcırdadı, kalktı. Kapı açıldı. Aralıktan elinde lâmba, başında takke, sırtında basma entari; beyaz çember sakallı, gözlüklü bir ihtiyar, enzâr-ı hayretini Hulki'ye dikmiş bakıyordu.

— Tanıyamadınız mı Kadri efendi amca?!

İhtiyar zairini bir kere daha süzdü ve sonunda :

— Sen misin Hulki efendi oğlum?. Buyurun, dedi.

Muhtar önde, Hulki arkada, merdivenin kırık basamaklarını çıktılar. Yukarıda Kadri Efendi :

— Destur!

diye bağırdı. Beyaz bir etek, sokak üstündeki odadan karşı tarafa, sofayı bir gölge süratiyle geçerek, kaçıp kayboldu.

İkisi de odaya girdiler. Hulki çocukluğunda hemen her gün kâh babası ve kâh annesiyle gelip saatlerce oynadığı bu odaya âşina çıktı. Hiçbiri değişmemiş olan, hepsi yerli yerinde duran temiz eşya kendisine gülümsüyor göründü.

İki tarafta duran, beyaz örtülü yer minderlerine karşılıklı oturdular. Hulki sordu :

— Sizi rahatsız ettim galiba? Ne yapıyordunuz?

İhtiyar hem gözlüğünü çıkardı, hem cevap verdi :

— Kur'an okuyordum. Bugünkü sıkıntıdan uykum kaçtı da..

Minderin yastığı üzerinde duran Mushaf'ı kapatmaya davranıyordu. Hulki mâni oldu. Çoktan beridir Kur'an dinlemeye mütehassir idi. Israrı üzerine, ihtiyar tekrar kıraatına devam etti.

Sabık asker, dört sene uzak yaşadığı müslüman muhitine tekrar avdet etmiş olmaktan mütevellit bir haz duydu; gözlerini kapayarak, kemal-i huşû ile, Muhtar'ın muharrik bir suretle okuduğu Kelâmullah'ı dinledi.

Kadri Efendi, cüzü bitirmiş, kitabı kapatmıştı. Hulki ile aralarında musahabe başladı. Muhtar, sâbık askerin izzet-i nefsini koruyarak, kalbini incitmeyerek, on dört senelik hayat-ı mazisine dâir istintak etti.

Hulki de, kemâl-i safvet ve samimiyetle, mâcerasını takrir etmekten çekinmedi. Yalnız bazı safahatını naklederken, sesi titriyordu. Hele defter-i ömrünün son sahifelerini anlatmağa başlayınca yüzü hicaptan kızardı; muhatabının çehresine bakamadı.

Bu elîm hikâye bitince Muhtar sordu :

— Ne yapacaksın?..

Hulki'nin muayyen bir maksadı yoktu :

— Bilmem! dedi.

Birdenbire her ikisinin de hatırına aynı şey geldi. Fakat birbirlerine açmağa cesaret edemediler. Bir müddet-i sükûtu müteakip Hulki, çekinerek sorabildi :

— Annemi görüyor musunuz? Nasıl acaba?.

— İyi maşallah! Dün bizdeydiler.

Lakırdının alt tarafının getirmeğe hiç birinin dili varamıyordu. Yine, cesaret gösteren sâbık asker oldu :

— Öteki ne yapıyor? Onu da görüyor musunuz?

Hediye'nin ismini söylemeye bir türlü cüret edemediği halde Kadri Efendi anlamıştı :

— O da iyi; dedi. İnşallah sabah olsun da, bir nikâh tazeleriz, olmaz mı?

Elbette olurdu. Hulki'nin deminden beri, zihnini kurcalayan bu meseleydi. Fakat bir türlü izzet-i nefs-i recülisine yedirip de bu yolda serd-i teklif edememişti. Allah razı olsun, Kadri Efendi işe pişva olmakla, vaziyeti kurtarıyordu.

Vakit epey ilerlemişti. Kömürcünün horozları ötmeye başladı! Muhtar, "yâhû!" diyerek karısına seslenerek, misafirine oturdukları odada bir yatak yaptırdı. Allah'tan rahatlık temennisiyle onu yalnız bırakıp karşıki kendi odasına gitti.

Mis gibi yonca kokan, çözme çarşafın üzerine uzanıp, yazma yorganı başına çeken Hulki, Hediye'den ayrıldı ayrılalı yüzünü görmediği, temiz bir yatakta yatmaktan mütevellit haz ile, rahat bir uykuya daldı...

XX

Ertesi sabah, Hulki henüz uyurken, Muhtar Kadri Efendi, mahalle kahvesine çıkmış, Âşir Efendizade'nin mahalleye avdetini, tafsilât-ı zâideyi hazfederek, mahalleliye tebşir eylemişti. Merhum imamın en aziz dostlarından üç beş tanesini o gün için kendi evine davet ettikten sonra kalkıp Sadberk Hanım'a gitti.

İhtiyar kadın, bahçede kümesin yanında tavuklarına yem vermekle meşguldü. Muhtarın böyle vakitsiz ziyaretinden kuşkulandı. Hediye'nin mutfak kapısından uzattığı sandalyelerden birini ona verip diğerine kendi oturdu. Daha, suâl irâdına hazırlanırken, Kadri Efendi keyfiyeti izah etti. Uzun uzun dil döktü. Sonuna kadar, ses çıkarmadan dinlemek metanetini gösteren Sadberk Hanım :

— Buyursun! dedi. Burası kendi evi. Ben anasıyım, Hediye de ıyâli, ne ben olmaz derim, ne de o kızcağız. Nikâhı yenilediken sonra herşey olur biter.

— Öyleyse birazdan şahitlerle gelirim. Hediye Hanım'a söyle de beni mahcup etmesin.

— Hiç merak etme.

— Hulki'ye de akşam gelince surat etmesin.

— Biz elhamdülillah müslümanız ayol. Saygı biliriz.

Kadri Efendi, çıkıp doğruca evine koştu. Hulki kalkmış, köşe penceresinde kahvesini içiyordu. İhtiyar, sözü tazelemekten ihtiraz ederek, dedi ki :

— Hulki Efendi oğlum! Sen şimdi burada bekle. Hacı Efendi ve Şakir Ağa ile şurada kahvede buluşacağız. Oradan gelip senin vekâletini alırız. Sonra da artık eve gidersin değil mi?

Ve ilâve etti :

— Vâlidenin selâmı var.

Hulki ferahla karışık bir memnuniyet duyuyordu. Ah! Bu temiz yürekli hayırhah din kardeşleri, Prodromos ve emsâlinden ne kadar da bambaşkaydı. Atılıp, Kadri Efendi'nin elini nuranî yüzünü öpmek istiyordu. Bu insanların arasında şimdiden sonra ne iyi ömür sürecekti! Muhtarın teklifine cevaben :

— Peki; dedi. Olur; ben burada beklerim.

Bir çeyrek sonra, mahallenin üç rüknü, imamla Hulki Bey'in vekâletini hamilen Âşir Efendi'nin evine gidip nikâhı kıydılar.

Müjdeyi Hulki'ye Zerafet getirdi.

— Gordi mi? diyordu. Kokmuş İzmaritten sana hayır mı gelir ayo?. Haydi kalk gel, annesi de, karısı da seni bekiliyo!

Sabık Estekzâde, ikindiye doğru, evinin kapısını çaldığı zaman, kendisini istikbâl eden, aynen eskisi gibi, Hediye oldu.

Biçare kadın, zevcini ber-sabık karşılayıp elinden bastonunu aldı; yüzündeki âsâr-ı mahcubiyeti görmezliğe geldi. Birlikte yukarıya, Sadberk Hanım'ın yanına çıktılar. Ana oğul, yekdiğerinin kucağına düşüp, bir müddet öpüştüler. Geçmiş günlere dâir şakk-ı şefe edilmedi.

Yalnız, oğlunun derece-i sukutunu, maderâne bir basiretle teyakkun eden Sadberk Hanım lâkırdı arasında :

— Paran yoksa, üzülme! demişti. Hediye'ye vermiş olduğun bin liranın üzerine satılan ufak tefeğimizin de bedelini kattık, Hafize Nine'nin eviyle, altındaki Dede'nin kahvesini aldık. Rabbime çok şükür geçiniyoruz.

Artık, Hulki pürüzsüz gıll ü gıştan azâde; afîf fakat sadeliği nispetinde yüksek ve temiz bir saadete, afîf bir harîm aileye kavuşmuştu.

Anası odadan bir aralık dışarıya çıktığı zaman, yerinden kalktı ve sedirin ucunda oturan karısını derâgûş ederek, nâsıye-i ismetine, ruhunun bütün samimiyetini ihtiva eden, İzmaru'nun aşk-ı mekruhunun bütün zahirlerini silip götüren medid bir buse kondurdu.

Akşam ezanına yakın, Hediye ile Hulki, tahtaboşa çıktılar. Buradan enzar, bütün Haliç'i kavrıyordu. Ilık bir akşamın nefesleri, ruhları okşuyor, gönüllerden coşan matemleri dudaklarda tevkif ediyordu.

Hulki, yanan avuçlarında Hediye'nin eli; gözlerini şehrin üzerinden, Eyüp istikametine tevcih etti.

Gün batıyordu. Şems-i âfilin hunîn şuaatı, kubbelerin, beyaz minarelerin, servilerin arasından erimiş altın gibi akıyor, zîhaşmet, parlak bir günün eşyaya son yadigârını bezlediyordu.

Karı, koca, mest ve meftun, bu manzaranın seyrine dalmıştı.

Birden Hulki'nin zihnine, yine elîm düşünceler hücum etti. Batan günün, sanki altı buçuk asırlık bir kavmin bütün mazi-i şa'şaadârını birlikte sürüklüyordu. Bu mülâhaza, eski askerin yüreğini yaktı, yaktı.

Karşı tarafta, katil, nankör, sefil Beyoğlu, Prodromosları, İzmaruları ile şehrayine hazırlanıyordu.

Güneş, ufukta kayboldu. Yalnız semada kızıllıkla memzuc güzel bir morluk, hazin bir renk kaldı. Eyüp cihetinde, mezarlıkların üzerinden, bir alay karga havalandı. minarelerden yükselen ezan sesleri bir müddet semada çınladı. Sonra şehir yine derin bir sükûna daldı.

Güzel bir gün tarihe mâl olmuştu.

Hulki, güneşin battığı taraftan şimdi gözlerini ayıramıyordu. Son ışıklar da bütün bütün kaybolunca, gönlünü istilâ eden yeis

ve nevmidinin zebunu olarak, mukaddes vatanın kendi ve kendi gibileri yüzünden, nabehengâm gurub eden şems-i talihi için, hüngür hüngür ağlamaya başladı..

Sadberk Hanım seccadesinin üzerinden kalkmış, elinde tesbihi ile balkon kapısını araladı. Oğlunu böyle ağlıyor görünce, şefkatle sordu :

— Ne ağlıyorsun oğlum?.

Hulki teessürünü teşrihe lüzum görmeyerek kestirme cevap verdi :

— Günün batışı hüznüme dokundu da...

Bu sözlerdeki gizli mânâyı anlamamış olan ana, evlâdını teselli makamında :

— İlâhi çocuk! dedi. Bu gün battıysa yarın daha güzel doğar. Bunun için de ağlanır mı?..

90.06.Y.0001 - 1200

№ 2559

Gün Batarken, ömrü hayal kırıklıkları ve mahrumiyetlerle geçmiş bir Türk subayının rüşvetten savaş vurgunculuğuna kadar rezil bir hayatın içine sürüklenişinin hikâyesidir.

Yüzbaşı Hulki, Mütareke'den sonra gerçeklerin farkına varırken artık sadece bir roman kahramanı değil, aynı zamanda uyanan Türk milletinin de temsilcisidir.

Ercüment Ekrem Talu'nun "Gün Batarken" adlı bu eseri, Balkan Harbi'nden Mütareke'ye olan tarihi bir döneme de ışık tutmaktadır.

ISBN 975-17-0674-2
4.000.— TL.